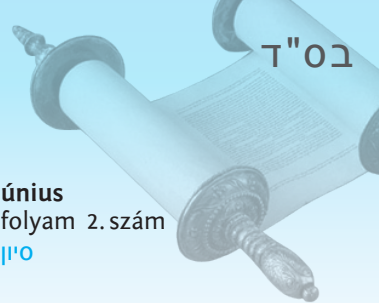

מעיין • מקור Forrás

2016. június
VII. évfolyam 2. szám
סיון תשע"ו

Időszaki kiadvány • Kiadja a LATIV ALAPÍTVÁNY • למען תחייה יהודית בהונגריה

- Milyenek a magyar zsidók?
- Tudás, vallás, társadalom
- Rut könyve – Mit üzennek a nevek?
- 50 ... egy természetfeletti szám
- A jediségtől a judaizmusig, a Csillagok háborúja mint zsidó allegória
- Szeresd gyermekedet, mint tenmagadat!

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

Gyere és ismerd meg a Lativ programjait!

Egész éves ösztöndíjprogram a Lativban!

CSOPORTOS TANULÓPROGRAM

- hétfő, szerda 18:00-20:00
- kiváló oktatók, változatos témák

LATIV PLUSZ SZEMINÁRIUM

- hétfő, szerda 20:00-21:00

INTENZÍV TANULÁS FIÚKNAK NAPI 4 ÓRÁBAN

- minden hétköznap 8 és 12 óra között

ÜNNEPEK

HÉBER

- hetente kétszer 45 percben
- több szinten

IZRAELI ÚT

- 12 nap nyáron
- 18 és 36 év közöttieknek

SÁBÁTONOK - hétvégék és szemináriumok vidéken

Kiknek? – Olyan zsidó fiataloknak, akik kiváló oktatók segítségével szeretnék megismerni az autentikus zsidó értékeket. Olyanoknak, akik aktív zsidó közösséget keresnek.

Érdeklődés, információk:

info@lativ.hu
www.lativ.hu

06 70 932 8275

Cím: VI. kerület, Andrassy út 59.
"Dávid Ház"

KÖSZÖNTŐ	3
FILOZÓFIA	
Milyenek a magyar zsidók?	5
ORSZÁGOK/VÁROSOK	8
Egy méltatlanul keveset emlegetett virágzó zsidó közösség Közép-Amerikában	
HETISZAKASZ	
Bámidbár • Mindannyiunk dicsérete	10
Nászó • Isteni bőség	12
Behálotchá • Hogyan ösztönözzünk másokat, hogy jobb emberek legyenek?	14
Selách • Kálev – Egy másfajta lélek	17
Korách • A gúny veszélyei	18
Tudás, vallás és társadalom	20
Guy Matalon	21
A zsidó nép, a Tóra és Isten egy	22
Válni valakivé	23
Rut könyve – Mit üzennek a nevek?	24
TÓRA ÉS TUDOMÁNY	
Életet vagy halált Terri Schiavónak?	26
INTERJÚ	
„... az igazság a legnagyobb fény ...”	28
ÜNNEPEK	
50 ... egy természetfeletti szám	32
Mi is az a Tóra?	34
Négy ajánló	37
A jediségtől a judaizmusig, a Csillagok háborúja mint zsidó allegória	38
NŐI SZEMMEL	
A zsidó esküvő hét áldása	40
GASZTONÓMIA	
Palacsintareceptek a nagyvilágból sávuotra	42
GYEREKNEVELÉS	
Szeresd gyermekedet, mint tenmagadat!	45
MESE	
A kék szín gyönyörű	46

מקור • מעין Forrás

A Lativ Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Lativ Barátai A Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu • info@lativ.hu • Felelős kiadó: Keleti Dávid rabbi Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Domán Sije, Miklós Dóri, Fináli-Magyar Judit, Réti János, Binjamin Zeév • Tipográfia, tördelés: Deák Panka • Belső illusztrációk: Deák Panka Korrektor: Székely Mária • Megjelenik havonta A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Lativ Barátai Alapítvány számlaszáma: CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

A kiadvány a Mazsók támogatásával készült.

Köszöntő

Kedves Olvasó!

A Tóra elfogadása – amelyet a mai napig világszerte ünnepelnek sávuot alkalmával a zsidó közösségek – egyedülálló pillanat volt az emberiség életében. Soha azóta nem adatott számunkra hasonló lehetőség, amelyet megragadva akár csak megközelítő jelentőségű spirituális szintre emelkedhettünk volna ahhoz, amit akkor egy egész közösség megtapasztalhatott.

Másrésről viszont a tóraadás – legyen bár megismételhetetlen, és a maga teljességében felfoghatatlan számunkra – mégsem elszigetelt esemény a zsidó nép történelmében. A Szináj-hegyen történtek ugyanis szervesen kapcsolódnak az Egyiptomból való kivonuláshoz, ha úgy tetszik, kiteljesítik a tíz csapással megkezdődött folyamatot. A szolgaságból való megszabadulás valódi értelme ezek szerint abban az emberi létezés alapjait érintő változásban ragadható meg, amely a szabadság kivívásán keresztül egyáltalán lehetővé tette az isteni akarat teljesítéséhez szükséges szándék és képességek kibontakoztatását. A Kinyilatkoztatás eseménye ugyanakkor nem tekinthető elszigetelt, egyúttal a múlt kódéba vesző, pusztán kultúrtörténeti jelentőségű pillanatnak a következményeit illetően sem. Hiszen, amint a Tóra hangsúlyozza: „De nem egyedül veletek kötöm én ezt a szövetséget és ezt az esküt, hanem azzal, aki itt áll velünk ma az Örökkévaló, a mi Istenünk színe előtt, és azzal, aki nincs itt velünk ma.” (5Mózes 29:13–14.)

egy életen keresztül tartogat
újabb és újabb célokat

A Teremtő tehát azt kívánja tőlünk, hogy folyamatosan emlékezzünk a Vele kötött szövetségre, mintha mi magunk is ott lettünk volna azok között, akik a Kinyilatkoztatás rendkívüli, felemelő, ám nem kevésbé félelmetes élményének részesei lehettek. Ez azonban egyáltalán nem tűnik könnyedén teljesíthetőnek. Hogyan is lehetne számunkra magától értetődő a kiválasztottság tudata, az azzal együtt járó felelősség súlyos terheivel együtt? A választ, mint ilyen esetekben mindig, most is a Tórában találjuk meg.

A Tóra elfogadásának folyamatát a Jitró és a Mispátim hetiszakaszok tartalmazzák. A szövegeket figyelmesen olvasva feltűnhet, hogy a nép mindkét szakaszban egyöntetűen kifejezi rendíthetetlen szándékát az Örökkévaló parancsolatainak megtartására. Csakhogy a két fogadalom között egy aprónak tűnő, de annál fontosabb különbségre lehetünk figyelmesek. Amíg a zsidó nép a szinaji szövetségre való felkészülés során így válaszolt a Teremtő akaratát közvetítő Mózes szavaira: „Mindent, amit az Örökkévaló szólt, megteszünk” (2Mózes 19:8), addig a Mispátim hetiszakaszban már ekképpen nyilvánítja ki eltökéltségét: „Mindent, amit az Örökkévaló szólt, megteszünk és meghallgatunk” (2Mózes 24:7). Mi okozhatja a két válasz közötti nyilvánvaló különbséget, és legfőképp: hogyan lehet valami mellett szilárdan elköteleződni, mi több, a megtartá-

sára ígéretet tenni anélkül, hogy egyáltalán ismernénk a tartalmát?

A kérdést számtalan aspektusból lehet vizsgálni, ehelyett azonban mindössze három olyan tapasztalatra szeretnénk felhívni a figyelmet, amellyel a két válasz között eltelt időben lettek gazdagabbak a megszólított közösség tagjai. Az első magának a Kinyilatkoztatásnak az élménye. Az Isteni Jelenlét lenyűgöző, mégis félelemmel kísért pillanatai alapjaiban változtatták meg a jelenlevők világnézetét, teljességgel átformálták a zsidó nép önmagával és a Teremtés rendjében betöltött szerepével kapcsolatos tudását. Ennek az egzisztenciális forradalommal felérő változásnak az erejét több ezer év elteltével megbecsülni sem igazán tudjuk. Éppen ezért és hasonló élmények híján valószínűleg a másik két változást érdemes közelebbről megvizsgálnunk annak érdekében, hogy közelebb kerülhessünk a Kinyilatkoztatás tapasztalatához, és örömmel viselhessük mi is a Tóra elfogadásának a súlyát.

A második változás a törvények egyre részletesebb megismeréséhez kapcsolódik. A Mispátim hetiszakaszban megkezdődik az elmélyedés az Örökkévaló által elrendelt szabályok pontosabb megértésében. Ez az előrehaladás minden bizonnyal szintén a Kinyilatkoztatás sorsfordító élményéből meríti az erejét. Mindenesetre a parancsolatok részletesebb kifejtése egyúttal ki is jelöli a közösség tagjai számára a követendő utat, világossá téve az egyre mélyebbre hatoló tanulási folyamattal szembeni folyamat iránti elvárást is. Hiszen egyedül a Tóra tanulmányozása révén válhat mind teljesebb mértékben megismerhetővé az isteni akarat. Ezért alig valamivel a tóraadás után a közösség magától értetődő természetességgel fogadta el, hogy az újabb intelmek éppúgy a Teremtő szavai, tehát

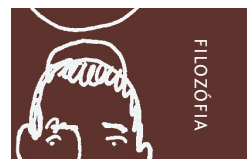
még egy ökör által okozott károkkal kapcsolatos ítélkezés pontosabb megértése is az istenszolgálat mélyebb szintjére vezet el, azaz végső soron az Örökkévalóval való szorosabb kapcsolatot eredményez.

A harmadik elem legalább ennyire érdekes. A fentiek szellemében ugyanis a Tóra tanulása – legalábbis, amennyiben ehhez tiszta szándékkal és komoly szellemi erőfeszítéssel fogunk hozzá – az Örökkévalóhoz való közeledés legbiztosabb útja. A Mispátim hetiszakaszából azonban egy következő alapelv is világossá válik, ami szintén közelebb vezethet bennünket a céljainkhoz. Rögtön a szövegrész elején azt olvassuk, hogy „És ezek a rendeletek, melyeket eléjük tegyél”. Bár egyes értelmezések szerint ez a felszólítás a rabbinikus bíróságokra vonatkozik, a szöveget úgy is lehet olvasni, hogy az „elégjük” minden egyes zsidóra vonatkozik. Ilyenformán kijelenthető, hogy a törvények ismerete és alkalmazása nem csupán a közösség valamennyi tagjára érvényes, hanem egyenesen ez teremti meg a társadalom kívánt egységét, amely az emberek közötti kapcsolatok változatosságát szentséggel itatja át.

A három változás tehát a személyes élménytől a tanulásban való elmélyedés kötelezettségén át a közösségi létezés szintjéig vezet. A tóraadás ezért ugyan egyszeri esemény volt a történelemben, mégis hordoz számunkra tanulságokat. A Tóra elfogadása az út kezdete, amely egy életen keresztül tartogat újabb és újabb célokat: a személyes növekedés folytonossága mellett a szövetség elmélyítését és a zsidó nép iránt viselt felelősség vallási és szociális dimenzióinak mind teljesebb kiaknázását. Ehhez kívánunk elég erőt mindenkinek sávuot alkalmával!

Chág száméách!

Milyenek a magyar zsidók?

Tanulóink a legkiválóbb helyekre is bekerülnek

KELETI DÁVID RABBI

Közösségünk vezetőjét, Keleti Dávid rabbit megkértük, hogy meséljen nekünk a tapasztalatairól, miket látott a 8 év alatt, amíg munkájával Magyarországon segítette a hazai zsidó közösséget.

Hogyan látja Ráv Keleti, milyen helyzetből indul el az ma, aki a vallásos utat választja Magyarországon?

Amikor annak idején Reb Boruch Beer Leibowitz (Reb Cháim Briszker tanítványa) Amerikában járt, hogy a jesivája számára pénzt gyűjtson, kérték, hogy mondjon nekik egy tanítást. Egyebek mellett azt mondta el, hogy sajnálja az amerikai zsidókat, mert amikor ő Vilnában, egy kis kelet-európai falu zsinagógájában imádkozik, ahol a Vilnai Gáon és más cádikok is imádkoztak, az egyfajta különleges, felemelő érzést ad a számára. Szinte a falak is árasztják magukból azt a szentséget, amelyet az itt élt régi nagy elődök emlékül hagytak. Ez az érzés Amerikában hiányzik. Ezt a különleges koncepciót a Talmudból tanuljuk (Bává Mecia 85b), amikor elbeszéli, hogy Rabbi Chijá saját maga, eredeti állatbőről munkálta meg azt a tóratekercset, amelyből tanított (egészen a csapdától kezdve, amellyel a vadállatot elfogta). Ebből láthatjuk, hogy létezik olyasmi, hogy a különleges jócselekedetek mintegy nyomot hagynak a fizikai tárgyakon is.

Ebből a szempontból Magyarország jó helyzetből indul, mert egykor virágzó szellemi vallásos élet volt itt. A világszerte ismert és elismert rabbi, Chászám Szojfer itt működött, így az egész ország az ő tanítványaival volt tele. Még a legkisebb falvakban is volt jesiva. A legtehetségesebb fiatalokat Chászám Szojfer jesivájába küldték, amelynek volt egy ilyen jellege, hogy a következő generáció vezetőit kiképezze. Innen kerültek aztán később a vidéki rabbiszékekre.

Azt mondják, minden országnak megvan a maga jellegzetessége. Vajon a magyar zsidóknak is volt valami különleges jó tulajdonságuk?

Az egykori belzi rebbe kifejezetten szerette, ha magyarok jöttek hozzá tanácsot kérni. Akkoriban ő a viszonylag

közelinek számító Galíciában élt. Azt mondta, hogy érzi rajtuk a tisztaságot, az őszinteséget, a belülről, természetes módon megélt vallásosságot.

Ezt egyébként magam is megtapasztalhattam. Amikor kisgyerek voltam, szombat délutánonként gyakran mentünk Édesanyámmal meglátogatni egy másik magyar nénit. Nem beszélgettek semmi különleges, emelkedett dologról, csak egyszerű, hétköznapi ügyekről. Később volt szerencsém Izraelben a legkomolyabb jesivákba járni, ahol igen magas szintű előadók is tartottak előadásokat hit, istenfélelem témájában. Akkoriban visszaemlékeztem azokra a szombat délutánokra, és rájöttem, hogy ezeknek az egyszerű, tiszta, asszonyoknak a hétköznapi beszélgetéséből nem kevesebb érzést kaptam, mint a világszínvonalú tanítók-

”*megvan talán az a »takarékláng«, amelyből fáklyát szeretnénk csinálni*

tól. Ebből megértettem, hogy a régi Magyarországon a vallásos érzület valahogy benne volt a levegőben.

Mit gondol, Ráv Keleti, vajon mi maradt mára ebből a régi életérzésből?

Most is megvan talán az a „takarékláng”, amelyből fáklyát szeretnénk csinálni. A kérdés csak az, hogy hogyan? Mi két szinten próbáljuk közelíteni a fiatalokat a zsidósághoz: intellektuális és érzelmi úton. Ezzel a hagyományos utat járjuk. Az értelemhez szólunk, amikor az előadások során a zsidó világlátás alapkérdéseibe kapnak bevezetést az érdeklődők. Az élmény részét pedig közösen eltöltött ünnepeken, lakomákon, hosszú hétvégeken (sábáton), izraeli és európai közösségek csoportos meglátogatásával kaphatják meg.

Gyakran vannak kellemes meglepetéseink ebben a folyamatban. Egyszer hallottunk valakiről, akinek a barátja azt javasolta, hogy nézzen meg belülről egy zsinagógát,

csak hogy lássa, hogy hogy néz ki. Annyira távol érezte magát a zsidóságtól, hogy nem akart bemenni. Később kezdett járni a Lativba, és az egyik közös utazásunkon is részt vett. Miután visszaérkeztünk, azt kérte, hogy kóseroljam ki a konyháját, de ha lehet, minél hamarabb, még mielőtt elmúlik az a lelkesedése, amelyet az út során megszerzett. Ugyanezen az úton volt, hogy valaki teljes meghatódottsággal számolt be az utazás során megélt szombati élményről. Így néznek ki ezek az útjaink: csoportos kirándulásokon, közös tanulásokon veszünk részt, családoknál lakunk, így testközelből ismerhetjük meg az autentikus zsidó életmódot.

Mi az, ami a magyar fiatalokra különösen jellemző?

Talán csak a magyarokra, talán minden európaira általában is jellemző a zárkózottság. Ez sokszor megnehezíti a tanítást, mivel mindenkinek megvannak a maga kérdései, amelyek gyakran távol tartják a vallástól. Ezt azonban jellemzően nem merik megkérdezni. Amikor a világhírű előadót, Rabbi Mordechaj Neugroschellt hívtuk meg egy sábatonunkra, akkor ez igen világosan kiderült. Ennek a rabbinak különleges képessége a kérdések megválaszolása. (Izraelben a rádióban telefonon keresztül lehet kérdezni tőle, a saját műsorában.) Terveztünk is 1 órát a programban, amikor a tanulóink kérdéseket tehetnek fel, szabadon. Végül olyan sikere lett, hogy másnap meg kellett ismételtnünk. A rabbi azt mondta, hogy nagyon ritka, hogy ilyen magas színvonalú kérdéseket kap. De senki nem mert felállni és kérdezni, így a kérdéseket papírra írták, és ezeket juttatták el a rabbihoz.

A hétfő-szerda esti tanulásokon is megnyilvánul ez a nehézség. Miután elmondok egy-egy tanítást, nagyon ritkán kapok személyesen kérdéseket. Az viszont gyakran előfordul, hogy odajönnek megköszönni, vagy e-mailben megírni, hogy milyen jó volt ez az előadás, mert éppen az én kérdéseimre válaszolt.

Mostanra azonban sikerült elérni, hogy világszerte jó ajánlólevél legyen az, ha valaki tőlünk, Magyarországról érkezett tudását továbbfejleszteni. A legambiciózusabb tanulóinkat ugyanis előszeretettel küldjük Izraelbe. Több lányt is kiküldtünk már hosszabb-rövidebb időre lányiskolába, midrásába. (Az európai oktatási rendszer szerint ezek az intézmények egyetemi szintűnek felelnek meg.) Az a tapasztalat, hogy a legjobb nevű intézményekben is rövid idő alatt magas szintre eljutnak. Ez a siker egyaránt magyarázható az itt megkapott tanítás színvonalával és a magyar fiatalok kiemelkedő képességeivel. Az intézmény vezetésétől megtudtam, hogy komoly kétségeik voltak a jelentkezés idején, hogy vajon vállallják-e a kockázatot, hogy magyar diákot vegyenek fel (mivel itthon nincsen jelentős létszámú vallásos közösség, attól tartottak, hogy rossz hatással lehetnek az ő tanulóikra). Legnagyobb meglepetésükre hamar a mi tanulóinkból lettek a példamutató diákok. Ez a történet azután többször megismétlődött.

Tudjuk, hogy Ráv Keletinek kiváló állása, sikeres karrierje volt Izraelben. Mi volt az a cél, ami arra ösz-

tönözte, hogy mindezt otthagyja és Magyarországon próbáljon szerencsét?

Minden új tanulóknak, aki csatlakozik a programjainkhoz, elmondjuk, hogy a mi feladatunk pótolni azt, ami Magyarországon kiesett a zsidóság oktatásából. Ez nagyjából három generációnyi szakadékot jelent. Az utóbbi évtizedekben világszerte jellemző, hogy hasonló jellegű szervezeteket alapítanak, kétféle formában. Az egyik a kiruv (szó szerint: közelítés), amire az a jellemző, hogy a nem vallásos háttérből érkező közönség számára is a lehető legemészthetőbb, de ugyanakkor autentikus formában kínálnak eseményeket. A másik a „community kollel”, ami nem közvetlenül gyakorolja a hatást, hanem a részben a vallást már magáénak valló közösség erősítésén keresztül. Ezeket az embereket személyes tanulási alkalmak során segíti az intelligens és kedves, fiatal tóranatókból álló csoport, aminek a magával ragadó hangulata azután a tágabb közösségre is kisugárzik. Ebből az első kísérletet a nagynevű lakewoodi jesiva szervezte meg Melbourne-ben, és a sikeres példát világszerte követték Dél-Afrikában, Dél- és Közép-Amerikában, az Egyesült Államok különböző vidéki kisvárosaiban, Kanadában, Franciaországban, Hollandiában, Angliában, sőt, még a Szovjetunió vonzáskörzetébe tartozó országokban is, annak ellenére, hogy akkoriban ez egyáltalán nem számított veszélytelen vállalkozásnak. Ehhez képest meglepő, hogy Magyarország ebből a természetes ébredési folyamatból teljesen kimaradt. Annak ellenére, hogy – egyedülálló módon – itt egyetlen városba, Budapestre csoportosult egy olyan létszámú zsidó közösség, amely európai viszonylatban az elsők között van.

Világszerte, ahol csak élnek magyar származású zsidók, szépen sikerült megtalálniuk a helyüket a közösségekben, felépíteni életüket az új hazában, mind anyagi, mind szellemi értelemben. Ebből a szempontból sajnálatos, hogy – a többi országgal ellentétben – nem fordult a figyelmük Magyarország és az itt maradt zsidók felé. Az izraeli hadseregben van egy olyan mondás, hogy „a csatatéren nem hagyunk sebesülteket” (bármilyen életveszéllyel is jár). A zsidó világlátásnak is alapvető eleme a „noszé beol im chávéro” (ld. *Avot* 6:6) – kivenni a részünket a mások nehézségéből. A midrás szerint maga Mózes is ezen tulajdonsága miatt lett kiválasztva a küldetésére. A világhírű Mir jesiva szellemi tanítója, Reb Jeruchám Levovitz előadásainak jegyzetéből kitűnik, hogy annyira fontosnak tartotta ezt a témát, hogy több héten keresztül folytatta a tanítását. Úgy érezte, hogy a zsidó ember identitásának ez az egyik alapvető építőköve. Mindezt nem azért mondjuk, hogy másokat kritizáljunk, hanem azért, hogy a saját magunk számára levonjunk a tanulást (mások viselkedésében könnyebben észreveszünk a hiányosságokat, és ezt fordítjuk építő célra).

Emiatt a kezdeti lépések az itteni munkában is nehezebben mentek. Az itt élő zsidók nem érezték igazán a kapcsolatot saját hagyományukkal. Mind tudás, mind érzelem szintjén hiányzott a kapcsolódás. Sokan eleinte ide-

gennek és absztraktnak érezték azt a világlátást, amelyet mi bemutatunk. Ezt segítettek megoldani a közös utazások, ahol láthatják, hogy az a rendszer, amelyet bemutatunk, világszerte számos helyen működik és virágzik.

Gyakran megkapom a kérdést, hogy a Latív miért csak a fiatalokkal foglalkozik? Ezt a kérdést sokan, sokféle formában felteszik, de a végeredmény mindig ugyanaz. Az idősebb korosztály arról számol be, hogy az ő idejükben egyáltalán nem volt ilyen lehetőség. Sőt, még próbáltak is külföldről segítséget kérni, de csak a lemondás hangján kaptak választ. Azt mondták, hogy a Magyarországon élő zsidóság már csak egy „kiszáradt fadarab”, amelybe kár energiát fektetni, nincs rá esély, hogy magához térjen. A mostani munkánk gyümölcseinek, a Lativos fiataloknak fényében hálát adhatunk a Teremtőnek, hogy sikerült bebizonyítani, hogy a zsidóságban nem létezik ez a fogalom: „kiszáradt fadarab”. Adatbázisunkban áttekintettük az összes tanulót, aki valaha is rendszeresen járt hozzánk a tanulásokra (tehát az ünnepi események résztvevőit nem számítottuk), és néhány hónappal ezelőtt 190 körüli számot kaptunk. A folyamatos növekedés miatt tudható, hogy mára jóval túlhaladtuk a 200-at. Nem lenne reális azt mondani, hogy egyéni erőfeszítéseink eredménye ez a nagy szám, ezért nincs okunk saját erőnkre büszkének lenni. A hagyományos irodalmunk megmagyarázza, hogy ez a nagy segítség fentről jön. A Teremtő biztosította a zsidó népet arról, hogy a Tóra sohasem fog elfelejtődni a következő nemzedékektől (ld. *5Mózes 31:21*). Továbbá Bölcséink azt is tanítják, hogy az úton, amin az ember menni akar, vezetik őt. Ezt Reb Nochum Pertzowitz (a Mir jesiva vezetője, Ráv Keleti egykori mestere) úgy értelmezte, hogy nemcsak arról van szó, hogy az ember segítséget kap ahhoz, hogy járjon az úton. Úgy számít, mintha csak beülhetne egy autóba, és az autót is mások vezetik helyette. Ennek előfeltétele az, hogy tényleg akarjon menni az ember.

Említette Ráv Keleti, hogy az idősebb generáció gyakran kérdezi, hogy számukra hogyhogy nem szerveződnek programok. Mit tudna nekik válaszolni?

A problémát megértjük, és örömdetes lenne, ha tudnánk tenni valamit az ügyükben. A nehézséget az erőforrásaink hiánya jelenti. Ha sikereket akarunk elérni, akkor kénytelenek vagyunk egy célra összpontosítani az energiáinkat. A következő generáció az, amelyiktől azt remélhetjük, hogy a hagyományokat a gyermekeiknek tovább tudják örökíteni.

Azt várjuk a fiataloktól, hogy ők folytassák a megkezdett feladatot az elkövetkező nemzedékekben is. Ebből a szempontból a zsidóság jelentősen különbözik a többi vallástól, ahol mindig csak egy kiválasztott szellemi elitnek a feladata a tanulás. Nálunk minden egyes embertől azt várjuk, hogy ne csak tanuljon, hanem tanítson is. Ez az imakönyvünk szövegéből is kitűnik. Mielőtt a Smá Jiszráélt elmondjuk, így fohászkodunk: „add meg szívünkbe, hogy megértsük, tanulhassuk, és taníthassuk Tórád minden szavát”. Azaz valóban minden egyes embertől elváratik a ha-

gyomány egészének ismerete. Felmerül a kérdés, hogy nem túlzó elvárás ez? Egyáltalán, komolyan gondoljuk, amikor mondjuk ezt az imát? Hasonló kérdés tehető fel a Jedid Nefes című énekben, ahol azt énekelték: „lelkem epedezik [beteg] a Te szeretettedért”. Valóban így érzünk, vagy csak mondjuk? A válasz az, hogy már az is számít, ha csak vágyunk arra, hogy vágyhassunk. Ha az elkötelezettség megvan, hogy akarjuk tudni a Tóra minden szavát, akkor nem hazugság mondani ezt az imát.

Azt tapasztaljuk, hogy ez a várakozásunk teljesül: a Latív-tanulók egy része ma már valóban részt vesz a tanulás mellett a tanításban, a továbbörökítés folyamatában is. Példa erre Fináli Gábor, Davidovics Joszi, vagy Szántó-Várnagy Binjomin. Nemcsak az esti csoportos tanulás számítható tanításnak, hanem a hétköznapi délelőtti tanulóprogramban, a párban tanulás során is működik. A szép eredmények annak is tulajdoníthatók, hogy a magyar fiatalokban megvan az, amit „érzelmi intelligenciának” is hívnak. Sok népben ugyanis előfordul, hogy csak érzelmek és lelkesedés jelentik a vallást, mögöttes szellemi tartalom nélkül, míg máshol fordított a helyzet: érzelmek nélküli, tisztán intellektuális hozzáállás a jellemző. Ezzel szemben a magyar zsidókban megvan a képesség, hogy ötvözni tudják a kettőt, és sokszor külföldről is ezzel dicsérték a tanulóinkat.

szerkesztette • Szántó-Várnagy Binjomin

Egy méltatlanul keveset emlegetett virágzó zsidó közösség Közép-Amerikában

MIKLÓS DÓRI

Mexikó a világ 14. legnagyobb és 11. legnépesebb állama (kb. 120 millió fő). Napjainkban a helyi zsidóság nem éri el a népesség egy százalékát sem, azonban ez az egyik a diaszpórában található izraelita közösségek közül, ahol a zsidóság lélekszámának növekedése prognosztizálható.

Herman Cortes 1521-ben foglalta el Mexikót, számos „titkos” zsidó katonája kíséretében, ők az úgynevezett conversosok, kényszerrel keresztény hitre áttért zsidók. Ez időben a zsidó vallás tiltva volt Spanyolországban, ezért sok izraelita kerekedett útra és Nueve Espanába (Új Spanyolország), azaz Mexikóba vándorolt, annak reményében, hogy itt igazi zsidó életet tudnak majd élni. Mexikó első spanyol vezetője, Antonio de Mendoza, történészek szerint szintén conversos volt.

A spanyol inkvizíció, mely tiltotta a zsidó vallás gyakorlását, 1571-ben terjedt el Mexikóban is. Az üldöztetések elől sok mexikói izraelita Peruba menekült, azonban sokan nem féltek a kivégzésektől, és Mexikóban továbbra is gyakorolták hitüket. 1606-ban a spanyol király egy rendeletet küldött Mexikóba, mely szerint szabadon kell engedniük a bebörtönzött conversosokat. Ebből is látszik, hogy a közép-amerikai ország inkvizíciója a spanyol közelébe sem ért. A XVII. század első felében egyre több és több új conversos érkezett Mexikóba, főként Mexikóvárosba, Acapulcoba, Veracruzba és Campechéba. Azért e városokba, mert ezekben adódott a legtöbb lehetőség a kereskedelemre. 1642 és 1649 között a conversosok és a kriptozsidók egy újabb inkvizíciót szenvedtek el, például koholt istenkáromlásokért és erkölcsi jogsértésekért hurcolták meg őket. Ezután a teljes gyarmatosítás időszakában sem Spanyolországba, sem a fennhatósága alá tartozó területekre vallásgyakorló zsidó nem léphetett be.

Egy figyelemre méltó történet az Új Leóni Királyságból
II. Fülöp spanyol király megalapította az Új Leóni Királyságot (1582), melynek kormányzójává Don Luis de Carvajalt nevezte ki. Carvajal conversosok leszármazottja volt. Az új királyság területén Carvajal örömmel fogadta a zsidókat és keresztényeket egyaránt, a helyiek 75%-a conversos volt. Unokaöccse, Louis Rodriguez Carvajal, nem titkolta zsidó mivoltát a királyságban, sőt másokat is arra biztatott, hogy vállalják fel származásukat. 1589-ben

azonban a Carvajal családot üldözni kezdték nyílt vallásgyakorlásuk miatt, a mexikói inkvizíció egyik első áldozataivá váltak. Sajnálatos módon a Carvajal familia tagjait vagy máglyán égették el vagy a börtönben haltak meg.

Függetlenségtől az egyenjogúságig

Miután Mexikó elnyerte függetlenségét (1821), teljesen eltörölte az inkvizíció intézményét. A hivatalos államvallás a katolikus lett. A továbbra is itt élő kriptozsidók ezután sem gyakorolhatták szabadon a zsidó vallást, azonban 1825 és 1860 között egyre több zsidó rituálé épült be a mindennapjaikba. Ezen években néhány német és kelet-európai izraelita érkezett az országba, ők azonban nem kaptak mexikói állampolgárságot, gazdasági helyzetük sokkal nehezebb volt, mint vallási vagy társadalmi létük. 1861-ben egy csoport egy csarnokot bérelt ki, ahol megtartottak a ros hasanai és jom kipuri imákat, ez az első regisztrált nyílt zsidó szertartás az ország történetében. 1865-ben I. Miksa császár egyik rendeletében vallási toleranciát rendelt el. Európai és amerikai zsidó szervezetek vezetőivel Mexikóba látogatott, hogy felmérjék az ide vándorlás lehetőségeit. 1864 és 1867 között a mexikói uralkodó sok zsidót hívott meg Franciaországból, Belgiumból és az Osztrák–Magyar Monarchiából, hogy telepedjen le országában. 1867-ben mindössze 20 zsidó család élt a közép-amerikai országban.

A reformháború éveiben megerősödtek a liberális eszmék az országban, aminek következményeként az államban érkező zsidók állampolgársághoz és egyenjogúsághoz jutottak. Az 1880-as években nagyon sok zsidó érkezett Mexikóba, mert a helyi kormány izraelita bankárok segítségével akarta felélénkíteni az ország gazdaságát. Továbbá a II. Sándor cár ellen elkövetett merénylet következtében rengeteg zsidó hagyta el Oroszországot, és költözött ide. Ők főleg Mexikóvárosban és vidéki területeken találtak új otthonra, gyakori foglalkozás volt körükben az utazóügynökösködés. A jelenlegi mexikói zsidóság közel felének ősei e menekülthullámmal érkezett az országba.

Egy másik jelentős zsidó csoport érkezett ugyanebben a korszakban az államba, mégpedig a francia iparosoké. Többségük azonban amint vagyonna tett szert Mexikó-

A Monte Sinaí alapítvány zsidó iskolája a Kommunikációs Egyetemen

ban, elhagyta az országot. De nem mindenki tett így, néhányan helybeliekkel házasodtak össze, és olyan neveket hagytak hátra főleg Mexikóvárosban, mint a Herczog, a Scherer vagy a Levy.

A XIX. század legvégén és a XX. század elején szefárdok és közel-keleti zsidók (a jelenlegi Szíria és az egykori Oszmán Birodalom területéről) is érkeztek Mexikóba. Ők alapították a Maguén David és a Monte Sinaí közösségeket. A szefárdok általában alacsonyabb társadalmi pozíciót tölthettek be, mint az askenázok Mexikóban, sokuk kétkezi munkás, szabó, cipész, házaló és szűcs volt. Mielőtt Mexikóvárosba költöztek volna, kisebb városokban éltek. Mivel a szefárdok kultúrája (és nyelve) közelebb áll(t) a helyi többségi társadaloméhoz, sokkal könnyebb volt számukra az integráció, mint az askenázoknak.

Élet a XX. században

Az 1900-as népszámlálás adatai szerint mindössze 134 zsidó élt Mexikóban. 1950-ig 7300 zsidó érkezett Kelet-Európából, 2640 Spanyolországból és az egykori Oszmán Birodalom területéről, 1620 pedig Kubából és az Egyesült Államokból. Ezen különböző zsidó csoportok megalapították saját hitéleti és szociális intézményeiket. 1901-től a török zsidók nyílt istentiszteleteket tartottak, 1905-ben pedig megalapították az ország első Talmud Tóra központját, fiúk részére. Az első hivatalos zsidó szervezet az országban az 1912-ben létrehozott Monte Sinaí volt. A mexikói forradalom kezdetén (1910) rengeteg zsidó hagyta el az országot, de amint vége lett a megmozdulásnak, ismét szép számban érkeztek az ál-

lamba. 1917 és 1920 között főként Oroszországból, Lengyelországból, Litvániából, a Balkánról valamint a Közel-Keletről vándoroltak ide az izraeliták. 1929 után, a nagy gazdasági világválság éveiben azonban csökkent a migráció, és felerősödött az elvándorlás.

Mexikó zsidó lakosainak számát 1930-ban 21 000 főre becsülik. 1940-ig sokan menekültek ide a nácizmus elől, azonban a kor migrációs hullámának mérete jelentősen az előzőké alatt maradt. A II. világháború elől főleg azok érkeztek az államba, akik rendelkeztek itt családdal vagy barátokkal.

Annak ellenére, hogy erős katolicizmus jellemzi az ország lakosságát, és az inkvizíció évei sem kedveztek a zsidóknak, a helyi társadalomban kevés ellenállás és intolerancia volt a zsidókkal szemben. Míg a XIX. században a katolikus egyház eléggé zsidóellenesnek mutatkozott, a kormány retorziói és az erősödő protestantizmus a XX. században sokkal hevesebb indulatokat váltottak ki, mint a zsidó közösség jelenléte.

Zsidó élet napjainkban

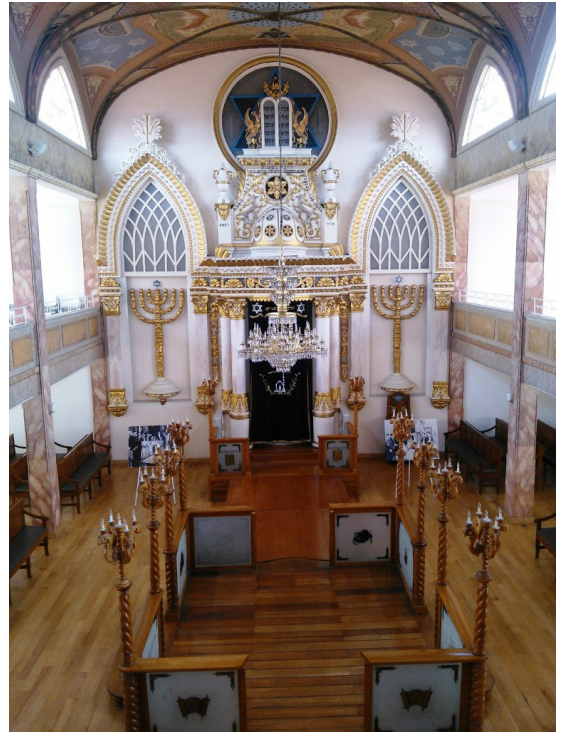
40-50 ezer körülire becsülhető a jelenleg Mexikóban élő zsidók lélekszáma, kiknek 75 százaléka Mexikóvárosban él. A Comité Central Israelita in Mexico City nevű közösség adatai alapján lakik ennyi izraelita az államban, azonban ők csak az ortodox és konzervatív zsidókat tartják számon, a vallástalan és egyéb, pl. reform irányzatok követőit nem. Mexikóban a világon a legalacsonyabb a vegyes házasságok aránya; a zsidók 94 százaléka egy másik zsidót választ magának házastársul. Majdnem a teljes mexikói zsidó lakosság (95%) kapcsolatban áll

a hitközséggel, és a zsidó gyerekek 95 százaléka a 16 zsidó iskola valamelyikében tanul.

A mexikói zsidó közösség erős gyökerekkel rendelkezik és nagyon kevés problémája van az országban. Nyíltan zsidó személyek magas politikai pozíciókat töltenek be, sok mexikói zsidó található az üzleti, gazdasági, és művészeti életben is. Ha van is nézeteltérés a zsidó közösség és más társadalmi csoportok között, általában békés megoldás születik. A Vallásközi Tanács foglalkozik az ilyen problémák kezelésével.

Mexikó legrégebbi zsinagógája, az 1923-ban Mexikóvárosban épült Szeárd Zsinagóga. 1941-ben épült a Justo Sierra, Askenáz Sul, amely egy csodás Litvániában található zsinagóga pontos mása. Az intézmény építői a litván zsinagóga fotói alapján dolgoztak mexikói másán. Bár a mexikói zsidóság egységes, mégis öt különböző csoportról beszélhetünk, akik ragaszkodnak hozott hagyományaikhoz. Két szír közösséggel találkozhatunk; az aleppóival és a damaszkuszival, a kelet-európából érkezett askenázokkal, a balkánról érkezett szeárdokkal és meglepő módon egy Egyesült Államokból a közelmúltban idevándorolt közösséggel.

Napjainkban a zsidó közösség az élet minden területén megtalálható, legyen szó mentőszolgálatról, jóléti szolgáltatásokról, de még emberrablás-ellenes csoport is szerveződött az izraelita hitközség égisze alatt.

A Szeárd zsinagóga belseje Mexikóváros központjában

Bámidbár

Mindannyiunk dicsérete

SZÁNTÓ-VÁRNAGY BINJOMIN

Mindannyian egy szólam vagyunk a mennyei szimfóniában.

„Számonként sorolja a csillagokat, mindegyiket neveken szólítja” (Zsoltárok 147:4).

A zsidó nép tagjait a Teremtő a csillagokhoz hasonlította Ábrahámnak tett ígéréteiben (1Mózes 15:5). E hasonlat alapján érdemes elolvasni ezt az egész zsolnárt, amelyet a minden reggeli imáinkban is mondunk, mert több ponton is kapcsolódik a mostani hetiszakaszhoz (és egyben Mózes negyedik könyvének) nyitó témájához, a nép számlálásához. Rási azt írja az első mondatra, hogy az Örökkévaló azért számolja ilyen gyakran a

népet, mert szereti őket. A „gyakran” azt jelenti, hogy egy év alatt 3 népszámlálás történt: az első, amikor kijöttek Egyiptomból, a második, amikor az aranyborjú vétke utáni büntetésből megmaradtak száma derült ki, a harmadik pedig a mostani hetiszakaszhban, egy hónappal a pusztai Szentély felépülése, és az Isteni Jelenlét (Sechiná) megjelenése után (a magyarázatok elmondják, hogy azért kellett egy hónapot várni, hogy a jelenlét állandónak számítsa, és nem ideiglenes tartózkodásnak, hasonlóan ahhoz, hogy ha 30 napnál rövidebb időt töltünk egy számláson, akkor még nem teszünk az ajtófélfára mezuzát).

A fent idézett zsoltár egyik központi témája Jeruzsálem újjáépülése (mint ahogyan az aktuális népszámlálásunk apropója is az Isteni Jelenlét köztünk tartózkodása, amelynek Jeruzsálem lesz a jövőben a végleges helyszíne). Megtudjuk, hogy az Örökkévaló lesz az, aki Jeruzsálemet fel fogja építeni, és a száműzötteket egybe fogja gyűjteni. A mögöttes kulcsgondolat az egész zsoltárban ez: a folyamatot a Teremtő személyesen vezeti, de „építőkockáknak” az egyéniségeket, a zsidó nép minden egyes tagjának a másoktól megkülönböztető, egyéni vonásait használja fel. Tehát együttműködünk, Isten épít, de nélkülünk (bármelyikünk nélkül!) ez nem lenne lehetséges.

Közösségünk vezetője, Keleti Dávid rabbi gyakran idézi azt a tanítást, mely szerint minden ember képes olyan dologra, amelyet helyette a legnagyobb cádikok, csodarabbik sem tudnának megcsinálni. Mindenkinél teljesen egyéni feladata van a világban, amely tökéletesen illeszkedik az ő személyiségéhez. Természetesen a Mindenhatónak erre nincsen szüksége, hiszen nem létezik az a cél, amit Ő ne tudna egy szempillantás alatt megvalósítani (így bármelyikünket pótolni is tudná, ha végül mégsem teljesítenénk életfeladatunkat). Azonban úgy tűnik, hogy mégsem ezt akarja. Hanem azt, hogy érezzük minden egyes ember fontosságát, szerepét, és – adott esetben – hiányát.

a Teremtő [...] „építőkockáknak” az egyéniségeket, a zsidó nép minden egyes tagjának [...] egyéni vonásait használja fel

„Nem a ló erejére vágyik, nem az ember [erős] lábait kívánja, az Örökkévaló az Őt félőket akarja, akik az Ő kegyelmében reménykednek” (*Zsoltárok 147:10–11*).

Egy gyönyörű midrás szerint az Örökkévaló a gyakorlatban is fel tudja használni mindazt, amit az Őt tisztelő egyének alkotnak (*Smot Rábá 21:4*). A leírás szerint van az égben egy erre a célra kinevezett angyal, aki végigvárja azt, amíg a világon az összes zsidó közösségben elmondják az imákat. Az imára rendelt idő leteltével, miután a legnyugatabbra fekvő közösségben is befejezték, koronát készít az imákból. (Talán ez a forrása a szefárd közösségek szokása szerint mondott Kedusá imának is: „Koronát adnak Neked, Örökkévaló Istenünk, a magasban lakozó angyalok, népeddel, Izraellel, akik lent összegyűlnek”.) Amikor Rabbi Menachem Nissel a Lativ sábatonjára látogatott, egyik előadásának is éppen ez volt

a témája: minden ember lelke megfelel egy szólamnak egy nagy zenekarban, és az idők végezetén mindez közös szimfóniává áll majd össze.

Ez a midrás egy másik zsoltárból idéz, amely úgy kezdődik, hogy „számodra a csend a dicséret” (*Zsoltárok 65:2*). Azt gondolhatnánk első pillantásra, hogy ez arra utal, hogy miután az imák elcsendesültek, akkor szövi össze az angyal az elmondott imákból készült különleges válogatást. Azonban mélyebben belegondolva arra is rájöhethetünk, hogy az egyéni imáink eltörpülnek a végső „szimfóniához” képest, akár „csend”-nek is nevezhetők, a mi szemünkben annyira halknak és erőtlennek tűnhetnek. Azonban az Örökkévaló, aki számára nem létezik az idő, tudja, hogy minden egyes halk ima része lesz a nagy egésznek. Az Ő számára az a dicséret, ami a mi fülünkben a csend. Ha mi eljutunk az Eljövendő Világba, és megtudjuk, micsoda grandiózus mű készült a mi imáink felhasználásával, minden bizonnyal elképedünk. De az Örökkévaló dicsérete – ahogyan a fenti zsoltár részlete is mutatja – sokszor nem a nagy és látványos dolgokban nyilvánul meg, hanem egyéni, látszólag jelentéktelen erőfeszítésekben. Ez lehet az értelme annak, hogy a hetiszakasunk elején Rási megmagyarázza, hogy az Örökkévaló számára a zsidó nép megszámlálása a szeretet jele. Ő már most minden egyes egyénben látja azt, ami még csak később fog kiteljesedni, végleges és kifejtett eredménnyé. Ezért jelent számára a számlálásunk örömet, mert látja bennünk a lehetőséget.

Amikor ez a midrás íródott, komoly fantáziára lehetett szükség ahhoz, hogy elképzeljük, milyen koronát készíthet az az angyal az imáinkból az égben az Örökkévaló számára. Ma, az információs társadalom korában ez teljesen kézzelfoghatóvá vált. Hiszen az interneten törái tanítások már most is százával, ezrével érhetőek el. Ha csak a Lativ Kolelben készült felvételeket tekintjük, azok is több napon keresztül éjjel-nappal szólhatnak. Ha lenne egy türelmes és ügyes szerkesztő, az a számítógépen már akár most is készíthetne mindezekből egy lényegesen rövidebb, velősebb összeállítást, amely minden felvételt legjavát tartalmazza. Aki részt vett a tanításokon, az felidézheti a maga számára a részletekből az eredeti élményt. (A hagyomány szerint a túlvilági öröm az, hogy teljes fényben élvezhetünk minden olyan dolgot, amelyet a Tórából megtanultunk [vö. *Bává Bátorá 10b*].) Egy ilyen ember számára óriási élmény lehet ennek az összeállításnak a meghallgatása. Ez alapján el tudjuk képzelni, hogy ha a Teremtőnél megvan életünk minden egyes pillanata, a jócselekedeteink, az imáink, az élményeink, képből és hangból, és azt is el tudjuk képzelni, hogy a mennyei angyal mennyivel tehetségesebben készíti el ezt az összeállítást, mint bármelyik emberi lény, akkor milyen élményben lesz részünk az Eljövendő Világban. Egyben azt is megérthetjük, hogy mi az értéke a cselekedeteinknek itt és most. „Számodra a csend a dicséret” – minden, ami igazán értékes, de nem látványos, azt meg fogjuk tudni tapasztalni teljes pompájában, a jövőben.

Nászó

Isteni bőség

RABBI ARI KAHN

Imádkozik-e Isten?

A hetiszakaszunk a törzsek számontartását folytatja, ám a hangsúly Lévi törzsen van. Ezután különböző törvényeket mutat be – például a Templomból történő sikkasztás következményeit, a szotá (hűtlenséggel vádolt feleség) törvényeit, és a nazírhoz (a bizonyos szigorításokat magára vevő férfihoz) kapcsolódó szabályokat.

De a Nászó legnagyobb részét a törzsek fejei által hozott áldozatok teszik ki, melyeket a Sátor felavatásakor hajtottak végre. Közvetlenül az áldozatok listája előtt ez az utasítás áll:

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: szólj Áronhoz és fiaihoz, mondván: így áldjátok meg Izraél fiait, mondván nekik: áldjon meg téged az Örökkévaló és őrizzen meg, világítsa az Örökkévaló az arcát feléd és kegyelmezzen neked. Fordítsa az Örökkévaló az arcát feléd és szerezzen neked békét. Tegyétek nevemet Izraél fiaira és én megáldom őket” (4Mózes 6:22–27).

Ezt papi áldásnak hívjuk. Mivel ez az utolsó parancsolat a Sátor felavatása előtt, lényegi kapcsolatban kell állnia a következő résszel.

A papi áldás

Bizonyos értelemben egy ennél alapvetőbb kérdés merül fel: mi a lényege a papi áldásnak? Ha Isten meg akarja áldani a népet, miért nem teszi meg Ő maga? Nachmanidész ekképp tárgyalja ezt a problémát a kommentárjában:

„Az igazi jelentés [általában ez egy eufemizmus kabbalisztikus doktrínákra] az, hogy az áldás felülről jön” (Ramban a Bemidbár 6:24-re).

Nachmanidész megjegyzése elég nyilvánvalónak tűnik. Még szép, hogy az áldás felülről jön. Mi az értelme akkor ennek a kabbalisztikus elképzelésnek? Továbbá ha az áldás tényleg felülről jön, minek kell Áronnak és a fiainak megáldaniuk a zsidókat?

Nachmanidész így folytatja: „Nyerj tetszést a szemeiben, ahogyan Bölcsseink mondták, »Világom, világom, bárcsak mindig elnyerhetnéd a tetszésemet«”. (Midrás Rábbá, Beréisit 9:4/Ramban a Bemidbár 6:24-re.)

Itt Nachmanidész egy Isten által a teremtés végén elmondott imát bemutató Midrást idéz. Ez egy érdekes párhuzamos dolgot ajánl számunkra – ahogyan Isten is imádkozik a világ elkészülte után, úgy a kohéneknek is imádkozniuk kell akkor, amikor a Sátor elkészül, és a zsidók továbbindulnak útjukon.

...mi a lényege a papi áldásnak? Ha Isten meg akarja áldani a népet, miért nem teszi meg Ő maga?

Ez megerősíti azt a Semot hetiszakaszban lévő gondolatot, amely szerint a zsidók kivándorlása Egyiptomból a világ újrateremtése volt. A sátor elkészültétől fogva a kohének a zsidókat rendszeresen áldani fogják, ahogyan Isten áldotta a teremtést a történelem hajnalán.

De ha Isten „imádkozik”, az miért nem elég? Mi az értelme annak, hogy az ember adja át Isten áldását? Ezt a kérdést erősíti Rási megjegyzése is: „Fordítsa az Örökkévaló az arcát feléd – ez annyit tesz, hogy uralkodjon a haragja felett” (Rási a Bemidbár 6:26-ra.).

Rási szerint az áldás, amit a kohének mondanak ránk, az, hogy Isten fékezze haragját a vele való kapcsolatunkban. Az elképzelés, miszerint Isten haragjában elrejt az arcát előlünk, az ellenkezője annak, amikor Isten felénk fordul.

Isten haragja

Rási értelmezése is kapcsolódik ahhoz a gondolathoz, hogy Isten imádkozik. Ezt jelzi a Talmud is: „Rabbi Jochánán mondta Rabbi Joszi nevében: Honnan tudjuk, hogy az Örökkévaló imádkozik? Mert azt mondják »elvi-

szem őket szent hegyemhez, és megörvendeztetem imaházamban» (*Jesájá 56:6*) Imaházukban – nem ezt mondja. Hanem azt: imaházamban”. Innen [tudjuk, hogy] az Örökkévaló imádkozik” (*Berachot 7a.*).

Ebből azt látjuk, hogy a Talmud hajlandó eljátszani azaz a gondolattal, hogy Isten imádkozik. Ezután a Talmud a nyilvánvaló kérdést teszi fel: „Mit imádkozik? Rav azt mondta Rav Zutra ben Tuvia szerint, hogy »legyen az az akaratom, hogy a kegyelem elnyomja a haragomat, és hogy a kegyelem diadalmaskodjon minden más tulajdonságom felett, és hogy gyermekeimmel a kegyelem tulajdonságával bánjak, és hogy a törvény betűjén túlmenően bánjak gyermekeimmel»” (*Berachot 7a.*).

A Talmud nem csak azt mondja ki, hogy Isten maga is imádkozik, hanem azt is, hogy imájának lényege a saját haragjának kordában tartása. Ha ez valóban igaz, akkor azt kell megkérdeznünk, hogy Isten miért akarná, hogy kimondjunk egy olyan áldást, amelyet ő már kimondott. És ha ezt az imát mondja, akkor hogyan lehet, hogy néha elrejtje előlünk az arcát, és haraggal bánik velünk? Ezek a kérdések felerősödnek, amikor az előbbi talmudi szakasz folytatását nézzük:

„Azt tanították: Rabbi Jismáél ben Elisá azt mondta: »Egyszer beléptem a [Szentek Szentjébe], és láttam a Seregek Urát, egy magas és fenséges trónon, és azt mondta nekem: 'Fiam, Jismáél, áldj meg!' És azt mondtam: 'Legyen az az akaratom, hogy a kegyelem diadalmaskodjon minden más tulajdonságod felett, és hogy gyermekeiddel a kegyelem tulajdonságával bánj, és hogy a törvény betűjén túlmenően bánj gyermekeiddel'. És felém bólintott fejével»” (*Talmud Berachot 7a.*).

A szakasz végén nemhogy Isten imádkozik, de kér is egy áldást Rabbi Jismáél ben Elisától! Ha Isten maga is imádkozik, akkor minek kellene neki egy ember, hogy megáldja?

A zsidóság egyik legalapvetőbb gondolata az, hogy Isten örök és változatlan. Istennek nincs szüksége imáinkra, és nem is változik meg tőlük. Ez a probléma tovább komolyodik, amikor a szakasz kontextusát vesszük figyelembe.

A törvény betűje

Rabbi Jismáél ben Elisá főpap volt – ezért mehetett be a Szentek Szentjébe jom kippurkor füstáldozatot hozni. Az általa felajánlott áldás az, hogy Isten a törvény betűjén túlmenve kezelje az embert, és Isten rábólint. Úgy látszik, a világnak megbocsátás és siker jut majd. De a Mechiltában a következőt látjuk:

„Rabbi Jismáél és Rabbi Simont vitték kivégezni. Rabbi Simon azt mondta Rabbi Jismáélnek: »Mesterem, a szívem összetört, mert nem tudom milyen bűnért végeznek ki». Rabbi Jismáél azt mondta Rabbi Simonnak: »Megtörtént bármikor az, hogy valaki egy eldöntésre váró ügygel vagy kérdéssel jött hozzád, és megvárattad velük, amíg befejezték az italodat, vagy azt, amíg felvetted a cipődet vagy a kabátodat? Ahogyan a Tóra mondja:

ha bármikor bántod [az özvegyet és az árvát], ha kiáltanak hozzám, biztosan hallani fogom kiáltásukat és karddal öllek meg. És a te feleségeid és gyerekeid lesznek özvegyek és árvák!» (*2Mózes 22:21-23*). Azt mondta neki: »Mester, megvigasztaltál»” (*Mechilta Mispátim Nezikin, 18. rész*).

Ebben az elképesztő szövegben az akkori generáció két óriását akarják kivégezni, mert rabbi. Rabbi Simon a teodicea legalapvetőbb kérdését teszi fel, és Rabbi Jismáélnek van egy lehetséges válasza – lehet, hogy valakivel akaratlanul rosszul bántál. Rabbi Simon elfogadja a választ, és méltósággal mennek a halálukba. Ha átgondoljuk Rabbi Jismáél magyarázatát, megértjük, hogy Isten a lehető legszigorúbb ítéletet szabta ki rájuk.

Ez meglehetősen messze van attól az áldástól, amelyet Rabbi Jismáél adott Istennek. Milyen ironikus, hogy pont Rabbi Jismáél lett ilyen szigorúan megítélve. Nyugalommal elfogadta az ítéletet, pedig pontosan tudta, hogy milyen áldást mondjon Istennek. Ha Isten elfogadta az áldást, akkor miért nem volt hatásos? Az eredeti kérdésünk nagyon is visszatér.

A spirituális világ szabályai

Hogy megérthessük ezt a gondolatot, meg kell ismerünk a spirituális világ szabályait. A volozsini Chájim rabbi azt tárja elénk *Nefes haChájim* című könyvében, hogy Isten szeretné az összes áldást megadni az embernek – az isteni bőség esőjét. De ehhez az embereknek egy olyan világot kell létrehozniuk, amely megérdemel egy ilyen áldást.

Lehet, hogy Rási egyik homályos jegyzete megmagyarázza ezt a gondolatot. A Talmud szerint ha az ember áldás nélkül eszik, az olyan, mintha lopott volna Istentől és a zsidó közösségtől. Ebből az állításból az következik, hogy áldás nélkül nincs joga az embernek az ételhez. Rási szerint „Istentől lopott, tehát az Ő áldása volt lopott” (*Rási Berachot 35b*).

Miért hagyná el Rási a nyilvánvaló magyarázatot, mely szerint a lopott dolog az az étel, amelyet áldás nélkül ettek meg? Miért mondaná azt, hogy az áldás lopott?

Rási egy mély gondolatot ad át. Amikor valaki áldás nélkül eszik, Istennek nem hiányzik az az étel. Isten arra teremtette ezt a fizikai világot, hogy az ember kapcsolatot építhessen ki vele. Amikor az ember ezt teszi, nincs hiány az isteni bőségben. Amikor az ember elhagyja Istent, Isten eltávolodik tőle. Az isteni bőség apadni kezd. Ez Rási magyarázatának jelentése: az áldás nélkül fogyasztó személy ellopta az áldást, és ezzel a lehetőséget is arra, hogy Isten elárasszon minket az áldásával.

Ezért kijelenthetjük, hogy bár az áldás valójában felülről jön, ahogyan azt Nachmanidész is mondta, az áldás mértéke az ember földi viselkedésén múlik.

Ahogy fent, úgy lent is

Láttuk, hogy a fenti áldás ellenére Rabbi Jismáél nagyon szigorú isteni igazságtétel tárgya volt. Ezt a kö-

vetkező talmudi idézettel érthetjük meg: „Mert Rabbi Jochanan azt tanította: »Jeruzsálem azért lett elpusztítva, mert az emberek a tórai törvénnyel ítélkeztek«” (*Bava Mecia 30b*).

A Talmud ezt a magyarázatot furának találja. Miért lenne a tórai törvény használata rossz? Milyen alternatíva van? A Talmud végül kijelenti: „Inkább mondd azt, hogy a Tóra törvénye szerint ítéltek, és soha nem mentek túl a törvény betűjén” (*Bava Mecia 30b*).

A rémes tett, amely Jeruzsálem elestéhez vezetett az volt, hogy mindenki kiállt a jogaiért a törvény betűje szerint. Ezért Isten ugyanígy bánt velük – a törvény betűje szerint. Jeruzsálem elveszett.

Rabbi Jismáél értette a szimbiotikus kapcsolatot az ember viselkedése és Isten ítélete között.

Amikor Isten áldást kért, Rabbi Jismáél pontosan tudta, hogy mit kell mondania. Amikor elvitték kivégezni, nyilvánvaló volt számára, hogy ez azért történik, mert ő és generációja megbukott – túl szigorúak voltak egymással.

Ugyanakkor Isten tükrözi ezt a viselkedést, és ugyanolyan szigorú a vezetőikkel, akiknek az volt a felelősségük, hogy példát mutassanak azzal, hogy túlmennek a törvény betűjén. Talán ezt takarhatja az a szakasz, melyben Isten bólint Rabbi Jismáél felé. A biccentés annyit jelentett: ez rajtad múlik.

A Talmud a papi áldást tárgyalva a következő kérdést teszi fel: „Az angyalok azt mondták az Örökkévalónak:

»Világ Ura, az áll Tórásban [Te vagy az Isten aki] nem tekint személyre és nem fogad el megvesztegetést (*5Mózes 10:17*). De kedvezel Izraelnek, ahogyan írva van. Fordítsa az Örökkévaló az arcát feléd és szerezz nekéd békét.« Ő ezt válaszolta: »Én ne kedveznék Izraelnek? A Tórában azt írtam, 'Enni fogsz és jól laksz, és áldani fogod az Örökkévalót, Istenedet' (*5Mózes 8:10*). És ennek ellenére, ők még a legkisebb morzsára is áldást mondanak«” (*Talmud Berachot 20b*).

Ugyanezt az elképzelést látjuk a papi áldással kapcsolatban: az isteni áldás közvetlenül kapcsolódik az ember földi viselkedéséhez.

Rabbi Jismáél – a főpap – mindennap elmondta a papi áldást. Tudta, hogy minden áldás az égből jön, de azt is tudta, hogy az ember feladata egy jobb világ létrehozása.

Ezért a nép megáldása a kohen feladata lett a Sátor felállításának végső szakaszában.

A Sátor egy olyan helynek lett tervezve, amelyből árad az áldás – hiszen ott pihen meg a Sechiná, az isteni jelenlét. Csak akkor lehetett kész a Sátor, amikor Áron és fiai megkapták az áldást.

De a Sechiná csak olyan helyen lakozhat, ahol az ember megengedi, hogy lakozzon.

Hozzunk létre egy olyan világot, amelyben Isten kegyelme diadalmaskodhat a többi tulajdonsága fölött!

fordítás · Horváth Árje

forrás · aish.com

Hogyan ösztönözzünk másokat, hogy jobb emberek legyenek?

JONATHAN SACKS FŐRABBI

David Brooks magyarul *Út a jellemhez* címen megjelent bestsellerében különbséget tesz azok között a tulajdonságok között, amelyeket ő „önéletrajz tulajdonságok”-nak nevez – azok a jó tulajdonságok, amelyek sikeressé tehetnek egy embert – és az úgy nevezett „nekrológ tulajdonságok” között, amelyekről temetéseken beszélnek. Ezek utóbbiak azok a tulajdonságok, amelyek azzá tesznek minket, akik akkor vagyunk, amikor nem játszunk épp valamilyen szerepet, és nem próbáljuk magunkat másminyennek feltüntetni, mint amilyenek vagyunk.

Brooks ezt a különbségtételt ahhoz hasonlítja, amit Rabbi Joseph Soloveitchik tesz a *The Lonely Man of Faith* (A hit magányos embere) című híres esszéjében. Ebben az esszében két Ádámról beszél, Ádám I-ről, aki teremt, épít, és a természetet az akarata alá kényszeríti, és Ádám II-ről, akinek a személyisége lehetővé teszi a szövetséget, mert ő úgy él, hogy aláveti magát a transzcendentális igazságnak, a kötelességtudat és szolgálatkészség vezérli.

Ádám I. sikeres akar lenni, míg Ádám II. másokért akar tenni, szeretetre és megváltásra vágyik. Ádám I. a közgazdaságtan szabályainak megfelelően próbál élni, vagyis a saját érdekeit tartja szem előtt és a legnagyobb haszonra törekszik. Ádám II. ezzel szemben erkölcsösen próbál élni, és olyan szabályok alapján, amelyek szerint adni többet ér, mint kapni, és a vágyak feletti uralom többet ér, mint azok kielégítése. Ebben az erkölcsös univerzumban a siker, ha büszkeséghez vezet, bukássá válik. A bukás, ha alázatossághoz vezet, siker is lehet.

Abban az 1965-ben kiadott esszében Rabbi Soloveitchik azon gondolkodott, van-e helye Ádám II-nek Amerikában, amely a gazdasági előrehaladást éljenzi. Ötven évvel később Brookst is ezek a kétségek gyötrik. Azt írja: „Mi egy olyan társadalomban élünk, amelyik arra buzdít, hogy azon gondolkodjunk, hogyan legyen sikeres karrierünk, de sokunkat közben képtelenné tesz arra, hogy a belső életünkkel foglalkozzunk.”

Belső élet

A Beháálotcha hetiszakasznak ez az egyik központi témája. Egészen idáig kívülről láttuk Mózeset, mint aki csodákat tesz, aki Isten szócsöve, aki nem fél se a Fáraó ellen szegülni, se a népe ellen, aki összetöri az Isten által vésett kőtáblákat, és aki felelősségre vonja Őt, hogy mi-

ért nem bocsát meg a népének. Ez a „nyilvános” Mózes, egy hőiesen erős karakter. A soloveitchiki terminológiával élve, ő Mózes I.

A Beháálotcha hetiszakaszbán Mózes II-t látjuk, a „hit magányos emberét”. Ez egy teljesen más képet ad. Az első jelenetben azt látjuk, ahogy összeroppan. A nép az élelemre panaszkodik, mert csak manna van, de nincs hús. Visszavágnak a kiszínezett múltba: „Emlékszünk a halra, amelyet Egyiptomban ettünk, ingyen! És az uborkára, a dinnyére, póréhagymára, hagymára és fokhagymára!” (4Mózes 11:5). Ez a hálátlanság már túl sok Mózesnek, aki így ad hangot mély elkeseredettségének: „Miért hoztad mindezt a bajt a szolgádra? Miért nem nyertem el a tetszésedet, hogy az egész nép súlyának a terhet a vállamra teszed? Én voltam viselős ezzel a néppel, vagy én szültem, hogy azt mondod, cipeljem az ölemben, mint egy dada cipel egy csecsemőt? Nem tudom cipelni ezt az egész népet! Túl nehéz ez a súly nekem! Hogy ha így fogsz velem bánni, akkor ölj meg most, kérlek, ha elnyertem a tetszésedet, mert én nem bírom ezt a nyomorúságot nézni!” (4Mózes 11:11–15.)

Ekkor nagy változás következik. Isten azt mondja Mózesnek, hogy válasszon 70 bölcset, aki vele együtt fogja a terhet cipelni. Isten a jelenlétét, amely Mózeset kíséri, kiterjeszti a bölcsekre. Kettőre közülük, Eldádra és Medádra, minden törzsből hat-hat másikkal együtt, profetikus képességeket ruház. Jehosua aggódni kezd, hogy ez majd Mózes vezető szerepére nézve veszélyt jelenthet, és kéri Mózeset, hogy állítsa meg őket. Mózes erre lenyűgöző nagylelkűséggel válaszol: „A nevemben vagy irigy? Bárcsak Isten egész népe próféta lenne, és mindegyikőjükön nyugodna az Ő jelenléte” (4Mózes 11:29). A pusztá tény, hogy már nincs egyedül, és hetven bölcs osztózik a feladatában, kigyógyítja Mózeset az aggodalmából, és itt olyan nagylelkű magabiztosságról ad bizonyosságot, amely megindító és váratlan is.

A harmadik felvonásban látjuk már, hogy hova vezetett mindez a dráma. Most Mózeset saját testvérei, Áron és Miriam kezdik becsmérelni. A panaszkodás oka (az „etióp nő”, akit feleségül vett) nem világos, és sok értelmezése is van. A lényeg azonban az, hogy ez a „Te is, fiam, Brutus?” pillanat, amikor Mózeset elárulják, vagy legalábbis rágalmazzák azok, akik a legközelebb állnak hozzá. Mózesre

azonban ez nincs hatással. Itt a Tóra egy nagyon komoly állítást tesz: „És Mózes nagyon szerény volt, szerényebb, mint bármilyen másik ember a földön” (4Mózes 12:3).

Ez a történelemben teljes újdonság. Az az elképzelés, hogy egy vezető legfontosabb tulajdonsága a szerénység, abszurdnak, és majdhogynem önellentmondásnak tűnhetett az ókori világban. Akkoriban a vezetők büszkék és hatalmasak voltak, a ruházatuk, külsejük, viselkedésük megkülönböztette őket mindenki másától. A saját dicsőségükre templomokat emeltek. Diadalmas feliratokat véstettek fel az utókornak. A feladatuk nem az volt, hogy szolgáljanak, hanem az, hogy őket szolgálják. Mindenki másától azt várták, hogy alázatos legyen, de nekik nem kellett annak lenniük. Alázat és méltóság nem létezhetett együtt.

A zsidó vallásban ez a felállás teljesen más volt. A vezetőknek szolgálniuk kellett, és nem őket szolgálták. Mózes legnagyobb dicsőrete az volt, hogy *eved háSemnek* hívták, Isten szolgájának. Rajta kívül csak Jehosua, Mózes utódja érdemli ki ezt a nevet a Bibliában. Az építészeti szimbóluma az ókor két nagy birodalmának, a mezopotámiai zikkurat és az egyiptomi piramis, külsejükben is hierarchikus társadalmakra utaltak: alul széles, és felül keskeny. Ezzel szemben a zsidóság szimbóluma a menóra, felül széles és alul keskeny, mintha azt akarná mondani, hogy a zsidó vallásban a vezető szolgálja a népet, és nem fordítva. Már Mózes első válasza Isten kérésére az égő csipkebokornál is szerény volt: „Ki vagyok én ahhoz, hogy vezető legyek? (2Mózes 3:11). Pontosan ez a szerénység volt az, ami miatt vezető válhatott belőle.

Az Örökkévaló karja

A Beháálotcha hetiszakaszban végigkövethetjük, ahogy Mózes még szerényebbé válik. Izrael népének állandó elenszegülése miatt magába fordul. Figyeljünk csak arra még egyszer, amit mond: „Miért hoztad mindezt a bajt a szolgálóra? Én voltam viselő az e néppel, vagy én szültem...? Nem tudom cipelni ezt az egész népet! Túl nehéz ez a súly nekem!” A kulcsszavak itt az „én” és a „nekem”. Mózes itt első szám első személyben beszél, és a zsidó nép viselkedésére úgy tekint, mintha saját maga ellen szólna, és nem Isten ellen. Istennek emlékeztetnie kell rá: „Túl rövid talán az Örökkévaló karja?” Ez nem Mózesről szól, hanem arról, amit Mózes képvisel.

Mózes túl sokáig volt egyedül. Nem az volt a baj, hogy szüksége volt mások segítségére abban, hogy a népnek enni tudjon adni, hiszen ezt Isten meg tudta volna csinálni emberi beavatkozás nélkül is. Mózesnek szüksége volt azonban mások társaságára, hogy véget érjen a csaknem kibíráhatatlan elszigeteltsége. A Tóra kétszer használja azt a kifejezést, hogy *lo tov*, vagyis „nem jó”, egyszer az emberi történelem kezdetekor amikor Isten azt mondja, hogy „Nem jó, hogy az ember egyedül van” (1Mózes 2:18) és másodszor akkor, amikor Jitró látja, hogy Mózes egyedül bíraskodik, és mondja, hogy „Nem jó az, amit csinálsz” (2Mózes 18:17). Nem tudunk egyedül élni és nem tudunk vezetők lenni egyedül.

Amint Mózes látta, hogy nem kell tovább egyedüli vezetőnek lennie, elmúlt az elkeseredettsége, és mondhatta Jehosuának, hogy „Irgy vagy a nevemben?”, nem zavarja a saját testvéreinek a panasza sem, és imádkozik Miriam nevében, amikor az leprás lesz. Mózes visszanyerte az alázatosságát.

Most már értjük, hogy mi az a szerénység. Nem önmagunk megalázása. C. S. Lewis magyarázza el a legjobban: a szerénység, írja, nem az, hogy magunkat kevesebbnek gondoljuk, hanem hogy kevesebbet gondolunk magunkra. Az igazi szerénység az „én” elcsendesítése. Az igazán szerény emberek számára Isten és mások azok, akik fontosak, nem pedig saját maguk. Azt mondták egyszer egy nagy vallási vezetőről: „Olyan ember volt, aki Istent annyira komolyan vette, hogy magát egyáltalán nem is kellett komolyan vennie.” A szerénység nagy erőt is ad, mivel ha nem az „én”-re gondolunk, nem tudnak minket mások megsérteni sem azzal, hogy kritizálnak vagy leki csinyelnek minket, hiszen egy olyan céltáblára próbálnak célozni, amely nem is létezik.

Amit a Beháálotchá hetiszakasz tanít nekünk ezzel a három jelenettel Mózes életéből, az az, hogy néha egy nagy lelki krízis miatt válhatunk csak szerényebbé. Csak azután, hogy Mózes összeomlik és imádkozik, hogy meghalasson, olvashatjuk a szavakat: „Mózes nagyon szerény volt, szerényebb, mint bárki más a földön.” *Téessék különbség*, Brooks azt írja Abraham Lincolnról, aki depressziós volt, hogy a polgárháború krízise után úgy érezte, hogy ő csak egy kis eleme egy nagy transzcendentális feladatnak.

A megfelelő válasz a létezés fájdalmára, mondja Brooks, nem az örömök, hanem a szentség érzése, ami alatt azt érti, hogy az ember a szenvedést egy nagyobb narratíva részeként látja, és megpróbál valami rosszat feloldani azzal, hogy valami szentet lát benne, amely az embert összeköti az emberiséggel és az örök erkölcsi követelésekkel. Ezt a gondolatot számomra a tavaly meggyilkolt három izraeli tinédzser szülei testesítették meg, akik különféle díjakat alapítottak azok számára, akik a legtöbbet teszik a zsidó nép egyesítéséért. Így fordították a saját fájdalmukat a közös jó irányába és használták arra, hogy a zsidó nép más sebeit próbálják begyógyítani.

Krízis, bukás, veszteség és fájdalom eljuttathat minket Ádám I-től Ádám II-ig, hogy önmagunk helyett másokkal foglalkozzunk, és az „én” sebezhetőségétől addig a szerénységig, amelyik emlékeztet, hogy nem mi vagyunk a világ közepe, hanem mi mind egy nagyobb rend részei vagyunk.

Akik szerények, azok nyitottak olyasmikre, amik náluk hatalmasabbak, míg azok, akik nem azok, azok nem. Ezért van az, hogy azok, akikben nincs meg ez a tulajdonság, azt éreztetik velünk, hogy mi kicsik vagyunk, míg azok, akikben megvan, azok azt, hogy fontosak vagyunk. Az ő szerénységük inspirál másokat, hogy jobb emberek legyenek.

fordítás · Bálint Lea
Forrás · aish.com

Kálev – Egy másféle lélek

RABBI YEHONASAN GEFEN

Az Izrael földjére küldött tizenkét kém közül csak Jehosua és Kálev maradt hűséges Mózes útmutatásaihoz. A többi tíz az Örökkévalóba vetett bizalom hiányának áldozatául esvén rágalmakat beszéltek az országról, ezzel előidézve a nép kétségbeesését. A Chofetz Chaim több kérdést is felvet Kálevnek a történetben betöltött szerepével kapcsolatban. 1) Először is idézi a szakaszt, melyben Mózes egy „jud” betűt tesz hozzá Hosea nevéhez, így lesz belőle Jehosua. 2) Bölcsünk mondják, hogy Mózes imádkozott, „Örökkévaló véd meg őt a kémek tervétől”. 3) Miért nem imádkozott Kálevért is? 4) Továbbá a bölcsünk tanítása szerint, amikor Izrael földjén voltak, Kálev elment Hebronba az ősapák sírjánál imádkozni, hogy ne kelljen részt vennie a többi kém gonosz tervében. 5) Miért nem ment Jehosua is Hebronba imádkozni? Végül a Chofetz Chaim megjegyzi, hogy az Örökkévaló dicsérte Kálevet: „Kálev az én szolgádom, mivel neki más a lelke, és engem követett.” 6) Miért dicséri az Örökkévaló Kálevet és nem Jósuát? Egyszerűbben mit jelent az, hogy Kálevnek „másféle lelke van”?

A Chofetz Chaim azzal kezdi a válaszát, hogy a spirituális növekedésnek kétféle útja van, amikor az ember annak a veszélynek van kitéve, hogy bűnösök spirituálisan akarnak kárt okozni neki. Az egyik út, hogy nyíltan szembeszáll velük, és kimutatja, hogy nem ért egyet a cselekedeteikkel. A másik, hogy hallgat, és akár még azt is színleli, hogy egyetért velük, de ha nyilvánosságot adnak a véleményüknek, akkor megmutatja az igazi meggyőződését, és ellentmond nekik.

Mindkét megközelítésnek vannak előnyei és hátrányai. Az első esetben felmerül a kockázata annak, hogy ha az ember nyíltan szembemegy a bűnösökkel, akkor azok fizikailag bántalmazhatják őt. Az előnye viszont annak valószínűtlensége, hogy spirituális értelemben negatívan tudják őt befolyásolni, mivel nyíltan ellenáll nekik. A második megközelítés előnye, hogy a bűnösök nem fogják őt bántani, mivel azt hiszik, az ő oldalukon áll, de ott a kockázat, hogy lassan a befolyásuk alá kerül, mivel azt színleli, hogy osztja az ő véleményüket.

A Chofetz Chaim azzal folytatja, hogy Mózes profetikusan meglátta, hogy Jehosua az első csoportba tartozik – nyíltan szembeszáll a kémekkel. Mózes azt is tudta, hogy Kálev a második csoportba tartozik – elrejtje az igazi véleményét, hogy a kémek azt gondolják, mellettük áll. Hagyják őt beszélni az emberekhez abban a tévhitben, hogy az ő ügyüket fogja támogatni. E magyarázat segítségével válaszolja meg a Chofetz Chaim az összes kérdését:

Azt kérdezte, hogy Mózes miért csak Jehosuáért imádkozott, Kálevért pedig nem. A válasza, hogy Mózes a tanít-

ványa fizikai egészségéért imádkozott, nem a spirituális jólétéért. Jehosua nyíltan szembement a bűnösökkel, így Mózesnek nem kellett imádkoznia azért, hogy spirituálisan védve legyen, csak azért, hogy a kémek fizikailag ne ártsanak neki. Ezzel szemben Mózes tudta, hogy Kálev elrejtje az igazi véleményét, és ezért nem fenyegette őt az a veszély, hogy a kémek fizikailag bántalmazzák őt.

Azonban, amikor a kémek elérték az országot, Kálev hamar felismerte aljas tervüket. Akkor döntött úgy, hogy a második módszert választja és elrejtje igazi szándékait. Viszont felismerte azt a spirituális kockázatot, hogy a kémek megpróbálják rávenni, kövesse az ő útjukat. Ezért érezte szükségét a „szíjátá dismájá”-nak, az égi segítségnek és elment Hebronba imádkozni azért, hogy rendíthetetlen maradjon az Örökkévalóba vetett hite. Jehosuának ezzel szemben nem volt szüksége egy ilyen extra segítségre, mert nyíltan szembeszegült a kémek érveivel.

Az utolsó kérdés, hogy miért csak Kálevnek járt a dicséret, hogy „másféle lelke van”. A Chofetz Chaim magyarázata a Rásin alapul, miszerint Kálevnek két „lelke” volt, ami azt jelenti, hogy kétféleképpen viselkedett, egyféleképp a beszédében és másképpen a szívében. Mivel úgy beszélt, mintha egyetértene a kémekkel, engedték őt beszélni az emberekkel, mert úgy gondolták, hogy alátámasztja az érveiket. Ehelyett ő megmutathatta az igazi „lelkét”, szilárd hitét az Örökkévalóban és Mózesben, az ő prófétájában. Az Örökkévaló azért választotta csak Kálevet erre a különleges dicséretre, mert Jehosuára ez nem vonatkozott – ő abban mutatta meg a nagyságát, hogy nyíltan szembeszállt a kémekkel. Az Örökkévaló Kálev különleges képességét hangsúlyozta ki, miszerint erős maradt, miközben azt színlelte, hogy a kémek oldalán áll.

Láttuk, hogy hogyan testesített meg Kálev és Jehosua két különböző utat a gonosztevők közötti túlélésben. Ez vonatkozik a mi saját életünkre is: a minket körülvevő emberek akár bűnös indítékok nélkül is úgy viselkednek, ami nem felel meg a Tóra értékeinek. Manapság sokszor nehéz Jehosua módszerét alkalmazni úgy, hogy ne okozunk túlzott súrlódásokat. Ezért nem célravezető nyíltan szembeszállni velük, ezért jobb Kálev útját követni és csendesen kitartani a hitünk mellett. A Kálevtől tanult lecke az, hogy szükségünk van „szíjátá dismájá”-ra, az égi segítségre, és ezt szívből jövő imával érhetjük el. Ha az ember azzal a felismeréssel imádkozik, hogy szüksége van az Örökkévaló segítségére, akkor valóban utánozni tudja Kálevet.

fordítás • G. Sz.
forrás • aish.com

Korách

A gúny veszélyei

RABBI YEHONASAN GEFEN

Inkább válasszuk a kevesebb szenvedéssel járó utat.

A mikor először olvasunk Koráchról, meglepődünk bolond kísérletén, hogy szembeszálljon Mózesrel. Mégis világos, hogy abban az időben Korách sikeresen meggyőzött egy hatalmas embercsoportot azzal, hogy igaza van Mózesrel és Áronnal folytatott vitájában. Habár a lázadók kezdetben viszonylag kevesen voltak, mégis a számuk egyre emelkedett, és a Tóra elmondja nekünk, hogy a felkelés csúcspontján összegyűltek „mind a gyülekezett tagjai” Mózes és Áron ellen. Hogy lehetett Korách képes egy ilyen erős felkelést megszervezni azokkal szemben, akik átvezették a zsidó népet megszámlálhatatlan csodák által a sivatagon?

Ahhoz, hogy ezt a kérdést megválaszoljuk, előbb egy másik problémát kell megvizsgálnunk a hetiszakaszban. Koráchnak és követőinek egyik fő érve az volt, hogy ellenzik Áron kohén gádollá (főpappá) való kinevezését. Úgy érveltek, hogy ez Mózes személyes döntése volt, azért esett Áronra a választása, mert a bátyja volt. Miután a lázadókat megbüntették, az Örökkévaló megparancsolta Mózesnek, bizonyítsa be vesszők ültetése által, hogy Áron az Örökkévaló által lett kijelölve erre posztra; amikor Áron vesszeje varázslatos módon kivrágzott, bebizonyította, hogy ő érdemli a kohén gádol posztját. Ezután minden elégedetlenség megszűnt.

Rav Leib Chasman azt kérdezi, miért csak a büntetés kiszabása után parancsolta meg az Örökkévaló a próbatételt. Ha a csoda a történet elején megtörtént volna, akkor meg tudta volna győzni az embereket az érv érvénytelenségéről, és így megspórolhatott volna egy felesleges büntetést. A válasz az emberi természet egy fontos jellemzőjéről adott tanítást. Korách tudta, hogy logikával nem képes legyőzni Mózeset, mert Mózesnek sokkal inkább igaza van, és egyébként is jóval bölcsőbb nála. Így azt az utat választotta, hogy a gúny (*lécánut*) pusztító fegyverét használja Mózes és Áron ellen. Így anélkül kicsinyelhet-le őket, hogy logikusan kéne bizonyítani az igazát. Ezt látjuk, amikor Rási elmeséli, hogyan tudott Korách ennyi embert maga mellé állítani. A Tóra azt mondja, hogy összefogta az embereket Mózes és Áron ellen. A nyilvánvaló kérdés az, hogy hogyan volt képes elérni egy ilyen

hatalmas feladatot; Rási megmagyarázza, hogy „divré lécánut” (gúnyoló szavak) által.

Rav Chasman azzal folytatja, hogy a gúny megkerüli az intellektus erejét, és felkelti az ember állati énjét, ahol a logika semmit nem jelent. Ez megmagyarázza a tanítást a Példabeszédek könyvében, amely figyelmeztet minket, hogy ne vitázzunk a gúnyolódóval, mert a gúnyolót nem

„a gúny a komoly problémák elől való szökés iránti vágy

érdeklő a logikus vita semmilyen formája, ő inkább folytatni akarja a saját életét és lekicsinyelni bármilyen próbálkozást, hogy megváltoztassák. Egy másik versben azt találjuk, hogy az egyetlen út, hogy a gúnyolódót visszafogjuk, a nehézségeken keresztül vezet; „készíts büntetést a gúnyolónak”. Rabbi Moshe Chaim Luzatto ezt úgy magyarázza a Meszilát Jesárimban, hogy ideális esetben az ember képes a fejlődésre, és tanul a hibáiból tóratanulás és lelki elszámolás (*chesbon nefes*) útján. Azonban a *léc* (a gúnyolódó) immunis erre, ezért az egyetlen dolog, ami hatással lehet rá, az a nehézségeken keresztül vezet.

Ez megmagyarázza, folytatja Rav Chasman, hogy Isten miért csak a büntetés után küldte a csodát, amelyet Korách és fő támogatói kaptak. A gúny ereje olyan erős, hogy képes mellőzni a logikát, és még arra is képes, hogy akár egy nyilvánvaló csodát is figyelmen kívül hagyjon, ha az ütközik a gúnyolódó saját érdekével. Ha a csoda még azelőtt történt volna, hogy bárkit megbüntettek volna, akkor a lázadók megtalálták volna a módját, hogy figyelmen kívül hagyják, és félresöpörjék a következmények levonását egy gúnyos megjegyzéssel. Csak egy pusztító büntetés volt képes megtörni a gúny erejét, és

csak ezután váltak a túlélők képessé arra, hogy megértsék a kivirágzó vessző csodájának tanulságát.

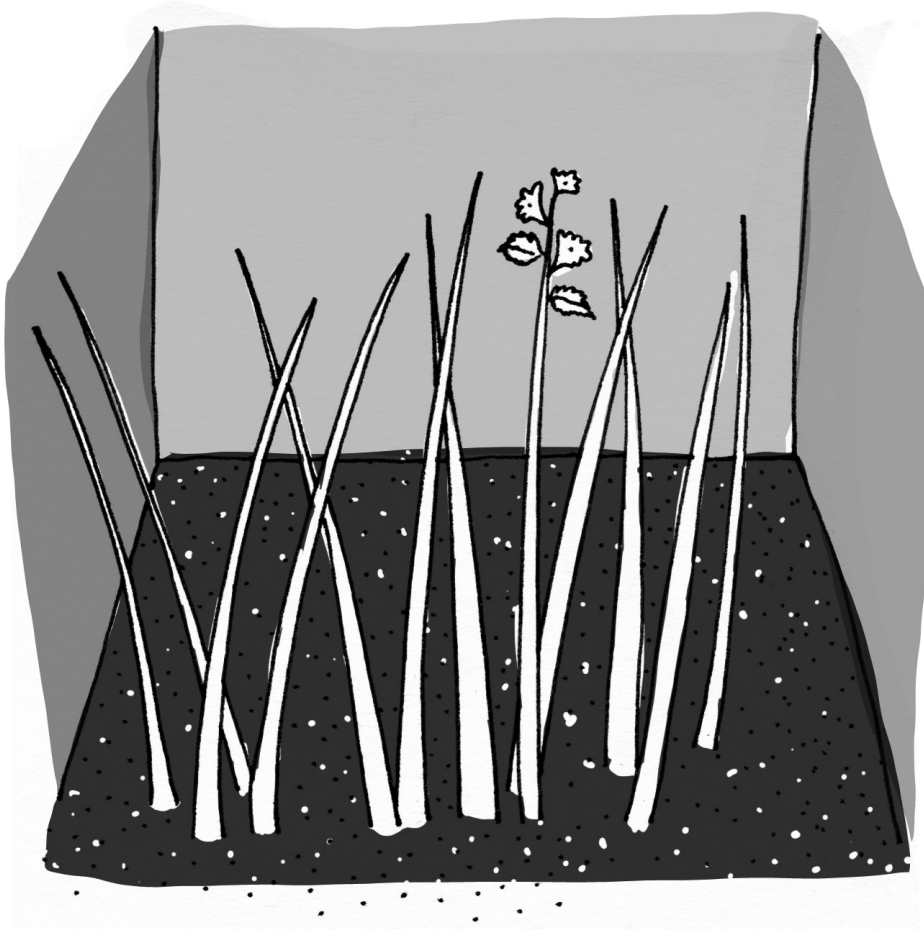
Ez megmagyarázza, hogyan volt képes Korách meggyőzni ennyi embert, hogy egy ennyire bolond cselekedet példáját kövessék, és szembeszálljanak Mózesrel. Az intellektus hatástalanítása által az emberek vakká váltak arra a veszélyre, amelyet Korach követése jelentett.

A Meszilát Jesárimban Luzatto rabbi nagyon erős szavakkal ír a gúny ártalmas természetéről. Úgy érvel, hogy ez az egyik fő tényező, ami megakadályozza az embert a zehirut tulajdonságának a fejlesztésében (saját bűneinknek éber felismerése). A gúny meggátolja az embert abban, hogy komolyan vizsgálja saját magát, azáltal, hogy lekicsinyli a fontos dolgokat, és mindent viccé változtat. Nem fogja követni senki feddését, hanem a gúnyt használja eszközként, hogy megszökjön az őszinte önvizsgálat elől. Valóban úgy néz ki, hogy a gúny a komoly problémák elől való szökés iránti vágyból ered. Pedig ezekkel az embernek szembe kell néznie, ha a lehető legjobban akarja szolgálni Istent. Sokkal könnyebb kinevetni bár-

milyen fejlődési lehetőséget, mint szembenézni a kihívással, amelyet egy probléma megoldása jelent.

Korách a gúnyt használta mások rászedésére, de a *jécer hárá* (rossz ösztön) is azt használja, hogy minket rászedjen, hogy megakadályozza a fejlődésünket. Rav Chasmantól megtanuljuk, hogy az egyetlen útja a gúny meggyengítésének a büntetés. A felesleges szenvedés helyett bizonyosan tanácsos a sokkal kevesebb fájdalommal járó utat választani, amit a *muszár* (zsidó etika) jelent. Ezt sokféleképpen meg lehet tenni; személyiségfejlesztésről szóló könyvet tanulni, pl. a Meszilát Jesárimot, amely részletesen ír erről a témáról; elfogadni a dorgálást a rabbitól vagy barátoktól; vagy egyszerűen *chesbon nefest* (elszámolás a lélekkel) tartani, és őszintén vizsgálni saját magát. Ezek a stratégiák biztosan sokkal kíváncsiabbak a másik lehetőségnél: a tényleges szenvedésnél.

fordítás · Hátori Tibor
forrás · aish.com

Tudás, vallás és társadalom

HORVÁTH ÁRJE

„Akkor a tudás – úgy tűnik nekem – semmi más, csupán gondolataink kapcsolatának és megegyezésének vagy különbözőségének és összeegyeztethetlenségének felismerése” – írta John Locke *Értekezés az emberi értelemről* című 1683-as művében (Dienes Valéria fordítása). Ez az ötlet viszont már régóta a zsidóság része volt a 17. században. A szombat kimenetelekor pont az *átó chojnén löodom dá'ász* (tehát a tudást tárgyaló) áldásban toldunk be egy részt, melyben kihangsúlyozzuk, hogy a Teremtő *különbséget tesz* a szent és a profán, a fény és a sötétség, Izrael és a többi nép, illetve a hetedik nap és a teremtés hat napja között.

Ebben az áldásban fejezzük ki azt is, hogy az Örökkévaló ad nekünk mindenfajta intellektuális képességet. Innen nézve érdekes Francis Fukuyama *A politikai rend eredete* című 2011-es könyve, amelyben a neves filozófus ismerteti az olvasóval a vallás vélt evolúciós szerepét.

„Kognitív szemszögből nézve bármelyik vallási rendszert leírhatjuk úgy, mint egy olyan mentális modelljét a valóságnak, amelyben a kauzalitást a metafizikus birodalomban elhelyezkedő és a hétköznapi tapasztalatokon túlmutató láthatatlan erőknek tulajdonítjuk. [...] Ez vezet a rituáléhoz, a megismételt cselekedetekhez, melyek kapcsolódnak a természetfölötti rendhez [...]” (Pető Márk fordítása.)

A rituáléból később szabály lesz, és a szabályból intézmény. Viszont a rituálé soha nem kopik ki. Fukuyama interdiszciplináris kutatása szerint a rituálékat újra és újra megtöltjük tartalommal, mert szinte irracionális szükségünk van a szabályokra, melyek társadalmaink és közösségeink alapjai. Valóban, a zsidóságban is sok micvának többféle magyarázata van, melyek az idők során előelbuknának. Esetleg még hihetünk Áchád Há'ámnak is, aki szerint nem a zsidóság tartotta meg a szombatot, hanem a szombat tartotta meg a zsidóságot.

Fukuyama elméletével viszont több problémánk is van, de egy rövid pillanatra talán értékelhetnénk, hogy milyen szépen kapcsolódik a sábesz kimenetelekor mondott betoldáshoz. Az Istenről alkotott képünk absztrakt gondolkodást szül: *átó chojnén leodom dá'ász umeláméd leenojs binó* (te adsz az embernek tudatot és tanítod értelemre), a szent bevezeti számunkra a rituálé fogalmát: *vátávdél Hasem Elojkénu béjn kojdes lechol...béjn jojm hasvii lesésesz jeméj hámaász* (és elválasztod a szentet a hétköznapiától stb.), majd a rituálé a társadalmi csoport belső kohézióját növeli: *bén fiszroél loámim* (különbséget tesz Izrael és a népek között).

Az evolúciós elméletből szintén nem kell problémát csinálnunk. Palesztina első főrabija, Avraham Jichák HaKohen Kook például kifejezetten támogatta az evolúciós gondolatot: az elképzelés, amely szerint a világ egyre javul, és közeledik a tökéletesség felé, kabbalisztikus gondolat volt a számára. (Bár egyesek, azok közül, akik magyarázzák az idősebb Rav Kook műveit, az evolúció kérdésében érdekes módon eltérnek tanárunktól.) Ennek a kooki filozófiának a része az is, hogy Ádám és Éva története az emberiség öntudatra ébredésének metaforája, és ezt az értelmezést vetette fel a Richard Dawkins biológussal folytatott vita során a volt brit főrabbi, Jonathan Sacks is. Számunkra ennek elsősorban társadalmi és nem természettörténeti jelentősége van.

A rituáléból később szabály lesz, és a szabályból intézmény.

Kook és Sacks rabbik nézetétől valamelyest eltér Fukuyama magyarázata. Szerinte ugyanis az ember – a felvilágosodás gondolkodóinak véleményével ellentétben – sohasem hozott konkrét döntést arról, hogy társadalomban akar élni. Egyszerűen csoportosan élt már akkor is, amikor „megjött az esze”. A Biblia segíthet nekünk egy picit ezen a téren. Ahogy Soloveitchik rabbi is írja *A hit magányos emberében*, két teremtéstörténet van lejegyezve a Tórában: az egyikben Ádám és Éva *együtt* jönnek a világra, míg a másikban a férfi *egyedül* (és *nem* magánya) miatt van szükség a nőre. Tehát legalább az egyik tórai magyarázat az emberi történelem hajnala óta társas lénynek tartja az embert. (Érdekes, hogy a felvilágosodás filozófusai pont csak a másik teremtéstörténetet használták, és néha úgy tűnik, kizárólag a zsidóknak és a bibliakritikusoknak okoz problémát, hogy mindig is két verzió volt a kánonban.)

Guy Matalon

RABBI SHLOMO SIMON

2016. június 23. és 26. között Ráckeven rendez Sábátont a Latív Kolel. A hagyományokhoz híven most is hívunk egy külföldi vendégelőadót, Guy Matalon rabbit. A következőkben az ő életének legfontosabb állomásaival ismerkedhetünk meg.

Az izraeli születésű Guy Matalon 11 éves korában a Kaliforniában található Oaksba költözött családjával. Világi neveltetésben részesült, de erős zsidó identitása végigkísérte életét az Egyesült Államokban. A Northridge-i Egyetemen szerezte meg BA-diplomáját politikai tudományok szakon. Ezután a Berkeley-n folytatott tanulmányokat, mesterdiplomáját és PhD-jét végül a New York Universityn szerezte meg, témája a középkori zsidó és iszlám gondolkodásmód volt.

A vallásos élethez akkor kezdett el vonzódni, amikor doktori munkájához Rámbám műveit tanulmányozta. „Rámbám óriási hatással volt rám, amikor elkezdtem zsidó tudományokkal foglalkozni. Logikája, őszintesége és gondolatainak összetettsége vezetett arra, hogy mélyebben tanulmányozzam nem csak a Misne Torá törvénykönyvet, hanem filozófiai munkáit is. Az arab nyelvezetet kimondottan élveztem” – nyilatkozta a 44 éves rabbi.

Felsőoktatási tanulmányai után a Nebraskai Egyetemen kezdett el oktatni. Itt az Omahai Zsidó közösségbe kezdett el járni újdonsült feleségével, Elinorral (aki szintén izraeli születésű). „Az omahai zsidó közösség felnyitotta a szemem, rájöttem, mennyire fontos az, hogy kötődjek valamihez, és tanuljak őseink örökségéből. Ez egy tökéletes hely volt családalapításhoz, tudományos pályakezdéshez és a közösségi vezetés rejtelseinek megismeréséhez.”

Dr. Matalon nem csak tanárként, hanem az Omahai Zsidó Oktatási Központ ügyvezető igazgatójaként is dolgozott. Tanári képességei mellett pénzügyi és szervezési adottságai is kiemelkedők, ezeket a mechina program igazgatójaként nap mint nap megcsillogtatta.

Tanulmányai során Rámbám és más risonimok munkáit eredeti nyelven, héberül és arabul olvasta. Később a gemarát majd a Jeruzsálemi és a Babilónia Talmudot is autodidakta módon kezdte el tanulmányozni. Az omahai ortodox rabbi, Rabbi Kutner, majd Rabbi Gross segítségével ellenőrizte, hogy helyesen értelmezi-e a fent említett szövegeket.

Miután két ikerpárjuk született, akik most 10 és 7 évesek, alijáztak. Szellemi és fizikai honvágy ösztönözte a Matalon házaspárt arra, hogy visszatérjenek mindkettőjük szülőföldjére. 2011 óta Rechovotban bérelnek egy la-

kást. Elinor először egy alulról szerveződő kiruv szervezetnél kezdett el dolgozni, jelenleg zsidó közösségek erőforrás-fejlesztésével foglalkozik.

Rabbi Matalon az Or Száméach kolelben kezdett el tanulni, Rabbi Avraham Reisman mentorálta. Egy év után Reisman rabbi azt mondta neki, hogy most már ő is taníthat. „Az Or Száméachban tanítani nagy kihívás, hiszen a diákok mindenféle háttérrel rendelkeznek, és máshol tartanak a tanulmányaikban. Nagyon élvezem a személyes kapcsolatot a diákjaimmal, mely a tanórákon folytatott mély diskurzusok során bontakozik ki. A másik nagyszerű élmény az Or Száméachban, hogy megtapasztalom a rabbik közötti összefogást. Ez inspirál és erősít engem” – mondja Matalon.

És hogy mik a rabbi jövőbeli tervei: „Szeretném folytatni a tanulmányaimat, melyek középpontjában az élet és halál kérdései állnak. Úgy gondolom, hogy ezen kérdések életünk minden szakaszában felmerülnek. Továbbá szeretnék olyan témákat és lehetőségeket biztosítani zsidó fiatalok számára, melyek közelebb viszik őket a Tórához.”

fordítás • Miklós Dóri
forrás • ohr.edu

A zsidó nép, a Tóra és Isten egy

JEHUDA SILBER

A micvákat (parancsolatokat) két nagy csoportra lehet osztani: 1) ember és embertársa közötti (*bén ádáam lechávero*), illetve 2) ember és Isten közötti (*bén ádáam leMákom*). Az előbbire talán a legismertebb példák a tízparancsolat utolsó törvényei (szülők tisztelete, ne ölj, ne légy házasságtörő, ne lopj, ne tanúskodj hamisan felebarátod ellen, valamint ne kívánd felebarátod házát, feleségét, stb.), az utóbbira pedig az első négy (egyistenhit, szombat, bálványimádástól való tartózkodás, valamint ezek részletei, Isten nevének hiábavaló kimondásának tilalma, a szombat megtartása). Hogy melyik fontosabb, az érdekes kérdés: egyrészt a zsidó vallás alapja Isten szolgálata, vallásos zsidónak azt az embert tekintjük, aki pl. tartja a szombat törvényeit, a kóserság szabályainak betartásával étkezik, az előírásoknak megfelelően imádkozik, ha férfi, tesz tefillint stb. Amikor a betérők vizsgáznak, olyan halachikus kérdésekre kell válaszolniuk, mint például milyen áldást kell mondani a szőlőre, mit nem szabad csinálni jom kipurkor, hogyan kell imádkozni stb. A zsidó ünnepek micváit is többségében ember és Isten közöttiek.

Úgy tűnik, talán mintha a felszínen az ember és Isten közötti micvák lennének fontosabbak. Mégis rengeteg forrást találunk arra, hogy valójában a *bén ádáam lechávero* micvák fontosabbak. Jesájáhu próféta szavai szerint: „Mondjátok a cádiknak (igaz embernek), aki jó... Jaj, a rásának (gonosz embernek), aki rossz...” (*Jesájáhu 3:10–11*). A Talmud felteszi a kérdést: miért van szükség erre a redundanciára? A cádik definíció szerint jó, a rása pedig rossz, akkor miért mondta így a próféta: „cádik, aki jó”, illetve „rásá, aki rossz”?

„Dehát van olyan cádik, aki jó, és olyan, aki nem jó? [Nem], hanem [aki] jó az égnek, és jó a teremtményekkel: ő a jó cádik. [Aki] jó az égnek, de rossz a teremtményekkel: ez a cádik, aki nem jó... rossz az égnek, és rossz a teremtményekkel: ez a rossz rása. Rossz az égnek, de nem rossz a teremtményekkel: ez a rása, aki nem rossz.” (*Kiddusin:40a.*)

Vagyis nem elég az Istennel való kapcsolatot építeni a micvák által, hanem az emberekkel kapcsolatos micvákat is teljesíteni kell ahhoz, hogy valaki „jó cádik” legyen, és fordítva: ha valaki jó az embertársaival, de nem tartja a szombat vagy a kásrut szabályait, az még csak egy „olyan rása, aki nem rossz”.

Hillél híres mondása szerint: „Amit nem szeretnél magadnak, azt ne csináld másnak sem. Ez az egész Tóra, a többi csak ennek a magyarázata – most menj, és tanuld meg!” (*Sábbát 31a.*)

Ebből a forrásból is úgy tűnik, hogy az ember-ember micvák nemhogy fontosabbak, de igazából csak azok számítanak.

A *bén ádáam leMákom* micvák azt szolgálják, hogy tudjunk kapcsolódni a Teremtőnkhez, aki ezeket azért parancsolta meg nekünk, hogy fejlődjünk általuk. Minden micvának megvan a maga szerepe, s rajtuk keresztül tökéletesedünk. A *bén ádáam lechávero* micvák esetében ez könnyebben látható: ha segítem a szegényeket, ha nem beszélek rosszat másokról, ha visszaadok egy elveszített tárgyat, azzal hozzájárulok mások boldogságához, és magam is jobb emberré, mások problémáira érzékenyebbé válok. Mivel a másik ember ugyanúgy Isten teremtménye, aki az embert saját képmására teremtette, ezzel Istennel is jót teszek. De miért leszek attól jobb ember, és miért tetszik az Istennek, ha például a városban megéhezve nem a legközelebbi gyrososnál csillapítom az éhségemet, hanem kóser étteremben vagy otthon a kóser konyhámban? Főleg úgy, hogy elég könnyű forrást találni arra, hogy az ember-ember közötti micvák gyakorlása nemesebb.

Az egyik lehetséges válasz az, hogy igazából nincs is különbség. Bölcsseink szerint „*Jiszráél veorájta veKudsa berich hu chád*” (a zsidó nép, a Tóra, és Isten egy). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Isten szintjén állnánk akármilyen szempontból is, ilyesméről szó sincs. A *bén ádáam lechávero* micvákat ugyanúgy Isten parancsolta meg nekünk, mint a *bén ádáam leMákom* micvákat. A bűneinkkel elrontunk valamit a világban, a micváinkkal pedig megjavítunk valamit. Hillél válaszára visszatérve: egész biztos, hogy a valaha élt egyik legnagyobb rabbink, aki egyébként a Misnában szinte minden *bén ádáam leMákom* micva megvitatásában állást foglalt (néhány helyen pedig kifejezetten szigorúbb véleményen volt, mint a társa), nem tartotta úgy, hogy csak az ember-ember micvákat kell tartani (amit te nem szeretnél magadnak, azt ne csináld másnak sem), inkább kiterjesztette ezt az alapelvet az ember és Isten közötti micvákra is. Ha bűneinkkel elrontunk valamit a világban, az rossz a másinak is, amit nem szeretnénk magunknak sem, tehát ne csináljuk.

A mi modern nemzedékünk hajlamos olyan ideológiákat követni, amelyek szerint csak a bűn, amit közvetlenül, a felszínen valakikre nézve károsnak látunk. Azonban a zsidó nép, Isten és a Tóra (ami a parancsolatait tartalmazza) egy. A sábatot megszegve ugyanúgy ártunk egymásnak, mint a lopással, és a sábatot megtartva ugyanúgy jót teszünk egymással, mint az adakozással.

Válni valakivé

GOLDMAN ELIOR

Ha elszalasztod a lehetőséget, a neved is megmutatja

Ploni Álmoni ennél nagyobbát nem is hibázhatott volna. Már maga a jelenléte is számos kérdést vet fel. Ploni Álmoni Rut egyik lehetséges kérője és elsőszámú potenciális férje: Boáz legerősebb vetélytársa. Boáz maga állítja, hogy Ploni Álmoni az első a kérők sorában, és ő – Boáz – csak a második: akkor lehet csak a férje Rutnak, ha Ploni Álmoni először lemond erről a jogáról. Ploni Álmoninak egy rövidke pillanatig adott volt a lehetőség, hogy a legnagyobb zsidó váljon belőle. A Messiás ősapja.

A Ploni Álmoni természetesen nem igazi név. Jelentése: valaki. Rási tanítja, hogy Ploni az arámi nyelvben az jelenti, hogy rejtett, míg az Álmoni olyan megözevgyült férfit jelent, akinek nincs neve. Miért nem jelenik meg az igazi neve Rut első számú férjjelöltjének? A válasz

dó vezető és a jövőbeli Messiás felmenője lehetett volna. Nemet mondott a lehetőségre, nemet mondott Rutnak, és ezáltal azzá tette magát, amit a neve is tükröz: egy senkivé, névtelen kisemberré, akit a történelem annak ismer, aki igazán volt: egy Ploni Álmoni.

Hasonló esettel találkozunk jóval korábban is, Ábrahám apánk és Efron Háchiti esetében is. Amikor Ábrahám földet akart vásárolni, hogy eltemesse feleségét, Efron volt az, akivel tárgyalt. Minden alkalommal, amikor a Tóra említi Efront, a teljes alakot használja, a nevében az összes betű szerepel. Amikor azonban Efron úgy dönt, hogy kihasználja Ábrahám többszörösen hátrányos helyzetét és több pénzt kér a földért, mint amennyit ér, a Tóra kihagy egy betűt a nevéből. Rási megmagyarázza, hogy azért nem szerepel a vav betű Efron nevében, mert sokat ígért, de keveset sem tartott be. Látjuk, hogy Efron neve az idők végezetéig rövid alakkal lesz bejegyezve a Tórába, mivel a lehetőséget, hogy nagy ember legyen, aki önzetlenül ad, elvesztette. Örökké úgy tartja majd számon a Tóra, mint önző és mohó embert – mindezt nem büntetésből, hanem a saját döntése következményeként.

Mindannyiunknak számos lehetőséget kínál az Örökkévaló, hogy nagyszerű emberek és jó zsidók legyünk. Tökéletesek a tóratanulásban, a munkahelyünkön, az iskolában. Kiemelkedők férjként, feleségként, apaként, anyaként, gyermekként, barátként. Olyanok, akik úgy tudnak imádkozni, mint egy gádol hádor (a generáció vezetője), és olyan báálé cheszedek (jót cselekvők), mint Ábrahám apánk. Meglátjuk-e a lehetőségeinket? Élünk-e velük?

Amikor Rav Dovid Dryan zc"l létre akart hozni egy kolelt Gatesheadben, huszonkét levelet küldött ki rab-biknak a támogatásukat kérve. Tizenöt nem válaszolt, hat nemleges választ adott. Csupán egy rabbi volt, aki beleegyezett a kolel támogatásába. Ez az ember Rav Elijáhu Dessler zc"l volt, aki később gádol hádor lett mind Gatesheadben, mind Izraelben. Rav Dessler nem szalasztotta el a lehetőséget, és az Örökkévaló naggyá tette a nevét a zsidó népből.

A szöveg R. Chaim Kofman: Machsavat haLev (Torah Tavlin, Bamidbar-Shavuot 5775) cikkének fordított, szerkesztett és kiegészített verziója.

nagy zsidó vezető és a jövőbeli Messiás felmenője lehetett volna

Rásitól: büntetésből. Nem jelenik meg a neve Rut könyvében, mert nem akarta elvenni Rutot. Ploni Álmoni végrehajthatta volna a leviráta házasság parancsolatát, de lemondott erről a jogáról.

A kérdés egyértelmű: miért ez a szigorú büntetés? Rut halott férjének a testvérét parancsolat kötelezte arra, hogy elvegye az özvegyet. A testvér úgy döntött, hogy nem hajtja végre a jibum micváját – ezért kapta ezt a súlyos büntetést, hogy az idők végéig úgy tartják őt számon, hogy Ploni Álmoni? A Tanach számos gonosztevőt említ, akikről tudjuk, hogy rosszabbat tettek, mint egy micvá elmulasztása, mégis megjelenik a nevük: Fáraó, Ámálék, Biláám, Hámán, sok társuk mellett. A nevüket mégis örökre rögzíti a Tanach.

R' Chaim Yosef Kofman shlít gyönyörű magyarázatot ad nekünk a jelenség okára. A Megilá (tekercs) nem szándékosan vagy büntetésből hagyta ki Rut lehetséges férjének a nevét. Szó sincs ilyesmiről! Ploni Álmoni maga adta magának ezt a nevet! Generációkon keresztül név nélkül lesz említve, pontosan azért, mert volt lehetősége valakivé válni, és ezt elszalasztotta. Nevet szerezhetett volna magának, méghozzá a legnagyobb nevet: nagy zsi-

Rut könyve – Mit üzennek a nevek?

GOLDMAN ELIOR

A Tanachban a nevek szerves részét képezik a történetnek. Funkciójuk azonban nem mindig azonos. Számos esetben, amikor egy gyerek megszületik, a neve utal a jövőjére vagy a körülményekre, amelyek közé születik. Az egyik legszembetűnőbb példa erre Jákob fiainak nevei, melyek tükrözik Lea és Ráchel küzdelmét Jákob szeretetéért. Más esetekben a név nem más, mint jellemábrázolás. Avigail például a következőképpen nyilatkozik a férjéről, Navalról: „Ne hallgasson, uram, erre az alávaló emberre, mert amilyen a neve, olyan ő maga, Naval a neve és ő egy gazember.” (1Sámuel 25:25.)

Más esetekben a szereplők tettei határozzák meg a nevüket. Jákob azért kapta a nevét, mert a testvére sarkát fogta, amikor megszületett (1Mózes 25:26). Miután Jákob megszerzi az elsőszülöttségi jogot, amit Ézsau becsapásnak értelmez, a Jákob név az eredetitől eltérő értelmezéséről olvasunk: „És (Észáv) mondta: azért nevezték el Jákobnak, mert becsapott engem kétszer is (vájáákvéni ze páámájim), elsőszülöttségi jogomat elvette, és most az áldásomat is.” (1Mózes 27:36.)

Látható, hogy a tanachi szereplők neveiből már rengeteget megtudhatunk róluk, körülményeiről, jellemvonásairól vagy tetteikről. Ennél azonban még többet találunk, ha mélyebbre ásunk, és megnézzük, hogyan értelmezik a neveket bölcseink a midrásban és a Talmudban. A következők során megvizsgáljuk a Megilát Rutban (Rut könyvében) szereplő néhány név etimológiáját, ahogyan azt a bölcseink tanítják nekünk.

Elimelech

„A férfi neve Elimelech volt, mert azt mondta: hozzám jöjjön a királyság” (Rut Rabbah 2:5).

A midrás kreatív értelmezését adja Elimelech nevének. Szó szerint a név azt jelenti, hogy „az én I-tenem a király”. Ez ideális név egy olyan gyereknek, aki a Bírak korában születik. A Bírak könyve több helyen jelzi, hogy kaotikus időszakról van szó. Törvénytelenység és a társadalmi lazaság jellemző a király hiánya miatt (Bírak 17:6, 18:1, 19:1, 21:25; „azokban az időkben nem volt király Izraelben, mindenki tette, ami helyes volt a saját szemében”). Elimelech neve azt jelzi, hogy a király hiánya nem lehet probléma Izrael népének: ha az Örökkévaló a király, ennek önmagában elégnek kell lennie ahhoz, hogy megoldódjanak a társadalmi problémák. Elimelech neve

a hithez való kötődést jelzi, ellentételezi a kor szellemi hanyatlását, és utat mutat egy egészségesebb társadalmi struktúra létrehozása felé.

A Rut Rabbah eltorzítja a név eredeti jelentését. Ahelyett hogy úgy olvasná, hogy „Eli” (Istenem), a midrás áthelyezi a magánhangzókat és „éláj”-t csinál belőle, melynek jelentése 'számomra' vagy 'nekem'. Miért teszik ezt bölcseink, mit akarnak ezzel tanítani?

Elimelechnek megvolt a lehetősége, hogy pozitív példa legyen és olyan szellemi vezető váljon belőle, aki megfelelő irányba billenti a negatív tendenciákat. Ehelyett, ahogy a kommentátorok mondják, két nagy hibát követett el. Az egyik, hogy az ajtaján kopogtató pénzkérőket visszautasította. A másik, hogy elhagyta Izrael földjét.

„az Örökkévaló
szigorúbban ítéli
meg azokat, akiknek
lehetőségük lett volna
a helyzet megoldására,
de mégsem tettek
semmit

A Talmud mindkét bűnt a bálványimádáshoz hasonlítja (Ketuvot 68a, 110b). Az e két bűnt elkövető bűnös viselkedése az antitézise annak, amit az Örökkévaló várt volna a kor elsőszámú szellemi vezetőjétől. Elimelech viselkedése azt tükrözi, hogy számára a királyság nem feladat, hanem jog: azáltal hogy beleszületett a királyi családba, joga van kihasználni a születési jogait, hogy előnyöket szerezzen magának, akár mások kárán is.

A szöveg maga alátámasztja a kreatív midrási interpretációt. A harmadik fejezetben két érdekességet találunk a szövegben. Mindkét esetben Rut beszél Náómihoz, és

mindkét esetben hozzáolvassuk a szöveghez az *éláj* szót, annak ellenére, hogy a szó nem szerepel ott:

„És (Rut) mondta (Náominak): Minden, amit mondasz (nekem, *éláj*), megteszem” (*Rut* 3:5).

„És (Rut) mondta: Ezt a hat mérő árpát adta nekem, mert mondta (nekem, *éláj*), ne menj üres kézzel az anyósodhoz” (*Rut* 3:17).

Ez a ritka szövegbeli változtatás egymás mellé helyezi Elimechet és Rutot. Amíg az előbbi kapcsán az *éláj* szó negatív konnotációban jelenik meg, addig az utóbbinál az *éláj* hiánya utal Rut önzetlenségére: hajlandó magát „kivenni” a szövegből, és másokat előtérbe helyezni. Rut önzetlensége és segíteni akarása ideális jellemmé tette őt. Elimech a tökéletes ellentéte Rutnak, és mint ilyen alkalmatlan arra, aminek született: vezetőnek és a zsidó nép királyának. Egyazon kritérium – és egyazon szó – tanítja ezt nekünk mind Elimelech, mind Rut esetében.

Máchlon és Kiljon

„A két fiú neve Máchlón és Kiljon volt. Máchlón, mivel eltörölték (nimchu) a világból, és Kiljon, mivel kiirtattak (chálu) a világból” (*Rut Rabba* 2:5).

A midrás negatív értelmet tulajdonít Elimelech két fia nevének. Ez az értelmezés nem csupán Máchlón és Kiljon halálát vetíti előre, hanem a következő generációkét is: mindketten gyermek nélkül hálnak meg. A két név a be nem teljesített lehetőséget jelzi nekünk.

Miért kapta Máchlón és Kiljon ezt a szigorú büntetést? Miért kaptak egyáltalán ennyire negatív neveket? A Talmud két bűnnel kapcsolja össze neveiket: „miért volt az a nevük, hogy Máchlón és Kiljon? Máchlón, mert megszenteltelenítették a testüket (*ászu guféhen chulin*), és Kiljon, mert isteni halálbüntetést kaptak (nitchájevu chelijá lá-Mákom)” (*Bava Batra* 91b).

Míg az első midrás a nevek nyelvi elemzéséből indult ki, a Talmud egészen máshová teszi a hangsúlyt. A közös gyök itt is szerepet játszik (a Máchlón – chulin, valamint a Kiljon – chelijá szópároknál), de megtudjuk azt is, hogy mivel érdemelték ki a büntetést: a „megszenteltelenítették a testüket” a moavita nőkkel való kapcsolatukra utal.

Ez kérdéseket vet fel. Bár a nem zsidóval való kapcsolat egy tiltó parancsba ütközik, de nem találjuk, hogy halálbüntetéssel járna. Azonban ők nem csupán meghaltak, hanem velük véget is ért a királyi vérvonál: gyermek nélkül haltak meg. A kérdés az, hogy miért kapott Máchlón és Kiljon ilyen nagy büntetést? A Targum rámutat, hogy az Örökkévaló mást vár el különböző szintű és képességű emberektől. Máchlón és Kiljon a lehetséges vezetői voltak a zsidó népnek, és kimagasló tőratúdságra tettek szert életük során. Olyan korszakban, mikor a magas kaliberű emberektől elvárták, hogy vezessék a népet, és ne fordítsanak neki hátat, mások a standardok is: az Örökkévaló szigorúbban ítéli meg azokat, akiknek lehetőségük lett volna a helyzet megoldására, de mégsem tettek semmit.

Rut

Bölcsaink számos értelmezést kínálnak Rut nevének megértéséhez. A különböző vélemények segítenek pontos képet vázolni Rut jelleméről.

A *Beráchot* traktátusban a következőt tanuljuk: „Miért volt Rut a neve? R. Jochánán azt mondta: mert érdemes volt arra, hogy tőle származzon Dávid, aki eltelítette (riváhu) az Örökkévalót, Neve legyen áldott, dalokkal és dicshimnuszokkal” (*Beráchot* 7b).

A talmudi értelmezés a szó gyökéből indul ki. A ráváh gyök betűi megtalálható Rut nevében, ez adja az alapot R. Jochánánnak a párhuzam felállítására. Az ő magyarázata nem Rut jellemének pozitív vonásaira, hanem a szerepére helyezi a hangsúlyt a dávidi dinasztia megalapításában. Dávid eltelítette az Örökkévalót a számtalan dallal és dicshimnusszal, elég, ha csupán a százötven zsoltárra gondolunk. Azt, hogy Dávid ilyen különleges intenzitással tudjon az Örökkévalóhoz fordulni, előrejelzi nekünk a szöveg: Rut nevében már szerepel Dávid későbbi költői tehetsége.

Egy másik midrás egy egészen más dolgot világít meg nekünk: „A neve Rut volt, mert látta (ráátá) a szavait Náominak” (*Rut Rabba* 9:4; *Tanchuma Behar* 3).

Ez a midrás nagyon fontos adalékkal szolgál Rut jellemének a megismeréséhez. Rut különleges kapcsolatban állt Náomival. A midrás szó szerinti értelmezése azt sugallja, hogy Rut neve a látással, megértéssel áll kapcsolatban: Rut felfogta, teljes mértékben megértette Náomi szavait. Bár Náomi számos esetben kifejezi a kívánságát, hogy Rut ne kövesse őt, Rut képes arra, hogy értelmezze Náomi szavainak valódi értelmét, és lássa, hogy Náomi csupán Rut szándékainak a komolyságát igyekszik próbára tenni.

Más midrások Rut és az Örökkévaló kapcsolatát hangsúlyozzák: „A neve Rut volt, mert forrt benne az akarat (*merátáchát*), hogy ellenálljon a bűnöknek, és teljesítse a Mindenható akaratát” (*Rut Zuta* 1:4). Valamint: „A neve Rut volt, mert reszketett (*merátetet*) a bűntől való félelmében” (*Jalkut Simoni* 600:2).

A szöveg egyszerű jelentése alapján azt gondolnánk, hogy Rut betérni vágyása mögött Náomi iránti szeretete áll. A midrások jelzik nekünk, hogy erről szó sincs: a valódi ok Rut istenfélélme. Nem érdekből csatlakozott a zsidó néphez, hanem azért, hogy az Örökkévalót szolgálhassa. Rut, jelzik a midrások, a tökéletes példája egy *gér cedek*nek, egy igaz betértnak. A három midrási értelmezés három különböző aspektusát mutatja Rut jellemének: Rut, a dávidi dinasztia ősnője; Rut, a mások problémáit iránt érzékeny társ, és Rut, az istenfélő igaz betért.

A szöveg Yael Zeigler *Rut, What's in a Name?* siurjának fordított, szerkesztett és kiegészített verziója.

Életet vagy halált Terri Schiavónak?

DANIEL EISENBERG M. D.

A beteg állapotának alapos ismerete szükséges a helyes döntéshez.

Az élet alapvető értékének zsidó eszméjét tagadják a Terri Schiavót tápláló eszköz eltávolítását kívánó erők.

A floridai Terri Schiavo története, akinek a táplálását biztosító csövet nemrégiben kormányzói döntéssel helyeztették vissza, emlékeztet bennünket a modern élet realitására. Az utóbbi pár évtized rendkívüli technológiai fejlődésének kikerülhetetlen következménye, hogy azok a kritikus állapotú betegek, akik régebben hamar (és gyakran az otthonuk relatív kényelmében) meghaltak volna, most sokkal tovább maradnak életben – kórházban, és gyakran fájdalmak között.

Az emberi szenvedésen kívül van még egy összetevője a gyógyíthatatlan betegségek kezeléséről folytatott vitáknak; ez pedig az, hogy a kezelés igen költséges, és ennek különösen nagy százalékát teszi ki az élet utolsó fél éve. Mindez felveti az igényt, hogy korlátozzák a „fölösleges” kezeléseket. Ma, amikor csaknem végtelenek a terápiás lehetőségek, de korlátozottak a pénzügyi források, a társadalom nem feltétlenül akar „haszontalan” terápiát nyújtani azoknak a betegeknek, akiken az nem segít.

Amikor szekuláris etikáról beszélünk, az „orvosi értelemben hiábavaló” kifejezés számos esetet ölel fel, amelyek csak igen lazán kapcsolódnak egymáshoz. A kezelés hiábavalósága gyakran összekeveredik az élet „hiábavalóságával”. A Tóra azt tanítja, hogy az élet minden pillanata alapvetően értékes; az élet maga soha nem hiábavaló.

Rabbi Shlomo Zalman Auerbach – az előző generáció vezető halachikus tekintélye – mutatott rá, hogy nincs olyan mércénk, amellyel megmérhetnénk egy élet értékét. Még egy süket, demens öregért is, aki már egyetlen micvát sem tud elvégezni, még az ő életének megmentéséért is meg kell szegnünk a szombatot. Nem a mi erkölcsi ítéletünk körébe tartozik, hogy eldöntsük, milyen minőségű élet az, amelyiket már „nem érdemes élni”, és így kezelésre is méltatlan.

A szekuláris vitának csak azok az összetevői vitathatók meg halachikusan, amelyek a terápia hiábavalóságáról szólnak. Zsidó szemszögből meg kell kérdeznünk azt,

hogy vajon az orvos megtagadhat, a páciens pedig visszatartásíthat-e egy hiábavaló terápiát.

Hiábavaló kezelés a háláchá szerint

Az élet alapvető értéke nem azt jelenti, hogy minden beteget minden alkalommal kezelni kellene. Azt sem jelenti, hogy nem fogadjuk el, hogy a halál jobb választás lehet, mint egy rendkívüli fájdalommal teli élet. Ahogy Rabbi Auerbach írja, imádkozhatunk a halálosan beteg és szenvedő ember haláláért, de nem tehetünk semmit, amivel ténylegesen siettetnénk azt. Ugyancsak ő ismerte fel, hogy gyakran az a legjobb, ha nem teszünk semmit, amikor az élet „rossz és keserű”. Annak ellenére, hogy kötelességünk még a legbetegebb páciens kezelése is, a betegnek van valamennyi autonóm döntési joga, visszautasíthatja kezelést, ha a betegsége gyógyíthatatlan, és különösen akkor, hogyha erős fájdalmai vannak.

Az orvosi értelemben vett haszontalanság ismert fogalom a zsidó jogban. Az a kezelés, amelyik nem segít az állapoton, amelyre alkalmaztuk, akkor is az orvosi értelemben vett hiábavalóságra példa, ha egyébként sikeres volt. Újraéleszteni egy halálos beteget, akinek megállt a szíve (nem egy szívbetege miatt, hanem mert a teste már nem képes tovább életben maradni), valóban hiábavaló, és visszautasítható. Lehet, hogy sikerül újraéleszteni a páciens, de a szívleállás szinte biztosan rövid időn belül meg fog ismétlődni.

Kontrasztképpen vegyük azt az esetet, amikor egy egyébként egészséges embert élesztünk újra, akinél szívritmuszavar lépett fel. Ha az újraélesztés sikeres, a ritmuszavart már lehet kezelni, és a páciens még hosszú életet élhet vele. Ki sem kell mondanunk, hogy ezt a második beteget újra kell élesztünk, mert a kezelés hasznos, és akár meg is gyógyítja őt.

A halálos ágyon

A hiábavalóság aspektusától függetlenül az első beteg esetében, a háláchá valószínűleg úgy rendelkezne, hogy tilos beavatkozni a goszesz (a haldokló beteg) alapszabá-

lya értelmében. A páciens – aki számára nincsen gyógy-mód, és elkerülhetetlenül meghal három napon belül – a halálos ágyán nem szabad zavarni, és engedni kell, hogy meghaljon. A misna a goszesz életét egy pislákoló láng-hoz hasonlítja, amely a legkisebb zavarásra is kialszik.

Érdekes módon a goszesz érintése tilos, kivéve ha a kényelmét kell biztosítani. Praktikusán szólva, amikor egy páciens haldoklik, akkor nem mérhetjük meg a testhő-mérsékletét, a pulzusát vagy a vérnyomását, és egyértel-műen nem vehetünk tőle vért, kivéve, ha gyógyító jellegű terápiához, vagy a kényelmét biztosító intézkedéshez van erre szükség. Ilyen körülmények között az orvos a zsidó jog alapján visszautasíthatja a „fölsleges” terápiát.

A kezelés visszautasítása halálos betegségben

A fölsleges kezelések másik fajtája olyan, amely igen va-lószínűtlen, hogy sikeres legyen, de célja az, hogy javítson azon az állapoton, amelyre alkalmazzák. Erre példa lehet az a rákos beteg, aki nem reagált a standard kemoterá-piára. Az orvos felajánlhatja a kemoterápiát. De, Rabbi Moshe Feinstein szerint, ha a betegnek komoly fájdalmai vannak, és a terápia hatékonysága nem bizonyított, akkor a páciens visszautasíthatja a „fölsleges” kezelést, amely meghosszabbítja ugyan az életet, de a gyógyulás vagy a fájdalom csökkenésének reális esélye nélkül.

*A Tóra azt tanítja,
hogy az élet minden
pillanata eredendően
értékes*

Rabbi Feinstein továbbá azt is állítja, hogy ilyen ese-tekben a beteget nem lenne szabad kezelni, kivéve, ha a terápiától gyógyulás vagy a fájdalom csökkenése vár-ható. Rabbi Shlomo Auerbach ugyanakkor azt írja, hogy noha nem kényszeríthetjük a beteget a terápia elfoga-dására, de ösztönöznünk kell rá, mert az élet maga még rendkívüli fájdalmak között is érték. De mindenesetre ez olyan eset lenne, ahol a beteg halachikusan is visszaut-a-síthatja a kezelést.

Mi az a nem-halálos betegség?

Fontos megjegyeznünk, hogy a zsidó jog különbséget tesz a halálos betegség, és a degeneratív betegség között (ezt a különbséget szekuláris etikai döntéseknél gyakran nem veszik figyelembe).

Az a gyógyíthatatlan betegség, amely valószínűsíthe-tően egy éven belül végez a pácienssel, halálos betegség-nek minősül a zsidó jog szerint. Azt a páciens, akit ilyen betegség vagy állapot gyötör, úgy nevezik, hogy chájé sáá, – olyasvalaki, akinek limitált az életideje. Aki azon-ban várhatóan egy éven túl is túlél, azt chájé olámnak nevezzük – olyasvalakinek, akinek az élete „örök” abban az értelemben, hogy az életideje határozatlan és nem li-mitált.

Így tehát a hálachá szerint a tartós vegetatív állapot és az Alzheimer-kór nem halálos állapotok, természe-tesen. Annak ellenére sem, hogy progresszívak, vissza-fordíthatatlanok, és elkerülhetetlenül halállal végzőnek. A hálachá ragaszkodik hozzá, hogy az ilyen betegségben szenvedő páciensek ugyanúgy a lehető legteljesebb körű ellátást érdemlik, mint bármelyik másik beteg. Az álla-potuk nem „halálos” (a betegségük legvégéig), és ezért mindenképpen kezelni kell őket az életük látszólagos „hiábavalóságától” függetlenül.

Terri Schiavo esete

Nézzük Terri Schiavo példáját. Nem agyhalott, és nem is halálosan beteg. Agykárosodást szenvedett, és úgy tű-nik, tartós vegetatív állapotban marad. A testi funkciói alapvetően normálisak, de képtelen „értelmes” interakci-óba lépni a külső világgal (noha a szülei azt állítják, hogy minimálisan reagál a jelenlétükre és a külső ingerekre is).

A gyengesége kognitív, és a judaizmusban semmivel sincs több vagy kevesebb joguk az ellátáshoz azoknak, akik kognitívan gyengék, mint azoknak, akik mentáli-san erősek.

Az élet alapvető értékének zsidó ideálját veszik sem-mibe azok az erők, amelyek eltávolítanák a Terri Schiavo táplálását biztosító csövet. Noha a judaizmus elismeri, hogy az élet minősége bizonyos esetekben döntő ténye-ző (ahogy a gyógyíthatatlan és szenvedő beteg példájá-ban említettük), a Tóra semmilyen esetben nem hagyja jóvá az eutanáziát. Eltávolítani egy olyan ember táplálá-sát biztosító csövet, akinek csupán kognitív problémája van, egyszerűen gyilkosság.

Amikor a Terri Schiavóhoz hasonló, kognitívan gyen-ge páciensekre nézünk, meg kell kérdeznünk magunktól, hogy a kín, amit érzünk, vajon Terrié-e, vagy a sajátunk. Lehet, hogy mi szenvedünk, amikor agykárosodott em-berekről szóló filmet nézünk, valójában azonban a saját gondolataink mutatják a gondolkodás nélküli életet ret-tenetesnek. Ezt vetítjük ki a páciensre, aki lehet, hogy egyáltalán nem is szenved.

A helyzet elemzéséhez annak megértése a kulcs, hogy a jó etikához jó tényekre van szükség. A poszeknek (a halachikus döntéshozónak) pontos, őszinte és alapos értékelést kell kapnia a páciens állapotáról. Csak így lehet halachikusan érvényes és etikailag helyes döntést hozni.

fordítás · Lengyel Enikő
forrás · aish.com

„... az igazság a legnagyobb fény ...”

FINÁLI GÁBOR

Reb Smuel Keleti, 26 éves családapa, alapítványunk vezetőjének legkisebb fia, e tanév elején 2 évre Magyarországra érkezett. Felesége az ELTE-n tanul pszichológiát, ő aktívan beegít Alapítványunk életébe. Vele beszélgettünk.

Az édesapád az 1956-os forradalom után, hétévesen alijázott a családjával, elmondása szerint azért, hogy ő és az ő testvéreinek a zsidó identitását megőrizhessék. A holokauszt után egy évtizeddel a kommunizmus alatt igen nagy esély volt, hogy minden elvesszen. Ráv Keleti a legvallásosabb lett a testvérei között. Egy tanulással teli élet után tíz éve mégis visszatért szülőföldjére, egy küldetéssel a lelkében és nagy rabbik felhatalmazásával a kezében. Milyen volt ezeknek az események az árnyékában felnőni? Hogyan hatott rád édesapád és az életútja? Hogyan látod ezt legkisebb fiaként?

Ameddig nem érkeztem ide, addig Magyarország és az itteni zsidóság helyzete, jövője kevésbé foglalkoztatott, hasonlóan azokhoz, akik már letettek Magyarországról, és egy elvesztett, elszáradt ágnak tartják azt. Túl fájó rátekinteni és foglalkozni vele annyi szenvedés és veszteség után, és itt nem csak a soára gondolok.

A legelső látogatásotokra gondolsz vagy a tavalyi – ideiglenes, de mégis évekre szóló – Budapestre költözetekre?

2006 nyarára, amikor édesapám először érkezett ide a terveivel. Sok volt az előkészület, de az itteni kezdet mégis nagyon nehéz volt, sok várározással, egyhelyben járással. Négy fiatalemberrel próbált egy kolelt összehozni, ahova mások is becsatlakozhatnak, a dolog nem volt annyira reménytelen, mint amikor az első Szentély lerombolása után Ezra visszaérkezett Babiloniából, de volt több párhuzam is. Édesapámban és az ő környezetében pár emberben mégis volt valami különleges lelkesedés, amely már-már messianisztikus, megváltásbeli atmoszférával vette körül, és afféle vállalkozásként hatott. De egyértelmű volt, hogy itt menet közben kell megtanulni és kitapasztalni, hogyan lehet a Tóra értékeit bemutatni az embereknek és felkelteni bennük a vonzalmat atyáik és ősanyáik hagyománya iránt. A magyar út más, mint a megszokott és kipróbált amerikai, orosz vagy brazil. A legtöbb embernek, aki eddig próbálkozott, ez lehetett a buktatója, hogy valami idegen sémát akartak a magyar zsidókra ráhúzni.

Édesapád innen való, itt van erős háttere. A szülei időskorukban vándoroltak ki, és sohasem sikerült a hébert igazán elsajátítaniuk, nyelvükben magyarok maradtak. Édesapád jesivát végzett, és világ életében ott tanult és tanított, de mégis volt katona, de ugye nem szábre. Ezzel szemben nálad és bátyáid életútjában már ezekből a legtöbb pont nem azonos. Mit gondoltál erről, a judaizmus szempontjából pusztán helyről? Imádkoztál érte? Hogyan hatott rád?

„A legemberibbel, az eszeddel [...] szerzel örömet az Örökkévalónak

Vannak mozgalmak, amelyek minden egyes személy megmentésére koncentrálnak a tizennégymillióból, és amellet fogadkoznak, hogy ez kivitelezhető. A többség a biztonság és kiszámíthatóbb alapokra helyezi életét, és belátható és elérhetőbb célokat tűz ki. Azokat próbálja támogatni és építeni, amikre közvetlenül van ráhatása, és szinte biztos a siker. Így a minél nagyobb család az első, majd a kiruv, a közel hozás, mely az USA-ban, Izraelben, ahol sokkal olcsóbb. A statisztikák szerint Magyarországon ugyanabból a támogatásból töredéke mennyiségű embert lehet visszahozni. Csak, ha már sikerült a keveseket visszahozni és egy stabil közösséggé formálni őket, várhatjuk egy szélesebb kör kialakulását. Így a támogatók inkább a biztosabbra mennek, és nem pazarolnak. Ezekkel az információkkal a fejemben mégis hittem édesapám döntésében, hogy ennek ellenére meg kell próbálni. Ha mi számon kérjük egyéneken és népeken, hogy miért nem tettek semmit a fizikai holokauszt idején, akkor most meg kell tennünk mindent, ami erőnkől telik egy lelki, spirituális elveszés idején.

Miben különböztek édesapád tervei a korábbi vagy a vele egy időben létező egyéb kezdeményezésektől?

Édesapám arra gondolt, hogy elérhető és nívós tanulás induljon be itt újra, mint hajdanán. Aki nem csak az imakönyvet akarja végigolvasni, a szokásokat felületesen ismerni, és esetleg túl szeretne merészkedni Mózes

öt könyvének alapkomentárjain, annak legyen itt egy hely, nem Antwerpenben, Jeruzsálemben, vagy New Jerseyben, ahol tényleg megismerheti a judaizmus mély, belső működését és mozgatórugóit. Aki úszni szeretne a Talmud és a Háláchá széles és mélyseges tengerében, annak legyen egy intellektuális központja ahova fordulhat. Egy olyan központ, ahol már nem csak a külföldi „import” tanítók próbálnak valamit átadni a helyieknek, hanem, ahol a magyar fiatalok, már önálló lábakra állva képesek elmerülni a zsidó tudományokban.

Te a Tórával foglalkozol, a jövőben is ezt tervezed. Ez a „divat” csak a II. világháború után alakult ki. A holokauszt, a sikeres „vörös” cionizmus, vagy általában a modernitás hatott erre a szemléletváltásra?

A II. világháború után látták a rabbik, hogy alig maradt valami a Tórát tanuló, tudó és tartó világból! Felkarolták az ügyet, és kardoskodtak a tanulók mennyiségének növelése mellett. A kétségbeesés, a megmaradt kevesek lelkesedése, és az újonnan rendelkezésre álló viszonylag nagy tőke a tengerentúlról, valamint a friss, bár hivatalosan szekuláris Izrael állam mindezt támogatta. Nem egy embernek volt a kezdeményezése, de ilyen volt pl. a Briszker Ruv, az ő iskolája és annak holdudvara Jeruzsálemben, valamint a Cházon Is iskolája és holdudvara Bné Brákbán, de a Chevron és a Mir jesiva hatása sem elhanyagolható. A „Ég” kedvéért életfogytig tartó tanulás folyamatának első szikrái kicsiben kezdődtek, és előképe alapvetően Vilniusból származik, aztán ezt az előképet átvette pár nívós tanuló. Az 1950–60-as években egyre kevésbé mentek el a „világba”, még csak vallási funkció kedvéért sem hagyták el és abba a tanulást. Csoportosan ott maradtak és élethosszig tartó tanulásba fogtak. Ezeknél az ávrechoknál (tanulóknál) alakult ki a tömeges példamutatás az élet megszentelésével, hogy nem rabbi titulusért, vagy valamilyen más posztért, mint hajdanában a galutban hanem csupán az „Ég” kedvéért tanuljanak. Ez aztán egy trendet robbantott be. Maga a modell természetesen nem egy új találmány, és alapvetően nem egy történelmi helyzetre adott reakció. A tanachi és talmudi idők óta a zsidó ideál az, aki minden más tevékenységet teljesen, vagy részlegesen félretéve a tanulásnak szenteli az életét, anélkül, hogy ezáltal bármi egyéb célokat szeretne elérni, hanem csak önmagáért a tanulásért. Erre a korábbi korszakokban kevésbé volt adott lehetőség. Ugyan ma adottabbak a lehetőségek, de természetesen szükségszerű nagy adag szerénység és mértékletesség, hisz másfél fizetésből – dolgozó feleség és a tanuló férj ösztöndíja – tartjuk fent nagy és még annál is nagyobb családjainkat.

Ez a Vilnából származó példa és új trend a másik zsidó központban is érezteti hatását?

Igen. Jó példa erre a lakewoodi jesiva, a Mámlechet HáTóra, ahol 40 éve csak pár, ma már ötezer tanuló van, akik a Tóra és a szerénység teljes szigetét képezik, annak az országnak a kellős közepén, ahol minden a pénz, mindenki azután szalad, és a fogyasztás az úr.

Persze ezek a számok szépek, de eltörpülnek Izraelhez képest.

Van-e ennek a nagyon is elit, szakmai és magánéletben is sokat követelő életnek árnyoldala?

Idővel ez a trend tömegek ideáljává vált, és sokan váltak ilyen módon elitistává. Minden ember szeretne valahova tartozni, előrejutni, és egy magasabb szinttel azonosítani önmagát. A vallásos világban ezek a körök váltak az elit megtestesítőjévé, és mindenki ehhez akart hasonlítani. Sokszor ez már kontraproduktív is, mert egyesekben helytelen önkép alakul ki. Hiszen ez az elitizmus az Istenért alakította ki a maga elitizmusát, számosan, akik benne vannak a közösségekben, a mai világban néha saját egoizmusuk miatt követik azt. Természetesen a rabbik és a társadalom igyekeznek az ilyen jellegű elhajlásokra felhívni a figyelmet.

Mi történt a ruházattal a vallásos világban? A háború előtti fotókon – gondolok itt pl. a Kazinczy utcai esküvői fotókra – a legtöbb férfinak nem volt szakálla, és mindenféle színes öltönyt viseltek és nem fekete-fehéret.

Litvániából jön a fekete-fehér öltözködési minta, hogy a tóratanulóknak kiváló legyen a megjelenésük, önmaguk és a társadalom szemében a megbecsültséget sugározza. Pontosabban a Szlobodka jesivából származik, ahol a jesiva külön befektetett ebbe, és vásárolt a tanulóknak ruhát, csakhogy a tanulók ezt az üzenetet közvetíthessék. Majd ez a nemes trend eluralkodott az egész jesivavilágon, hogy dicsőséggel övezzék azokat a tóratanulókat, akik az egész életüket a tanulásnak szentelik. A közösség is lássa, önmaga is érezze, hogy micsoda megbecsült állapot, hogy ő éjjel-nappal tanul. Az önbecsülés automatikus velejárója, hogy pozitív módon kihat az ember viselkedésére is. Hogy miért pont fekete – fehér? Talán ezek a színek egyszerűséget, szerénységet és szemérmességet fejeznek ki. Így Észak - Kelet Európából indult és Izraelben a háború után folytatódott, a 70-es években elitizmává vált és aztán szerepet játszott a jesivában való felvételnél, a párválasztásnál és minden más területen. Sokaknál profán okok játszanak szerepet a hasonló öltözködésnél. Vannak, akik csak azért használják, hogy mutassák, melyik világhoz tartoznak.

A visszatérők és a betérők, egyszerűen a kívülről érkezők milyen megkülönböztetésben részesülnek, ha egyáltalán részesülnek?

Nem szenvednek megkülönböztetést a visszatérők, itt van Uri Zohár nevű színművész példája, aki több helyen le is nyilatkozta, hogy sem ő, sem gyerekei nem tapasztaltak megkülönböztetést, annak ellenére, hogy nem ebben a világban törzsgyökeresek. Nem tapasztalt megkülönböztetést vallásos intézményekben, és a gyermekei is a vallásos elittel házasodtak. És ő csak egy példa a sok közül. Fontos, hogy lássák az emberen, hogy komolyan veszi a dolgot. Uri Zoháron is látták, pedig idős korában tért vissza, amikor az ember már nem képes akkora változásra. Mindenkinél, aki egy társadalmi réteghez akar

tartozni, alapfeltétel, hogy elfogadja annak normáit. A vallásnak nem szerves része ez, de a társadalomnak igen.

Sokszor hallja az ember, hogy a korábbi minőséget mennyiségre cserélte az ortodox világ, erre mint mondasz?

A mennyiség és minőség kapcsán nincsenek... valóban nincsenek új „Freud”-ok a jesiva világában, de a szekuláris tudós világban sem. Nincsenek új, eredeti gondolatok, vakmerő újítások, leginkább ismétlések vannak. Tömerdek mennyiségű tudás van felhalmozva, amelyet újra meg újra sorba raknak és átcsomagolnak, de forradalmian új gondolatok – főleg a humán világban, így a jesivák világában –, új paradigmák nem születnek. Manapság sokszor a tudományos világban és a jesivák világában szintén veszélyes megzavarni a status quót, aki megteszi, az egzisztenciájával játszik. Érdekes megfigyelni, hogy a külvilág eszmerendszerei hogyan tükröződnek a zsidó világban, a béke, a szellemi harciasság visszaesésével is valamiért együtt jár. A tudományos harciasság, vakmerőség az önmagad vállalását is eredményezi, de manapság nincsenek eszmei áttörések, és nincsenek eszmei úttörők. A sztender (a jesivákban a tanuláshoz használt könyvtartó állvány - jiddis) mögött eltöltött hosszú évek után én úgy érzem, kell, hogy legyen valami cél, kell rendelkezni valamilyen extra útteranggal, hogy az embernek az eltököltsege ne csökkenjen, nem elég csak gyűjteni az anyagot, muszáj elindulni vele valamerre. Hogy részem lehessen a Tórában, valami olyan „felfedezést” tegyek, újítást találjak, amely által érezhetem, hogy saját Tórában van, hogy ez a Tóra az enyém. A hagyomány szerint a chidus, önálló újítás, új koronát ad az Örökkévalónak. A legemberibb, az eszdeddel, értelemmel vagyis intellektussal szerzel örömet az Örökkévalónak.

Hogyan kezdted el a párkeresést, hogyan találtad meg a feleséged? Ki ismertetett titeket össze? Sádchán (házasságközvetítő)?

A legtöbb ismeretség rokonokon keresztül történik. A nagybátyám felesége – aki sógornője a feleségem nővérének – ajánlotta a figyelmembe. Sádchán vagy nem sádchán, egyre megy, bárki aki sikeresen összehozza a párokat, megkapja az elvileg a sádchánnak járó 1000 dollárt. Így mindenki nagyon motivált.

Hány éves voltál amikor megismerkedtetek?

21,5 éves voltam ekkor.

Hol találkoztatok?

Szálloda halljában, kávézójában és egyszer a jeruzsálemi állatkertben.

Hány találkozó volt a házasságkötés előtt?

Nem emlékszem pontosan, talán 3 vagy 4, de egy-kettő közülük nagyon hosszúra sikeredett.

Milyen hosszú?

Legalább 9 óra, már a szülők is aggódtak, hogy hol vagyunk.

A külsőségeken túl mi volt az a belső tulajdonság, amely arra sarkallt, hogy kimondd, ő az igazi? Belső érték, családi háttér?

A családi háttér nálam egyáltalán nem játszott szerepet. A feleségemben a jószívűsége és a rugalmassága, alkalmazkodóképessége, elszántsága, energikussága és lendülete fogott meg.

Az elképzelésed megegyezett a megvalósulással?

Részleteiben egyáltalán nem, nagyban igen. Tudni kell olvasni a másiktól, és értelmezni őt.

A családját tekintve ugyanolyan vallásos családból jön mint Te?

Igen, apukája jelenleg Ros Kotel, anyukája amerikai, de háttérét tekintve az apukáját szélesebb körben ismerik, mint az enyémet: a dédpapája a harkovi rabbi volt, tehát erről az oldalról egy híres családból származik. Onnan alijázott, és már akkor nagy hírnévre tett szert Jeruzsálemben.

Apropó nagyszülők, mennyire van édesanyád, a rebecen egyedül, mennyire magányos attól, hogy miattunk Ráv Keleti annyit van távol?

Még dolgozik, és el van foglalva, azonkívül a család átjár hozzá, gyerekek, unokák, testvérek, barátnők, volt tanítványok, magyar lányok – kész átjáró ház az otthonunk, amely eleve a város közepén van. Sokan bejelentkezés nélkül, spontán érkeznek és ugranak be. Édesanyám támogatja édesapámat, és örül a Kolelnak.

Hogyan néz ki a szabadság a vallásos világban, hogyan töltitek a vakációt?

A gyerekek társasoznak, ez nagyon megmaradt még a mai világban, olvasnak, és nem vagy alig számítógépeznek. A nagyobbak fociznak, kosaraznak, a családok kirándulnak. A természetjárás Izraelben inkább dívik, az Egyesült Államokban elterjedt és népszerű a táborozás is. Izraelben sok fiatal kerül ilyenkor bajba valami felelőtlen vakmerőséggel folytatva a sivatagban, hegyvidéken vagy csak egyszerűen esztelen vezetéssel, de a legelkötelezettebbek végigtanulják a nyarat is valami zsinagógában, amelyik nyitva van, és fogadja őket.

Volt-e olyan házasság, amely tönkrement a különböző vallási szintek miatt?

Igen, hallottam, ritka, de van! Az emberek ezt próbálják megismerni a másokban még az esküvő előtt. Ha válás van, annak oka az ismerkedés környéki hamisság, képmutatás vagy csak egyszerűen az önismeret hiánya.

Hol lel az ember társaságra? Mik azok a társadalmi fórumok, ahol szerveződik például a sok-sok jótékonyági szervezetet?

Sokféle zsinagóga van, igen sokféle közösséggel és rabbival. Mindenki megtalálhatja az ő hullámhosszának megfelelő, és az ottlét – a minjen, a tanulás – után megszervezhetik a gmáchokat (jótékonyági szervezeteket) és egyéb társadalmi munkájukat. Ezek a szervezkedések saját céljaikon túl, intenzív társadalmi életet biztosítanak az egyén számára. Párszor persze olyan is előfordulhat, hogy egy ávrech (tanuló) aki még nem házас, és nem találja a helyét, ideig-óráig magányos lehet, persze ez a magány más kiüresedésből is fakadhat. Sokszor a gyermekkori lakóhelyhez közel maradás, vagy más, a személyiségéhez

illő környék garantálhat intenzívebb társadalmi életet, barátságok kialakulását. De otthonról elkerülve a jesivák is dinamikus társadalmi életet biztosítanak. Hadd jellemezzem és vázoljam a „frakciókat” és „pártokat”, amelyek mindenhol hasonlóan megtalálhatók. Minden jesivában vannak például modernebbek és konzervatívabbak, egyének vagy szobák köré csoportosulások. Vagy a megoszlás lehet még különböző izmusok körül vagy más híres rab-bival való szimpátia vagy rajongás alapján. A baráti társa-

dés kisebb és lassabb. Most, hogy itt vagyok, mélyebben megismerhetem az embereket. A személyes történetük-nél és fejlődésük-nél is ugyanazt látom, hogy az ember megszakad – kettészakad, ha végignézi a potenciál és a megvalósítás közti különbséget.

Akkor most csalódott vagy?

Dehogy vagyok! Tisztában vagyok vele, hogy sokkal könnyebben tér vissza a zsidósághoz egy izraeli, mint egy magyar zsidó – figyelembe véve a nyelvi nehézségeket is –, inkább csak türelmetlen vagyok, hiszen lassú a folyamat. Azt is tudomásul kellennem, hogy az izraeli mentalitáshoz képest, ahol az emberek képesek arra, hogy akár pillanatok alatt változtassanak az életvitelükön, itt minden sokkal lassabban történik. Azért is van rossz érzésem, mert tudom, hogy én nem tehetek semmit. Nem tudok megtanulni magyarul, és nem leszek itt másfél év múlva. De más oldalról viszont tudom, hogy többet kell és kellene tennem, hiszen olyan ez az egész szituáció, mint egy gyilkosság lassított felvétele, és mi úgy döntünk, hogy nem avatkozunk bele.

Befejezésképp milyen tanácsot adnál egy bál-tesuvának, mit üzennél neki?

Az embernek bölcsnek, igaznak, hűnek és őszintének kell lennie saját magával, ahogy a Meszilát Jesárimban is írva van. Miután tisztázta a legalapvetőbb kérdéseket, mi az isteni teremtes célja, mi az ő kötelessége ebben, miért van itt, hol tart most, a második lépésként a világ, az emberi közösség és a Teremtőjével való kapcsolatát kell értelmeznie. Jobb ezeket az elején megérteni és lezárni, mert addig csak sodródik az élettel, az eseményekkel és a zsidósággal is. Ha nem tudatosan él, akkor csak éledegél. Ha nem meggyőződésből teszi, azt amit tesz, akkor nagyon nehéz és szinte értelmetlen lesz minden, legyen az a zsidóság vagy bármi más, időpazarlásnak fogja megélni. Ezen dolgok tisztázásához nyugodtan fordulhat az internethez, könyvekhez és élő mesterekhez. Sok útja van az Isten megtalálásának, de a legmagasztosabb amikor ezt az Örökkévalóért és az Ő igazságáért teszi, büntetés félelme vagy jutalom vára-sa nélkül. A zsidóság fantasztikus célokat tűz ki elének: az isteni nagyság fényében, Istenhez egészen közel élni. Nem kell félni az igazságtól, sem attól, hogy annak felismerése esetleg arra kényszerít minket, hogy kisebb – nagyobb mértékben változtassunk az életünkön. Ne féljünk attól, hogy esetleg kilépünk a komfortzónánkból. Hiszen az igazság a legnagyobb fény, és csak az igazság képes arra, hogy általa elérjük azt a maximális boldogságot, amit csak kívánni tudunk magunknak.

ságok igen aktívak, hiszen a jesivák bentlakásos iskolák, így intenzív hónapokat vagyunk együtt. Érdekes az élet a jesivákban, például majd mindig van előbb vagy utóbb ütközés a vezetőséggel, a kevésbé simulékonyabbaknak.

Hol látod magad 10 év múlva?

Ülök és tanulok. Sajátos, személyre szabott tanmenetet szeretnék, amely ötvözné mindazokat a témákat, amelyeket én szeretek tanulni.

Milyen témákat szeretnél tanulni?

A Násim és Nezikin rend traktátusaiban szeretnék jobban elmélyülni. Ezekből a kicsit elvontabb, filozofikusabb traktátusokból szeretnék kihozni valami figyelemre méltót, új felismerést és összefüggéseket.

Már hat hónapja itt vagy. Mi a különbség aközött amikor csak látogatóban voltál itt, és most, amikor itt élsz? Más-e most a benyomásod Magyarországról? Mi a benyomásod a Latívban folyó munkáról?

Sajnos lassú az áttörés, és ahogy a legelején megfogalmaztam, elég nagy a szakadék a nagy és forradalmi megálmodott kolel és a valóság között. A valóságban a fejlő-

50 ... egy természetfeletti szám

OSHER CHAIM LEVENE, RABBI YEHOSHUA HARTMAN

Az ómerszámlálás időszakában sokszor hallhatunk az ötvenes számról, hiszen ennyi nap telik el peszách és sávuot között. Ezt az időszakot két részre lehet osztani. Az első időszakban lépésről lépésre elszámolunk 1-től 49-ig (a negyvenkilenc a hetes szám négyzete, és így a fizikai univerzum teljességét jelképezi). Ez egy természetes, földi folyamat, amely elmegy a legvégső határig, amit a természetben el lehet érni, de ez még nem a cél. A zsidó ember végső célja eljutni a második fázisba, ahol valamilyen csodás módon, túllépve a természet szabta korlátokon átugrik a természetfeletti 50-re.

Ennek az ugrásnak a 49-ről az 50-re van egy előképe is a számok között, mégpedig a lépés a 7-ről a 8-ra. A fizikai világ hat irányán (észak, dél, kelet, nyugat, fent, lent) túl az emberben található egy központ, a lélek, amit a hetes szám jelképez, és ez a lélek emelheti fel a fizikai testet, hogy együtt elérjenek egy természetfölötti szintet, amelyet a nyolc jelképez.

Út a Szinájig

Izrael, a zsidó nép megszületése az egyiptomi kivonuláshoz köthető, amelyről nemcsak naponta kétszer, a Smá áldásaiban emlékezünk meg, hanem számos egyéb micvá megtartásának alkalmával is, elég csak az étkezés utáni áldásra, vagy a szombati kidusra gondolnunk. Az egyiptomi kivonulás tehát kiemelkedően fontos esemény a zsidó nép történetében. Azonban a kivonulás nemcsak fizikai értelemben történt meg, hanem szellemileg is kiléptünk az egyiptomi gondolkodási keretből, amelyet teljesen behatárolt a fizikai lét. A kivonulás egy ettől teljesen különböző, alternatív valóságba repítette a zsidó népet: a korlátozottból a korlátlanba, a természetesből a természetfeletti, az átlagosból a különlegesbe.

A kivonulást összesen 50-szer említi a Tóra, és ami a kivonulással peszách első napján elkezdődött, az 50 nappal később a Szinájnál érte el csúcspontját. Az Örökkévaló azért hozta ki a zsidókat Egyiptomból, hogy elfogadhasák a Tórát, azonban ehhez még el kellett jutniuk a megfelelő spirituális szintre, hiszen Egyiptomban a tisztatlanság 49. szintjére süllyedtek, ahol már csak egy lépés választotta el őket a teljes szellemi megsemmisüléstől. Ezért volt szükségük egy 49 napos tisztulási folyamat-

ra, amelyben szintről szintre léptek feljebb minden egyes nap. Ez a folyamat köti össze peszáchot, a kivonulás ünnepét, sávuottal, a tóraadás ünnepével.

Ennek az időszaknak a legfontosabb micvája a cikk elején már említett ómerszámlálás is, amely az új természet felajánlásának napjával kezdődik. Erre peszách második napján került sor a Szentélyben, ahogy a Tórában is írva van: „És számláljatok magatoknak az ünnep másnapjától, ama naptól, midőn hozzátok a lengetés ómerjét, hét teljes hét legyen. A hetedik hét után való napig számláljatok ötven napot[...]” (15–16.)

Sávuot az egyetlen olyan ünnep, amelynek nem szerepel a pontos (hónap, nap) dátuma a Tórában, hanem ehelyett úgy van meghatározva az időpontja, hogy 50 nappal a kivonulás után. Ez is azt jelzi, hogy sávuot a tóraadás, az egyiptomi kivonulás csúcspontja, betetőzése. A tóraadásra mint az Örökkévaló és a zsidó nép esküvőjének napjára szoktak utalni.

A házasság a két résztvevő fél egymás iránti teljes elkötelezettségén alapul. A zsidó esküvő fontos eleme a „ketuba”, a szerződés, amely a házasság feltételeit, és a felek megállapodásait rögzíti. Ennek a szerződésnek előírt része annak az összegnek a meghatározása, amelyet a feleség kap, ha a férj esetleg megalapozott ok nélkül elválik tőle. Ez az összeg a Tórában van rögzítve: 50 ezüst sékel. Ami párhuzamba állítható a tóraadással mint esküvővel, ahol a zsidó nép szerződése is életbe lépett az Örökkévalóval a peszách utáni 50. napon. Ekkor megkapta a zsidó nép a legszebb esküvői ajándékot, a Tórát.

Az, hogy az 50. nap a kivonulás után már a 8. hét kezdete, a Tóra természetfelettségére utal, ahogy az is, hogy a Tóra szót egyes számban összesen 50-szer találjuk meg Mózes öt könyvében. Van még néhány dolog, ami mind a Tórához, mind az 50-es számhoz kapcsolódik:

A Templom (ahol a Szinájon kapott kőtáblákat is elhelyezték) helyének megvásárlásához minden törzs 50 sékellel járult hozzá.

Minden lévi 50 éves koráig teljesíthetett szolgálatot a Templomban.

A Szentek szentjét (ahol a Templomon belül elhelyezték a kőtáblákat) elválasztó szőnyeget is 50 arany kampó tartotta.

A természet felett

Amint írtuk, az 50-es szám a teljes utat szimbolizálja, amelyet a zsidó nép bejárt a peszách és sávuot közötti 50 napban a Tóra elfogadásáig. A zsidó ember élete során ugyanezt az utat kell, hogy bejárja. El kell mennie a számára a természet által megszabott határig, és utána túl kell rajta lépnie, és el kell jutnia túl az 50. kapun a természetfölöttibe.

Az 50-es szám az eltávolodásnak is a jelképe. A Talmud egy 50 rőfös kötél használatát említi a 2000 rőfös „szombat határ” kiméréséhez, aminél távolabb nem szabad menni szombaton a város határától számítva. Negatív hatásuk miatt nem lehet 50 rőfnél közelebb létesíteni a városhoz sem temetőt, sem bőr cserző üzemet vagy magtárat a háláchá alapján. Ugyanígy az 50 napos út Egyiptomból kellően eltávolította a zsidó népet a bálványimádó múlttól.

A zsidó nép megszületése a peszách és sávuot közötti 50 napban egy másik szimbolikához is kapcsolható. Az Örökkévaló a megértés 50 kapujával teremtette a világot. Az 50 kapu a növekvő spirituális szintekhez kapcsolódik, amelyeken az embernek keresztül kell mennie, hogy felfedezze a teremtés belső titkait, és megértse az abban rejlő erőket és lehetőségeket.

Ezt úgy is mondhatjuk, hogy a megértés 50 kapuja jelképezi azt, hogy az ember mennyire távol van az isteni bölcsességtől. Ezért az az ember feladata, hogy áthaladjon ezeken a kapukon, és felfedezze a Tórában rejlő isteni bölcsességet. Ehhez sokszor szükség van a deduktív érvelésre (amikor egy dologból egy másikra következtünk), amelyet héberül a „bina” szó jelent, amelynek közös a gyökere a „bein” szóval, s az közöttet jelent, és a Teremtő és az ember között lévő szakadékra utal, amit az embernek át kell hidalnia ahhoz, hogy eljuthasson a Teremtőjéhez.

Az ómerszámlálás 50 napja párhuzamos a megértés 50 kapujával. A „bina” szó a „binjan” szóhoz is kapcsolható, amely építést jelent, és így az ómerszámlálás akár egy építési folyamathoz is hasonlítható, amelynek során a zsidó ember felépíti magát spirituálisan egy állat szintjéről az isteni magasságokba. A végső cél nem más mint elérni az 50. kaput és áthaladva azon átlépni a természetfölöttibe.

Ahogy azonban korábban írtuk emberi erőből csak 49 kapun lehet keresztüljutni, és csak az Örökkévaló teheti képessé az embert arra, hogy megtegye az utolsó lépést a 49-ről az 50-re. Mózes volt az egyetlen ember, aki átjutott mind a 49 kapun, de az 50. még az ő lehetőségein is túl volt, mert ezen a világon nem létezhet semmilyen kifejeződése sem annak a szintnek. Az 50. szint a végső, még ismeretlen isteni dimenzió, amely el van választva mindentől, ami megelőzi, túlmutat a természetes világon és az emberi lehetőségeken.

Éppen ezért az 50 a nem számlálható szám. Az ómerszámlálás időszaka 50 nap, de csak 49-et számolunk. A 49-es számolása automatikus vezet az 50. nap-

Naptár ómerszámláláshoz, Shlomo ben Eliezer Sussman Katz-nak tulajdonított, Buttenwiesen, Németország, 18. század közepe

ra való megérkezéshez. Ezt az emelkedett szintet érték el őseink a Szinájnál. Ez valóban mindenben túlmutatott, ami korábban történt. Az 50. napon, sávuotkor került sor Izrael és az Örökkévaló szövetségének mint egy esküvőnek a megünneplésére.

Ezzel a cselekedettel a zsidó nép átlépett a természetfelettibe, és eggyé vált az Örökkévalóval. Izrael akkor érte el ezt az egységet, amikor megérkezett a Szinájhoz, és egy emberként letáborozott a hegy előtt. Ezt szimbolizálja az is, hogy később a 12 törzs nevét, amelyek összesen 50 betűt tartalmaznak, bevették a főpap által viselt öltözképpé.

Ezért az 50 maga a megérkezés, a révbeérés. Amikor az ember végigjárta az útját; a végső szint; amikor az ember megjárta az összes lépcsőt a természet keretei között és túllépve azokon az isteni örökkévalóság szintjére ért. Ez a Tóra dimenziója, az isteni megértésé, az igazi szabadságé. Ez az a szint, amelyet elérve Izrael valóban eggyé válik az Örökkévalóval.

fordítás · Hámori Zoltán
forrás · aish.com

Mi is az a Tóra?

Rövid áttekintés a főbb témák érintésével

DOMÁN SIJE

Talán a tóran tanulás az, ami bizonyos szempontból leginkább meghatározza a zsidó népet évezredek óta. Ebben a cikkben – sávuot aktualitása kapcsán – szeretnénk összefoglalni pár pontot, melyekkel világosabbá tehetjük magunk számára, hogy mi is az a Tóra.

A Tóra szó jelentése

Mielőtt bármilyen művel foglalkozni kezdünk, alapvető fontosságú, hogy meghatározzuk a könyv műfaját. Ha a keret nem világos, az nagyon jelentős tévedésekhez vezethet. Ha valaki tudományos szemmel próbál egy költeményt vizsgálni, nagyon komoly problémákba fog ütközni.

Vajon a Tórának mi a műfaja? Törvénykódex? Történelemkönyv? Filozófiakönyv?

A szó jelentése hozzávetőlegesen tanítás, utasítás, útmutatás. Ez a szó jelentése, és ez a könyv célja is. Vezetni és utat mutatni mind egyéni, mind közösségi szinten. Ez az alapinformáció értelmezési kérdésekben kifejezetten fontos lehet, hiszen egy mű célja meghatározza, hogy mi fog bekerülni a könyvbe, és mi nem, illetve befolyásolja a megfogalmazást is. Ez az információ határozza meg az alaphozzáállásunkat a Tórához. Ha tudjuk, hogy a Tóra célja az, hogy útmutató legyen minden generáció egyénei és közösségei számára, akkor kevésbé ütközünk meg olyan alapszabályokon, amelyeket Bölcsseink fogalmaztak meg, mint pl. hogy a Tórában nincs szükségszerűen kronológiai sorrend.

Mit értünk azon, hogy Tóra?

Az első fontos alapinformáció, hogy a zsidó hagyomány szerint a Tórát az Örökkévaló még a világ teremtése előtt alkotta meg. Ez két okból fontos nekünk: az egyik, hogy van a Tórának egy olyan verziója, amely formájában nem pontosan egyezik azzal, ami a kezünkben van (hiszen amúgy elképzelhetetlen lenne ez az állítás). A másik, hogy ezen állítás szerint, a micvák és a történések közötti kapcsolat fordított, mint gondolnánk. Ha a Tóra előbb létezett, mint a világ, tehát pl. peszách micváit előbb léteztek, mint hogy kivonultunk volna Egyiptomból, akkor nem azért tartjuk peszáchot niszán 15-én, mert akkor vonultunk ki Egyiptomból, hanem fordítva, azért vonultunk ki niszán 15-én Egyiptomból, mert akkor van peszách.

Vagy azért vannak szüleink, mert van szülői tisztelet micvája, és nem fordítva.

Azaz van a Tórának egy idő és tér felett álló, transzcendensebb megfogalmazása, melynek a pontos leképződése az a verzió, amelyet Mózesről kaptunk. A tanulás egyik fő célja és iránya, hogy minél jobban lássuk és megértsük a mi Tóránkon keresztül az eredetét.

Vajon mi képezi a Tóra részét? Amikor tóran tanulásról beszélünk, mit szükséges ahhoz tanulnunk, hogy az tóran tanulásnak minősüljön?

Szűkebb értelemben a Tóra Mózes 5 könyvét jelenti, a teremtéstől Mózes haláláig. Tágabb értelemben Tórának számít a Tóra szövege és annak bármely rétegű releváns értelmezése. Minden olyan értelmezés, amely szervesen kapcsolódik a tórai szöveghez, vagy annak bármely szervesen kapcsolódó magyarázatához. Pl. a Smában: „kösd azokat jelül a karodra”

Tórának számít maga a szöveg. Tórának számít a válasz arra a kérdésre, hogy mit kössél a karodra, hiszen az, aki ezt a kijelentést tette (az Örökkévaló), minden bizonnyal gondolt erről valamit, amikor ezt mondta. Ha értelmezem a szöveget, és azt mondom, hogy kössél tfilint jelül a karodra, akkor ugyan kimondtam valamit, ami nincs odaírva, de a szöveg létrehozója ezt valóban bele is gondolta. Ugyanígy, ha arra a kérdésre a válaszolok, hogy miért kösd, vagy hogy milyen szempontból számít a tfilin jelnek, vagy melyik karodra kösd stb. stb. Ezek a szöveg értelmezésére vonatkozó első szintű kérdések. Az ezekre adott válaszok elárulják a szöveg mögött húzódó, de ki nem mondott információkat. A kérdésekre adott válaszokra újabb kérdéseket lehet feltenni. Miért fontos, hogy a tfilin fekete legyen? Ki és hogyan írhatja? Stb. stb. Az ezekre a kérdésekre adott helyes válaszok szintén az eredeti szövegben rejlő valós információkat tárják föl. És ezt így lehetne folytatni tovább és tovább. Hatalmas irodalom kapcsolódik ehhez a pár szóhoz. Az mind „Tóra”, hiszen ez a pár látszólag egyszerű szó magában foglalja ezt a rengeteg tartalmat. Olyan, mint amikor egy vázlatból kell visszakövetkeztetni arra, hogy pontosan mi hangzott el egy előadáson. Hogy miért fogalmaz maga a Tóra ennyire vázlatosan? Egyik válasz, hogy fizikai képtelenség lenne a teljes isteni tartalmat szóról szóra kiírni. A másik pedig, hogy valamiért fontos volt, hogy az értelmezés munkájának jelentős részét mi végezzük el.

Hogy néz ez ki a valóságban?

A Tórának két nagy része van:

1. az írott Tóra
2. a szóbeli Tóra

Mózes a Szináj-hegyen megkapta az írott Tórát és annak az értelmezését. Az értelmezés lehet konkrét információ: mit is kell a karunkra kötni? Illetve lehet módszer is, amely által a Bölcsseink értelmezhetik a tórai szöveget.

A szóbeli Tórát tartalmilag két részre lehet osztani: az egyik rész a hagyomány, ezt a Bölcssek generációról generációra adták tovább. A másik rész: amit az egyes generációk Bölcssei értettek meg *maguktól*. Ebbe a kategóriába tartozik egyrészt az írott szöveg értelmezése, másrészt a rabbinikus törvények és rendeletek, amelyeket egyes nemzedékek hoztak. A közös a két részben, hogy a konkrét szövegből hiányzó (le nem írt) részt akarják pótolni (felfedni). Ahol van rá konkrét hagyomány, ott avval pótoljuk, ahol nincs, ott segít a tiszta emberi értelem. Valójában ez a szóbeli Tóra egyik nagysága, hogy a tiszta (objektív) emberi értelem képes felfedni az isteni Tóra mélységeit, képes egybeérni az isteni bölcsességgel.

Honnan látjuk az írott Tórában, hogy van szóbeli is? Azaz mi mutat arra, hogy az Örökkévaló nem csak annyit adott át Mózesnek, ami le van írva?

Lehetne konkrét erre utaló mondatokat is idézni, de talán a legkézenfekvőbb, hogy értelmezhetetlen a Tóra, ha azt gondoljuk, hogy az írott szövegen kívül mást nem kaptunk. Már a szöveg olvasásával is komoly problémánk lennének, hiszen hiányoznak a szövegből a magánhangzók és az írásjelek. Vagy ténylegesen mit kössünk a karunkra? Nincs az az ember, aki ezt kitalálja, ha nem mondják meg neki. Vagy amire olyan sok helyen figyelmeztet a Tóra, hogy ne végezzünk szombat-ünnepnapokon munkát, vajon mit ért a Tóra a munkavégzésen (ami ráadásul főbenjáró bűn)? És még lehetne sorolni a sok-sok olyan gyakorlati törvényt, amelyek a szövegben igen homályosan vannak megfogalmazva. Szükségszerű azt feltételeznünk, hogy Mózes kapott a szöveghez értelmezést is. Ami pedig ennek a hitelességét érinti: tudott dolog, hogy a Talmud alig áll másból, mint vitákból. A Talmud mindig idézi az adott témában szereplő véleményeket, s abból általában legalább kettő van. Azonban ezekben a kérdésekben, melyek a gyakorlati törvények körüli erős információhiányra irányulnak nem találunk vitát. Nincs egy olyan vélemény a teljes rabbinikus irodalomban (sem a babiloni, sem a jeruzsálemi Talmudban), amely szerint a tfilin máshogy nézne ki, vagy mást tartalmazna, mint a mi mai tfilinünk. Annak ellenére, hogy erről a tórai szöveg maga semmit sem árul el. Senki nem vitatja a teljes rabbinikus irodalomban, hogy a szombati-ünnepi munkavégzés tilalma nem más, mint 39 féle ún. főmunka. Vagy azt, hogy az a mondat, hogy ne főzd meg a gödölyét az anyja tejében, egy alap kóserági törvényt rejt, a teljes és a húsos keverésének tilalmát. Vagy a szukoti 4-négyfajta növény stb., stb. Az összes ilyen tórai

törvény körül nincs egy darab vita sem a rabbinikus irodalomban, és azóta sem volt egy olyan közösség sem a világon, mely szerint a Tórában említett „díszes fa gyümölcse”, az nem pont, csak és kizárólag *etrog* lenne.

A Tóra szintjei - mik a Tóra paraméterei?

mélységében

Hivatalosan úgy szokták mondani, hogy 4 szintje van a Tórának:

1. *psát* – a szöveg egyszerű, szövegszerű értelmezése
2. *remez* – utalás
3. *drás* – a szöveg mélyebb, rejtettebb, átfogóbb értelmezése
4. *szod* – titok, a szöveg legmélyebb, kabalaszintű értelmezése.

Az értelmezés 4 szintje mindig szövegben párhuzamosan létezik, és megfejthető, kidolgozható. Egy kommentár értelmezéséhez fontos tudatosítani magunkban, hogy melyik szinten értelmezi a szöveget. E négy szint elnevezésének kezdőbetűit összeolvasva a *párdesz* szót kapjuk, ami gyümölcsös-kertet jelent.

széltében

Egy helyen azt mondják Bölcsseink, hogy 70 arca van a Tórának, egy másik helyen pedig azt, hogy 600 000. Ez azt jelenti, hogy egy szöveg ugyanazon szintű értelmezésének is különböző megfogalmazásai lehetségesek. A 70-es számra azt szokták mondani, hogy azért volt ennyi tagja a nagy vallási bíróságnak, a Szánhedrinnek, mert egy adott témának ennyiféle megközelítése lehetséges. A 600 000-es szám pedig azt jelenti, hogy „mindenki”. 600 000-en voltak a zsidók, amikor kivonultak Egyiptomból. Hogy 600 000 arca van a Tórának, az azt jelenti, hogy minden egyes embernek van egy olyan lehetséges megközelítése a Tóra bármely pontjához, amely csak az övé, amely ugyan hasonlít sok másik ember megközelítéséhez, de mégsem ugyanaz.

a tanuló részéről

3 szintet szoktak említeni egy adott szöveg megértésében:

1. *chochmá* – az információ elsajátítása (megtanítod az Á-t, vissza tudom mondani)
2. *bíná* – következtetés (olyan szinten megértettem az információt, hogy következtetni tudok belőle egy általam még nem ismert információra: a megtanult Á-ból tudok következtetni egy általam eddig még nem ismert B-re)
3. *daát* – a tanult dolog mély megértése, egybekapcsolódás, eggyé válás a tanult dologgal.

Tóratanulás gyakorlatban

A Tóratanulás micvája különbözik a legtöbb más micvától (6 hasonló kivétel van, de egyik sem gyakorlati micvá), ugyanis állandó a köteleessége. Állandóan kell tanulni, illetve kellene, csak vannak olyan tevékenységek, amelyek mentesítenek alóla. Fizikai szükségletek, megélhetés, egészség, lelki egyensúly eléréséhez szükséges tevékenységek, olyan micvák, amelyeket nem lehet mások

által elvégezni stb., de a lényeg, hogy mindig kell valami nyomós ok, amely mentesít a tanulás alól. Ha nincs megfelelő indok és mégsem tanulok, azt úgy nevezik, hogy *bitul Torá* és komoly problémának számít.

Fontos fogalom az ún. *kovéa itim láTorá*, ami annyit jelent, hogy egy vallásos embernek az egyéb elfoglaltságai mellett szükséges, hogy mindennap legyen egy fix pont a napirendjében, amikor tanulással foglalkozik. (Ez a fenti elv egy lehetséges megvalósítása.) Ez legalább annyira hozzátartozik a zsidó ember mindennapjaihoz, mint az imádkozás.

A tanulás/tanítás kisgyermekkorban kezdődik. 3 évesen szoktak a kisfiúk elkezdni olvasni tanulni, 5 évesen chumást, kb. 8-9 évesen misnát, 10 évesen talmudot. A fiúk kiskorban *chéderben*, vagy más néven *Talmud Torá*ban tanulnak, 13 éves kortól *Jesivá ketánában*, 17 éves kortól *Jesivá gedolában*. Miután megházasodtak, *kolelben*. Az utóbbi annyiban különbözik a jesivától, hogy nem bentlakásos, és napszakokra oszlik. A jesivákban és a kolelokban a fő tananyag a Talmud. A lányoknak szintén életkor szerint megvannak az oktatási intézményeik.

Tóratanulás mint vallási tevékenység

Ami mindezek után igazán nagy kérdés marad, hogy vajon miért is ennyire kiemelt tevékenység, micvá a tóratanulás. Bölcsseink nagyon sok helyen hangsúlyozzák ezt explicit, hogy bizonyos szempontok szerint minden egyéb „vallási tevékenységnél” fontosabb. Talán ez az egyik olyan pont, ami erősen jellemzi és megkülönbözteti a zsidóságot minden más vallástól. Miután minden micvátevékenységnek az a célja, hogy teljesebbé tegye az embert, felmerül a kérdés, hogy a tanulástól hogyan válik az ember teljesebbé? Hogyan válik „vallási tevékenységgé” az, hogy valaki szórászhasonlatos módon foglalkozik akár száraz jogi ügyekkel?

A Ba”ch egy a Szentély lerombolásával kapcsolatos talmudi elvet a következőképpen fejt ki: azért adta a Teremtő a Tórát a zsidó népnek, hogy a vele való foglalkozást az a szándék vezesse, hogy ezáltal eggyé váljanak a Tóra és a Tóra adójának a szentségével. Ha ez így lett volna, akkor ők maguk (minden egyes ember) „szentélyé” változott volna, akikben a fizikai világ (a tanuló) össze tud kapcsolódni a szelle-

mi világgal és a szellemi minden probléma nélkül tud rajta nyugodni. Ha az egyének (a tanulás által) képesek maguk a Sechina (isteni jelenlét) szentélyévé változni, ez eredményezi azt, hogy a külső Szentély is létre tud jönni, és fenn tud maradni. A szentély lerombolásának az oka, hogy nem evvel a szándékkal tanultak. Így miután egyéni szinten elvált a szellemi a fizikaitól, a külső Szentély sem tudott fennmaradni.

Hogyan is működik ez az összekapcsolódás?

A Teruma hetizsakasz elején a midrás említ egy példázatot:

Van olyan eset, amikor az eladó is megvevődik az adott tárggyal együtt:

Volt egyszer egy király, akinek volt egy lánya. Jött egy királyfi, és feleségül vette. Azt mondta a király az esküvő után: nem tudom a lányomat nem odaadni, viszont megválni sem tudok tőle. Arra kérlek, hogy bárhova mentek, mindig készíts nekem egy kis szobát, hogy mindig vele lehessenek.

A király a Teremtő, a lánya a Tóra, és a királyfi a zsidó nép. Az Örökkévaló átadta a Tórát a zsidó népnek, viszont nem tud megválni tőle, ez által a király mindig ott van velük.

A Tóra úgy funkcionál, mint egy „kétoldalú ragasztó”.

Hogyan?

Azt mondja a Zohár: az Örökkévaló, a Tóra és a zsidó nép egy. Mit jelent ez a bizarr mondas? A Tóra az Örökkévaló akarata, szándéka. Az ember és az akarata egy. Nem lehet a kettőt egymástól elválasztani. Ha valaki megpróbálja megérteni a másik szándékát, ezáltal közelebb kerül a személyéhez. Ha én megértem és eggyé válok (*dáát*) más akaratával, ezáltal vele is eggyé válok. Az isteni akaratnak „véleménye van” a világ minden pontjáról, minden történéseről. Minél jobban megértem a mögöttes isteni szándékot, és minél inkább magamévá teszem, annál inkább eggyé válok avval, akié a szándék. Minél mélyebben érti meg valaki és teszi magáévá az isteni szándékot – függetlenül attól, hogy az adott rész egy mély vallásfilozófiai kérdés vagy egy száraz jogi téma –, annál inkább lesz igaz rá, hogy az Örökkévaló, a Tóra és Izrael egy.

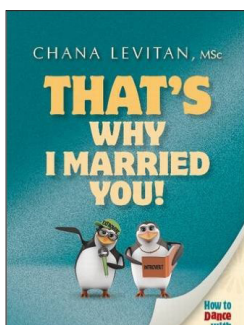
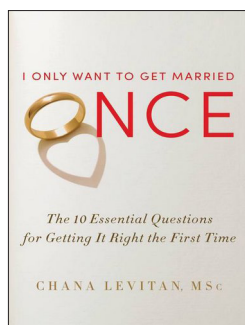

Négy ajánló

DOMÁN CHANA

Chana Levitan

Eredetileg klinikai szociológus és családterapeuta. Az elmúlt 25 évben tartott előadásokat egyetemeken, szemináriumokban, középiskolákban. Az emberek közti kapcsolatok a központi témája, azon belül is a házasság. Sikeres párterapeutaként akár online is fogadja a klienseit. Az *I only want to get married once* (2013) című könyve – melyet kínaira és románra is lefordítottak – 10 fontos kérdés segítségével terelgeti az egyedülálló olvasót a párvalasztás nehéz pályáján. Vannak-e a kapcsolatunkban egészséges határok? Akkor is összeházasodnánk-e az illetővel, ha soha nem változna semmit? Az ilyen és ehhez hasonló témák átgondolása stabil támpontot ad ahhoz, hogy elsőre sikeresen válasszunk.

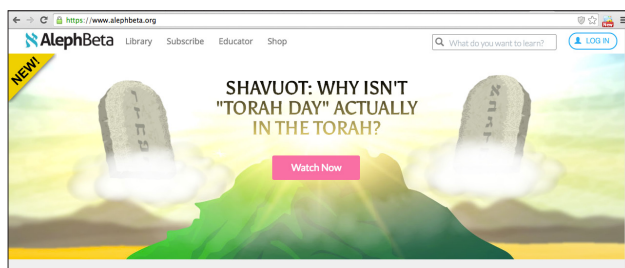
Második könyve idén jelent meg *That's why I married you* címmel. Ebben a már házasoknak nyújt segítséget ahhoz, hogy amikor eltűnni látszik a kezdeti tűz, és felerősödnek a (kapcsolat elején akár vonzónak is látott) személyiségbeli különbségek, kapaszkodjunk a felfelé vezető spirálra, és erősítsük meg a házasságunkat. Egy idő után sok házasságban felmerülhet az a kérdés, hogy de hát tulajdonképpen miért is házasodtunk össze. Ebből a könyvből megtanulhatjuk, hogy a bosszantó ellentétek és tulajdonságbeli különbségek valójában szükségesek, és hogy hogyan táplálják és gazdagítják a házasságot – amennyiben helyesen használjuk őket.

Levitan mindkét könyvében briliánsan ötvözi a Tóra bölcsességét a modern pszichológiával, és az egészet nagyon logikus és gyakorlatias formában találja. A könyvek kaphatók Izraelben és Amerikában, illetve megrendelhetők az amazon.com-ról.

Alephbeta.org

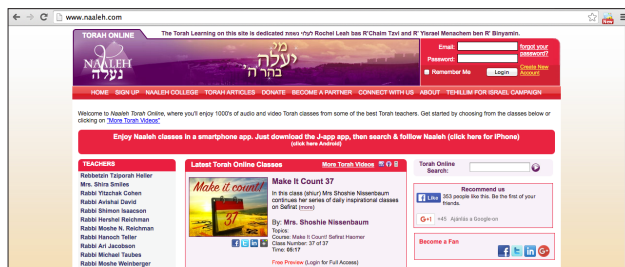
David Fohrmann rabbi oldala, ahol főleg 10 perces animációs előadások találhatók a hetizsakról, az ünne-

pekről és egyéb fontos zsidó témákról. A látványvilág is nagyon eredeti, de igazán az átadott gondolatok különlegeseek. Nagyon gyakran a szavak szövegbeli elhelyezkedése alapján vezet le újszerű ötleteket, amelyek a megszokott magyarázatoktól eltérő végeredményre jutnak. Feminizmus, szociális mobilitás, pszichológia: ez mind és még több modern fogalom is előkerül a hetizsakasz magyarázatainak rajzfilmjeiben. Angoltudás szükséges, de segítség, hogy a videók alatt a szöveg írásban is szerepel. Fél óra ingyen van, utána egy mérsékelt összegért lehet előfizetni az előadásokra.

Naaleh.com

Amerikai nonprofit szervezet, honlapján a legnagyobb rabbik és rebecenek több ezer videó-előadást lehet megtalálni. Egyedi előadások és sorozatok is szerepelnek rajta, a legkülönbözőbb témákból: chászidizmus, gyereknevelés, zsidó történelem, Talmud, etika, zsidóság a gyakorlatban, 12 hónap–12 konstelláció, nők a Tánáchban, misztika stb. A megértésükhöz angoltudás szükséges, cserébe viszont 5 kontinens legjobb Tóra-előadóit hallgathatjuk ingyen az otthonunkban.

A jediségtől a judaizmusig, a Csillagok háborúja mint zsidó allegória

DANIEL PEREZ

Réges-régen, egy messzi-messzi galaxisban...

Ez egy polgárháborús időszak. Az új kormány kijelentette, hogy a régi hit gyakorlása bűn, amelyet halállal kell megtorolni, szélnak eresztették az ősi bölcsesket, és sokakat száműzetésbe küldtek. Lázadó harcosok támadnak egy rejtett bázisról, és megnyerik az első nagy ütközetüket a Gonosz Birodalom ellen, az ellenszegülés heve izzik a tömegekben. Fegyverek tekintetében az ellenség túlszárnyalja őket, és sokkal többen is vannak, a lázadók csapatának – egy mindenható, mindent átható Erő által segítve, amely erő összeköti az összes életet az univerzumban – az egyetlen remény a béke marad, és a szabadság visszaállítása a sajátjaik számára.

Ez egyike az emberiség által ismert legnagyobb eposzoknak. Nem, nem a *Star Wars*-ról van szó. A fenti áttekintés valójában a chanuka története, a 8 napos zsidó ünnepé, amely megemlékezik az izraelita felkelők csodálatos győzelméről az elnyomó szelekuida birodalom ellen, nagyjából 2200 évvel ezelőtt.

Most, hogy a *Star Wars* VII. része pár rövid héten belül ki fog jönni, elkezdtem azon gondolkodni, hogy a *Star Wars* világa bizonyos vonatkozásokban rendkívül hasonló a zsidó történelemhez, a hitekhez és tanításokhoz. Mármost George Lucasnak nem állt szándékában, hogy egy olyan fantáziavilágot hozzon létre, amely zsidó hivatkozásokkal van tele, de mindazonáltal a rokonság megvan a kettő között. Tegyük hát vissza „Hant” a chanukába (Harrison Ford formailag a törzsünk tagja),¹ és tekintsük meg a *Star Wars* néhány zsidó elemét – akár véletlen egybeesés, akár más az oka.

A héber nevek galaxisa

A *Star Wars*-sorozat hősei egy „lázadó szövetség” tagjai, alapvetően makkabeusok a világűrben. Ez magában a jedi névben is benne rejlik. A héber jud betű gyakran „J”-ként anglicizálják, és a szótagok néha kiesnek a fordítás-

ból. Ezért a bibliai Józsué az angolba „Joshua”-ként került be. Nem kerül nagy erőfeszítésünkbe, hogy lássuk, hogyan származik a „jedi” az eredeti héber szóból, a zsidót jelentő *jehudiból*.

A kép az eredeti cikkből származik

Emlékeznek Luke Skywalker jedi rebbéjére, Yoda Nagymesterre? Vajon csak számomra tűnik úgy, hogy fura mondat szerkesztése arra emlékeztet, mintha a jiddis („Yodish”) lenne az anyanyelve?² De ami még fontosabb: a neve nagyon hasonlóan hangzik, mint a „jádá” héber szó, amelynek jelentése: tudni/ismerni.

¹ Harrison Ford anyai nagyszülei: Harry Nidelman és Anna Lifschutz, Minszkben élő zsidók voltak. – A ford.

² Yoda a *Star Wars*-filmekben előszeretettel fordítja meg az egyenes angol szórendet, ha egy mondat You are-ral (Te vagy-gyal) kezdődik, Yoda Nagymester a mondat végére helyezi, ami az angolban meglehetősen furcsán hat. – A ford.

Mi a helyzet a Skywalkerekkel? Az, hogy Luke Skywalker hangozhat úgy, mint egy nem zsidó név, de világos, hogy ezt a nevet azért választották, hogy alliteráljon ikertestvérének, Leiának (Lea) a nevével. Továbbá emlékezzünk, hogy szülei vegyes házasságban éltek. Az apa, Anakin Skywalker, akit az eltéveszthetetlenül nem zsidó Hayden Christensen játszott, megpróbált áttérni a jediségre, de mint ismeretes, végül a Sötét Oldalt választotta. Anyjukat Amidala Királynőt egy gyönyörű és tehetséges izraeli születésű színésznő, Natalie Portman alakítja. Elég annyit mondanunk, hogy a házasságuk nem ért jó véget, és nem sokkal később a gyermekeik is felfedezték a jedi identitásukat.

Tanulás az Akadémián

Amikor egy ígéretes jedi lovag elmegy az akadémiára, valamiféle gyakornokságot kell teljesítenie valaki mellett, aki járatosabb a jediségben, mint ők. Hasonlóképp egy leendő rabbi jesivatapasztalata nagyban a *chavruta* (partnerrel való tanulás, szó szerinti jelentése: barátság) tanulásból fog állni. Egy vicces tény: egy fiatal, nőtlen jesivadiák neve: „báchor”, ami ténylegesen annyit tesz: „kiválasztott” (mint „A Kiválasztott Nép”). A megjövendőlt „Kiválasztott” ötlete, aki visszaállítja az Erő egyensúlyát, olyan téma, amely végigvonul a *Star Wars*-filmekben, amelyekben Anakin Skywalkert a benne rejlő kivételes képességei miatt jediként ismerték el. Ahogyan már említettük, ő otthagytta a vallásosság útját, és átváltozott a gonosz Darth Vadderé. Bár a *Jedi Visszatér*-ben Vader/Skywalker beteljesíti a „prófeciát”, amikor tesuvát tesz, azaz „visszatérés”-t (Hű! A Jedi visszatér!), meggátolva Palpatin császárt; hogy ezáltal megmenthesse saját fiát és végezetül az egész galaxist.

Persze ha azt mondod egy ifjú, képzés alatt álló rabbinak, hogy ő a „Kiválasztott”, ez vagánynak és drámainak hat, és formálisan igaz, de ugyanakkor ugyanez elmondható a csoporttársairól is.

Míg a *Star Wars*-filmekben nincsenek jedi tanulók, akik szövegeket olvasnának (ez nem lenne hasznára a legizgalmasabb filmnek sem), az etika, és zsidó filozófia néhány legkiválóbb rabbinikus könyve joggal kerülhetne bármelyik jedi könyvtárába. *A szív kötelességei*, *Az igaz ember útja*... most mondják azt nekem, hogy ezek nem pont úgy hangzanak, mint a Fény Oldala hősének kötelező olvasmányai!

Az Erő

Ugyan a jediség önmagában véve nem teisztikus vallás, gyakorlóit mégis egy olyan erőről tanítanak, amely Rabbi Obi-Wan-Kenobi szavaival élve: „az, ami egy jedi erejét adja. Olyan energiamező, melyet minden megteremt, ami él. Körülvessz minket, átjár bennünket, ez tartja össze a galaxist.” Ez majdnem úgy hangzik, mint valamiféle hászid tanítás – csupán cseréljük ki az „energiamezőt” „entitásra” vagy „tudatosságra”, és a „minden megteremt”-et arra, hogy „aki teremt”, és amit így kapunk, nem annyira a new ages hippi szövegének, sokkal inkább látszik a Kabbalába, a zsidó miszticizmusba történő bevezetésnek.

Egy gondolat, amelyben sokféle istenfélő zsidó egyetért, hogy Isten a teremő „Erő”, aki mindent fenntart, és aki a zsidók erejének forrása. „*En od milvado*”, nincsen senki rajta kívül. A zsidók azáltal fejezik ki kapcsolatukat az univerzumhoz, hogy egyre közelebbi és közelebbi kapcsolatra töreksenek a Teremővel.

A jedi hit egy másik eleme az egyensúly fogalma, az a gondolat, hogy a Fény Oldala és a Sötétség Oldala ugyanannak az Erőnek az oldalai, amelyek egyenlőségre törekkenek. A vallások, amelyek a judaizmusból nőttek ki, a Teremőt és a Sátánt vagy „Az Ördögöt” ellentétes, valamelyest dualisztikus teológiai viszonyban mutatják be, ahol egy Isten és egy anti-Isten van, ha úgy tetszik. A judaizmus

tekintsük meg a *Star Wars* néhány zsidó elemét – legyen akár véletlen egybeesés, vagy akár más az oka

viszont fenntartja, hogy a Sátán (szó szerint „vádoló”) az angyal, aki egyesült a kísértéssel, és a Mennyei Bíróságbeli váddal. Ő alapvetően Slugwortha az Örökkévaló Willy Wonkájának. Mocskos munkát kell elvégeznie, de végül mindannyian ugyanazt az Urat szolgáljuk.

A judaizmus azt is tanítja, hogy a Fény és a Sötétség forrása Egy és ugyanaz, ez ki van mondva az imakönyvben is: „Áldott vagy Te, Urunk, Teremő, az Univerzum Királya, Aki a világosságot és a sötétséget teremted. Aki békességet és minden dolgot megteremt.” A liturgia ezen sora a héber Bibliában Ézsaiás 45:7-nél található: „Ki világosságot és sötétséget teremt, aki békességet és gonoszt teremt, én vagyok a Teremő, aki ezeket mind megteremti.”

Történetesen az Örökkévaló egyik hagyományos neve – amit a zsidó misztikusok szoktak használni – a *HáMákom*, szó szerint: „A Hely”. Az emögött rejlő mélyebb gondolat az, hogy a Teremő nem az univerzumon belül létezik, hanem az univerzum létezik a Teremőn belül. Ez nagyon hasonlóan hangzik Az Erőhöz. Az alapvető különbség a *Star Wars* fiktív, mindent egyesítő Ereje és a Sechiná vagy „Szent Jelenlét” közt, a tudatosság, ami aktívan közbelép az emberi történelemben, beszél a proféták által, és a csodákon keresztül munkálkodik a mai napig is.

Ezért ha megnézed az új *Star Wars*-filmet, amelyet Jeffrey Jacob Abrams rendezett (akinek a neve akkor sem hangozhatna zsidósabban, ha Saul Cohennek vagy Herschel Rosenblattnak hívnák), lehet, hogy képes leszel megtalálni és értékelni a *Star Wars*-univerzum meglepően zsidó zamatát.

fordítás • Ferencz Dániel Benjámin
forrás • aish.com

A zsidó esküvő hét áldása

SARA DEBBIE GUTFRIEND

Csak ha bele merünk vágni, akkor van esélyünk fölemelkedni.

„Még meggondolhatod magad” – súgta az édesanyám, ahogy a chüpe (esküvői sátor) feletti dombon álltunk. Alattunk hallatszott a zene az alkonyatban, és a koszorúslányok rózsaszirmokat szórtak. A chüpe fehéren hullámozott, és mögötte csillogott a víz. „Nem, már nem” – mondta az édesapám, és a több száz emberre mutatott, akik eljöttek.

Lassan közeledtünk a chüpehez, és én azon gondolkodtam, hogy miért mondta ezt az édesanyám. Tudtam, hogy szereti a jövődöbeli vejét. Tudtam, hogy örül. Lehet, hogy félt, ahogy én is, az esküvőt megelőző egész héten. Egy hónappal a lag baomeri esküvőnk előtt fáklyákat szerettem volna, amelyekkel megvilágíthatjuk a chüpehez vezető utat. Végül is a biztonsági előírások miatt nem lehetett. Emlékszem, mondtam is a vőlegényemnek, hogy csalódott vagyok a fáklyák miatt, de ő megvonta a vállát. „Nem érdekel, igaz?” – kérdeztem. Ugyanaz az értetlen kifejezés jelent meg az arcán, mint amikor a virágokat, a termet vagy a menüt választottuk. „Nem igazán. Nem érdekel a virág színe vagy a fáklya. Nagyon örülök az esküvőnknek, de az csak pár óráig fog tartani. Sokkal jobban foglalkoztat az, hogy házasok leszünk, és együtt töltjük az életünket.”

Ez a válasz megijesztett. Szerettem a vőlegényemet, és vele akartam élni, de az „örökre” ijesztő volt. Az örökre, az nap nap után lágy zene és rózsaszirmok nélkül. Olyat még nem csináltam. Nem gondoltam meg magam a chüpe felé közeledve, de még mindig féltam. Tudom, hogy mit csinállok? Elég jól ismerem a vőlegényemet? És honnan lehet ezt biztosan tudni?

Később felfedeztem, hogy a házasság azt kívánja tőlünk, hogy összekombinálja a múltunkat, jelenünket és jövőnket. És mindezt oly módon, hogy ezt a nagyon erős feszültséget áldásra és fejlődésre használjuk. Ahogy közeledünk a tizenhatodik házassági évfordulónkhoz, kezdem látni a zsidó házasságban rejlő különleges áldást és azt, hogy a Tóra milyen módon védi és táplálja a kapcsolatunkat.

Íme hét a sok áldás közül, amelyeket a zsidó esküvő ad.

1. A közös értékek áldása

A Tóra olyan időtálló értékeket közvetít, melyeket házaspárként jól tudunk hasznosítani. Óvja a kapcsolatunkat a

mindennapokban. Irányítja az álmainkat, és segít kialakítani és elérni értelmes célokat. A beszélgetéseinket mélyebb és az otthonunkat erősebbé teszi.

2. A gyerekeinket spirituális lényeknek látjuk

A gyerekevelés bonyolult és összehangolt csapatmunkát igényel. Segítség, ha mind a ketten ránk bízott ajándékként tekintünk a gyerekekre, valamint olyan egyénként, akiknek megvan a saját egyedi feladatuk a világban. Ez a közös perspektíva segít, hogy fáradtan is türelmesek, szomorúan is optimisták és kimerülten is odaadók legyünk.

3. A megújulás áldása

A Tóra házasságletre vonatkozó szabályai táplálják és megőrzik a szenvedélyt és az intimitást a házasságban. Ezeknek a törvényeknek a bölcsessége minden hónapban megújítja a házasságot, visszahozza az esküvő energiáját és fókuszát és emlékeztet a párt, hogy ugyanazzal a frissességgel és izgalommal tekintsenek egymásra, mint a legelején.

4. A közösség áldása

A zsinagógánk tagjai, a gyerekeink tanárai, a szomszédaink, barátok és vezetők, mind arra emlékeztet minket, hogy valami nagyobb dolog részei vagyunk. Arra, hogy a mi házaspárként kitűzött céljaink részei a közösségünk és a népünk transzcendensebb céljainak. Amikor mások örömeiben osztozunk, kiteljesedik a szívünk, és amikor mások szomorúságában osztozunk, a lelkünk nyúl utánuk.

5. Részesei lenni egymás sikereinek

A Tóra azt tanítja, hogy a házastársak egy egész két részei. A férjem sikerei az enyéim, is és az én sikereim az övéi is. Ez összekapcsol minket akkor is, amikor küzdünk valamivel, és akkor is, amikor sikeresek vagyunk, mert ráébreszt minket arra, hogy nemcsak két egyén vagyunk, akik együtt élnek, hanem egy csapat, amely együtt nyer és együtt veszít.

6. A különbségeink áldása

A Tóra arra tanít, hogy azért vagyunk itt a földön, hogy folyamatosan fejlődjünk és tanuljunk. A házastársunk bosszantó tulajdonságai ennek az igen erős katalizátorai.

”*valami nagyobb dolog részei vagyunk*”

Megtanulhatjuk, hogy nemcsak azokért a tulajdonságaiért kell hálásnak lennünk, amelyeket szeretünk, hanem azokért is, amelyeket nem. A vitáink és a gyengéink változtatnak minket, és segítenek elérni a határainkat.

7. A sábesz áldása

A világ zaja és zűrzavara minden héten eltűnik egy napra, ahogy fogadjuk a sábeszt az otthonunkban. Egymásra és a hetünk csúcspontjaira tudunk koncentrálni. Van időnk a gyerekeinket élvezni, egy lépést hátralepni és onnan nézni az életünket.

A házasság nem tökéletes tündérmese rózsaszirmokkal és fáklyákkal. Inkább olyan, mint a szörfözés, az emelkedésekkel, süllyedésekkel és időnként a lesodródással. Laird

Hamilton, az egyik legnagyobb szörföző így írta le egy különösen veszélyes tahiti parton átélt élményét: lenéztem a hullám örvényébe, és tudtam, hogy vagy elengedem a kötelet, és akkor felemelkedhetek a hullám tetejére, vagy a sekély zátonyba fogok csapódni. Lehetősége volt nagy magasságokba elérni, ha elengedi azt, ami visszatartja.

Mindannyian elérjük egyszer a hullám örvényét és felemelkedhetünk olyan magasságokba, amilyenről csak álmodtunk. De ehhez először be kell menni a vízbe. El kell engednünk a kötelet, mert bármennyire is félelmetes az óceán ereje, a parton maradni és elszalasztani a legnagyobb lehetőségünket sokkal félelmetesebb. Ahogy egy szörföző egyszer mondta: „A parton nem vagyok semmi.” És a házasságban rejlő fejlődés, öröm és áldás nélkül a víz elérhetetlen lenne számomra.

fordítás • D. Ch.
forrás • aish.com

Jozef Israëls: Egy zsidó esküvő, 1903

Palacsintareceptek a nagyvilágból sávuotra

BARANYI ZSANETT

Ígérem, mint mindig, most is sok finom falattal készültem, de azért kezdjük némi háttér-információval a sávuotról.

Sávuot a tóraadás ünnepe, ezen a napon kapjuk a Tórát, ezen a napon hallottuk a Szináj-hegy lábánál egyenesen az Örökkévalótól a tíz parancsolatot.

A sávuot megtartásához nem kell különleges szertartásokat, ceremóniákat betartani, mint mondjuk a széderestén. Ilyenkor a külsőségek megtartása helyett a belső, a szellem és lélek ünnepe elsősorban. Az ünnep egész éjjel tanulmányozzák a Tórát.

Sávuotkor az aratást és az első érett gyümölcsöket is ünnepeljük, ezért a Biblia két másik névvel is illeti ezt az ünnepet.

Az egyik a jom hábikurim, vagyis „az első gyümölcsök napja”, a másik pedig a chág hákácir, az „aratás ünnepe”. A Talmudban áceretnek is hívják sávuotot, ami megállást jelent. Ez utal a munka tilalmára az ünnep alatt.

Sávuot első napján, mint mindenki tudja, szokás sok tejes ételt enni. Nagyon sok okot fel tudunk sorolni, hogy miért is, íme, néhány közülük:

Sávuot ünnepén két vekni kenyérből álló áldozatot mutattak be a Szentélyben. Ennek emlékére először egy olyan étkezést ülünk végig, ahol tejeset eszünk, majd ezt követően hagyományos, húsos ünnepi ételeket eszünk a megfelelő idő elteltével.

A Tóra átvételével a zsidóknak el kellett kezdeniük kóseren étkezni. Mivel a Tórát sábatkor adta át Isten, nem volt lehetőség levágni egy állatot, s az evőeszközöket sem lehetett kikóserolni, úgyhogy azon a napon őseink tejeset ettek.

A Tóra olyan, mint a tápláló tej. A tej héberül cháláv. Minden héber betűnek van számértéke. Ha a cháláv betűinek számértékét összeadjuk, 40-et kapunk, ami pont annyi, ahány napot Mózes a hegyen töltött, amikor megkapta a Tórát.

Lássuk a finomságokat!

Bögrés palacsinta

Hozzávalók:

1 (2 dl-es) bögre liszt,
1 bögre tej, 2 tojás,
1 csomag vaníliás cukor,
2 ek. kristálycukor
+ olaj a sütéshez.

A tojásokat szétválasztjuk, a fehérjét kemény habbá verjük. A sárgákat kikeverjük a cukrokkal, liszttel, tejjel simára keverjük. Óvatosan hozzáadjuk a felvert fehérjét.

Olajjal kikent palacsintasütőben kisütjük. Porcukorral, pudinggal, lekvárral, kakaóval tálaljuk. Lehet egyből dupla adagot csinálni, mert pillanatok alatt elfogy.

Tipp: én 15 cm átmérőjű palacsintasütőt használtam, így kb. 10 db lesz belőle, attól függ, ki milyen vastagon szereti.

Olasz palacsinta

Hozzávalók:

100 g liszt,
100 g tej,
1 db tojás,
5 g cukor,
5 g sütőpor,
100 g alma,
50 g joghurt

Keverjük össze egy habverővel a tojást és a tejet. Szórjuk bele a lisztet a sütőporral és a cukorral. Egy habverővel addig keverjük, míg egységes nem lesz. Melegítsünk elő egy serpenyőt, egy kis vízzel érdemes ellenőrizni, hogy megfelelő hőmérsékletűre melegedett-e fel. Öntsük bele az öntetet (4 palacsinta süthető), majd süssük a palacsintákat oldalanként 2-3 percig, amíg aranyszínűre nem sülnek. Készítsünk négy különböző méretű palacsintát. Az almát vágjuk darabokra, keverjük össze a joghurttal, majd tegyük a palacsinták közé. A palacsinta tetejére pedig szórjunk kakaóport.

Amerikai palacsinta

Hozzávalók:

1 tojás,
1 ek. olaj,
3 dl tej,
6 ek. lisztkeverék,
1 ek. barna cukor,
1 teáskanál vaníliaaroma,
fél csomag sütőpor,
csipet só

A tojássárgáját kikeverjük a cukorral és a tejjel. Hozzáadjuk a lisztet, az olajat, a vaníliaaromát, a sót, a sütőport, végül óvatosan hozzáforgatjuk a habbá vert tojásfehérjét.

Felforrósított palacsintasütőbe kanalazunk egy adag tésztát, a kanál segítségével kicsit ellapítjuk, és mindkét oldalát arany barnára sütjük.

Ízlés szerint dzsemmel, nutellával, gyümölccsel kínáljuk.

Francia palacsinta

Hozzávalók:

4 tojás,
10 dkg liszt,
2,5 dl tej,
5 dkg vaj,
kis kanál só,
kakaó,
dió,
porcukor,
vaníliás cukor

A tojások fehérjét kemény habbá verjük. A tojássárgáját kikeverjük a vajjal, majd apránként hozzáadjuk a lisztet és (felváltva, hogy jól keverhető legyen) a tejet is.

Ehhez a masszához keverjük a tojásfehérjét. Palacsintasütőben sütjük (ha teflon, nem kell olaj alá), de csak az egyik oldalát. A palacsintákat mindig a sült oldalával csúsztatjuk a tányérra, a habos oldalt megszórjuk kakaós porcukorral, a következő palacsintát cukros darált dióval, a harmadik réteget pedig vaníliás cukorral, és így tovább, míg tart a tészta.

Az utolsó palacsintának a megsült oldalát hagyjuk felül, és ezt is megszórjuk vaníliás cukorral. Úgy szeleteljük, mint a tortát, tálaláskor csokimártást, tejszínhabot is kínálhatunk hozzá, megszórhatjuk tört mogyoróval.

Meggyes clafoutis (tejes pite)

Könnyű francia édesség, amely lényegében egy finom gyümölcsös tejes pite. Nyáron általában meggyből készítik, de bármilyen gyümölcsből megsüthető.

Hozzávalók:

300 g cseresznye vagy meggy kimagozva,
300 ml tej,
3 tojás,
60 g porcukor,
60g sima liszt,
fél tasak sütőpor,
csipet só,
fél tasak vaníliás cukor,
porcukor a tálaláshoz

Melegítsük elő a sütőt 180 C-ra. Magozzuk ki a meggyet. Vajazzunk ki egy 22 cm átmérőjű üvegtálat. Egy konyhai robotgéppel keverjük habosra a tojásokat a cukorral. Adjuk hozzá a tejet, a sót és a vaníliát, keverjük össze. Szitáljuk rá a lisztet és a sütőport, és keverjük simára.

Öntsük a tésztát a tepsibe, dobjuk rá a meggyeket a tetejére (maguktól elsüllyednek) és süssük 30-40 percig, amíg aranysárga nem lesz. Pihentessük tíz percig, szeleteljük fel és porcukorral meghintve tálaljuk még langyosan.

Ahogy a finomságokat, a recepteket se felejtsetek el megosztani a családokkal és a szeretteitekkel!

Szeresd gyermekedet, mint tenmagadat!

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Tórai parancsok a gyereknevelés szolgálatában is.

Hamarosan beköszönt sávuot, a tóraadás ünnepe. A tóraadás eseménye egyszeri, különleges és csodákkal kísért megnyilatkozása volt az Örökkévalónak. Az egyik ilyen csoda az volt, hogy a Szináj hegyéhez letáborozva a zsidók kivételes egységben éltek meg és át az eseményeket. „[...] ezen a napon érkeztek Szináj sivatagába. [...] és táboroztak a sivatagban, és tábort ütött ott Izrael szemközt a hegygel” (2Mózes 19:1–2). Rási híres magyarázata a mondaton belüli szokatlan személyváltásra többes számból egyes számra, hogy Izrael mint *egy ember, egy szívvel várta* a tóraadást, és készült rá. Több millió ember ilyenén való egysége az, ami érdemessé tette őket Isten megnyilatkozására és a Tórára.

A második Szentély lerombolásának oka az *ok nélküli gyűlölködés* (Szinat Chinam) volt a zsidók között. Bölcsseink úgy tanítják, hogy a tény, hogy a Szentély nem épült még fel, mutatja, hogy egyik generációnak sem sikerült kijavítania azóta ezt a hibát, vagyis magunk is ok nélkül gyűlölködünk. De hogy lehet jóvá tenni ezt a bűnt? „Ok nélküli szeretettel” vagyis azzal, hogy csupán a segítség kedvéért segítünk minden zsidó ismerősünknek, amikor csak alkalmunk van rá, sőt keressük az alkalmat, hogy jót tehessünk egymással, egymásért, szavakkal, tettekkel. A Tóra azt tanítja „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (3Mózes 19:18). Rabbi Akiva ezt a Tóra egyik fő alapelvéként tanította. Hillel ezt a mondatot kissé átfordítva így mondta: „Ami számodra gyűlöletes, ne tedd a felebarátodnak. Ez az egész Tóra, a többi kommentár – menj és tanul!” Ez az ok nélküli szeretet teremthet ismét egységet a zsidók között.

Nehéz bárkit, bármelyik zsidót így szeretni. De talán kezdetként a gyerekeinket sikerülhet, végtére őket szeretjük a legjobban a világban.

Általában a szeresd felebarátod micváját kiragadják a környezetéből. De a Tóra szinte felépíti ezt a micvát. 1. Ne gyűlöld testvéredet szívedben 2. Feddjed embertársadat, hogy ne viselj miatta bűnt. 3. Ne állj bosszút, és 4. ne tarts haragot néped fiai között, hanem 5. szeresd felebarátodat, mint tenmagadat (3Mózes:19:17–18). Lássuk a lépcsőfokokat!

Ne gyűlöld testvéredet szívedben! Chofetz Chaim leszögezi, hogy nagy hiba azt hinni, hogy csak az agresszív, kifejezett gyűlöletet érti a Tóra az első alatt. Ha megtagadjuk a felebarátunkkal való beszélést, iránta érzett haragunk miatt látványosan nem szólunk hozzá, már áthágtuk ezt a tilalmat.

Ezért, ha gyermekünk viselkedése haragot vált ki belőlünk, és nevelési céllal fegyverkezési eszközként a kommunikáció megszakítását választjuk, az rendben van, de csak addig, amíg a szívünkben nem érzünk igazi haragot, és nem élünk ezzel az eszközzel túl hosszán vagy túl gyakran, pláne nem szégyenítjük meg vele mások előtt.

Feddjed embertársadat! A gyermekek megfeddése a szü-

keressük az alkalmat, hogy jót tehessünk egymással, egymásért, szavakkal, tettekkel

lők „kedvenc” tevékenységei közé tartozik. De a feddésnek külön hosszú módszertana van. Általában szeretettel kell megtenni, és úgy, hogy ne okozzunk vele fájdalmat. Vigyázni kell, nehogy a feddés mások előtt történjen, és ezzel megszégyenítsük a gyermeket. (Többgyermekes családban nagy kihívás!) A feddést csakis kedves hangon és halkán szabad megtenni, és nem mérgesen. Semmi esetre sem szabad megbélyegezni a gyermeket, és közben nevelési szándékkal megfeddjük, rossznak, gonosznak, butának nevezni vagy bármi más derogáló kifejezéssel illetni. A gyermek bármiféle megszégyenítése szigorúan tilos!

A Ne állj bosszút! parancsolata gyermekek kapcsán sokszor felmerülhet. Ha Te így, akkor én is így. Persze a nevelés megengedett eszközei közé tartoznak megvonások, legitim büntetések, de előfordul, hogy a szülők a nevelés kötelességére hivatkozva valóban haraggal a szí-

vükben szinte érzelmi bántalmazással élnek akaratukat nem teljesítő csemetéjükkel. Ez nem hogy nem a nevelés micvéja, de egyenesen bűn. Iránytűként azt tartjuk szem előtt, ha nincs életveszélyről vagy egyéb extrém esetről szó: amikor nincs szeretet a szívünkben a gyermek iránt adott pillanatban, inkább halasszuk el a nevelést célzó eszközök alkalmazását későbbre, amikor higgadtan fogunk határt szabni magunknak is.

Ne tarts haragot! Előfordulhat, hogy nem állsz ugyan bosszút, de mégis sértettségben a legközelebbi alkalommal, amikor kér tőled valamit te valahogy így szólsz neki: „Lásd, én nem leszek olyan önző, mint Te. Én megcsinálom, amit kérsz tőlem, annak ellenére, hogy Te szemtelen voltál velem.” Ebben az esetben nem álltál ugyan bosszút, de kifejezted a haragot, amelyet a szívedben tápláltál.

Ha mind a fentieket figyelembe vettük, akkor érkezünk el a szeresd felebarátod micvéjához, amely megvalósulhat szavakkal (pl. dicsérettel), tettekkel (pl. vacsorakészítés), még gondolatokkal is (pl. amikor izgulunk egy vizsgán érte a folyosón, vagy együtt örülünk vele a sikernek).

Mint szülők végtelen mennyiségű *cheszedet* (jócselekedetet) csinálunk a gyermekeinknek, elég ha pusztán a szükségleteikről való napi gondoskodást említem. Mégis könnyen megromolhat a kapcsolat szülő és gyermek között a feddéseink minősége miatt, a szavak meg nem válogatása, a hangsúlyok vagy egyéb, az „ok nélküli gyűlölködés” bármely formája miatt. Hillel tanácsát tartjuk szem előtt: Ne tegyük gyermekünknek, amit nem szeretnénk (szerettük volna), hogy velünk tegyenek!

A kék szín gyönyörű

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Mire tanít a jóságos rabbi?

A történet abban az időben esett, amikor még tintásüvegbe mártották a tollat, ha írni akartak. Rabbi Moshe Feinstein (1895–1986) generációjának egyik legnagyobb tudású rabbija volt, emléke legyen áldott.

Rabbi Moshe Feinstein a házában tanult néhány tanítványával. Egy gyönyörű új Talmud kötetből tanulnak, egy drága és különleges Talmudból, amelyet a rabbi egy tisztelőjétől kapott. Történt, hogy Rabbi Moshe Feinsteinnek néhány percre ki kellett mennie a szobából. Távollétében az egyik tanítványa véletlenül ráöntött egy üvegce kék tintát a Talmud nyitott oldalára. A tanítvány nagyon szégyellte magát az ügyetlenségéért, de nem volt mit tenni, a lapon nagy kék folt lett, szinte az egész oldalt betérítette. Talán tönkretette az egész kötetet? – gondolta magában.

Amikor Rabbi Moshe Feinstein visszajött a szobába, hogy folytassák a tanulást, azonnal észrevette az éktelenkedő foltot. Azt is tudta, hogy bármelyik tanítvány is lehetett az oka, most rettenetesen érezheti magát. Ekkor Rabbi Moshe Feinstein elmosolyodott, és csak ennyit mondott. „Ó, mennyivel szebb a Gemará így kéken! A kék tényleg gyönyörű szín.”

Rabbi Moshe Feinstein nemcsak nagy tudású rabbi volt, de nagyon együtt érző, kedves, jó ember is. Semmi esetre sem

szégyenített volna meg egy másik embert. Mindig vigyázott, hogy se szavakkal, se tettekkel meg ne bántson senkit. Nekünk is óvatosnak kell lennünk, hogy mások jó érzését ne bántssuk véletlenül, vagy gondatlan szavakkal.

**Semmi esetre sem
szégyenített volna meg
egy másik embert**

Forrás · A Story with Rabbi Juravel, volume 2,
Ahavas Yisrael, MC Publications, Lakewood, 2008
Trendeli Alapítvány – Zsidó bölcsőde
Újlipótvárosban

Tanuljuk át közösen a Tóraadás éjszakáját!

A Lativ Kolel, a JMPoint Alapítvány
és a JMPoint Akadémia
közös szervezésében!

Lativ
bölcesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

2016. június 11-én (szombat) este köszönt ránk Sávutot ünnepe.
**A Tóraadást a már megszokott módon, egész éjjelen át tartó közös tanulás-
sal ünnepeljük.**

PROGRAM

21.30 • Mááriv (esti ima)

22.00 • Szeudá - ünnepi étkezés

00.00-4.00 • Előadások

00.15-00.45 • Keleti Dávid rabbi:
A Tóra nagy szabálya – de miért?

1.00-1.30 • Dr. Balázs Gábor:
Zsidó jogi kérdések

1.45-2.15 • Fináli Gábor:
Szináj-hegyi meditáció

2.30-3.00 • Dov Lévy rabbi:
Zsinagógában mecset?

3.15-3.45 • Domán Sije:
Higgyünk-e a rabbiknak?

4.00 • Ünnepi ima

**6.30 • Kidus – tejes süteményekkel,
palacsintával**

Sávutoti vacsora: 1500 Ft

Lativosoknak: 1000 Ft

A vacsorán való részvételhez regisztráció
szükséges az **info@lativ.hu** e-mail címen, vagy
a **06 70 932 8275**-ös számon!

HELYSZÍN • VI., Andrassy út 59., „David House”

 • **lativ.hu**

12 nap Izraelben a Lativval

Csak a repülőjegyet kell fizetned,
minden mást a Lativ rendez.

TANULÁS ÉS ZSIDÓ ÉLMÉNY

Dátum: 2016. augusztus 17- augusztus 28.

Ízelítő a programból:

- Hegymászás, kirándulás és kajakozás a Golánon, fürdés a Holt-tengerben és a Kineretben
- Sábát Gálilban és Jeruzsálemben
- Dávid városának felfedezése, séta a zsidó negyedben,
- Izrael legnépszerűbb tanárainak előadásai

REMEK TÁRSASÁG, FIATALOK!!

Az utazásra bárki jelentkezhet, aki

- elmúlt már 18, de még nem töltötte be a 31. életévét,
- Igazolni tudja zsidó származását (anyai ágú zsidó származás vagy ortodox betérés)
- kíváncsi a zsidó hagyományokra, szeret tanulni,
- nem ijed meg a hosszú kirándulásoktól.

Részvételi díj: 80 000 Ft

Az ár tartalmazza:

- A szállást: 11 éjszaka 3 és 4 csillagos szállodákban, két- vagy négyágyas, fürdőszobás szobákban,
- a napi háromszori kóser étkezést,
- és az idegenvezetést.

Jelentkezési határidő: 2016. június 15.

IDÉN NYÁRON LÁTOGASS EL IZRAELBE A LATIVVAL!

Jelentkezés, további információ:

Telefon: 06 70 932 8275

E-mail: info@lativ.hu

www.lativ.hu

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu